

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Expresionismus v českém prostředí ve výuce výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol

Diplomová práce

Autor: Klára Mrázková
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň základních škol – výtvarná výchova
Učitelství pro 2. stupeň základních škol – dějepis
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Tikalová, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Klára Zářecká, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Klára Mrázková

Studium: P16P0316

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - výtvarná výchova

Název diplomové práce: **Expresionismus v českém prostředí ve výuce výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol**

Název diplomové práce AJ: Expressionism in the Czech area in art education at the 2nd grade of elementary school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce vychází z expresionismu - uměleckého směru, který se rozvíjel na přelomu 19. a 20. století a vrcholil v meziválečném období, a který zastává ve výtvarném umění významnou roli. Hlavním cílem diplomové práce je vhodně aplikovat výtvarné náměty a techniky expresionistických autorů do hodin výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol. Práce je zaměřena na expresionismus v českém prostředí, kde mu není věnována taková pozornost jako např. v německém prostředí. V první části práce budou představeny charakteristické rysy expresionismu se zaměřením na jeho specifika ve výtvarném umění. Dále bude pozornost soustředěna na nejvýznamnější představitele tohoto uměleckého směru, a to nejen na ty, kteří jsou v odborné literatuře často zmiňováni, ale také na výtvarné umělce, jejichž tvorba není příliš prezentována. Záměrem práce je na výtvarnou činnost těchto osobností upozornit. V teoretické části práce budou vymezeny klíčové pojmy z oblasti didaktiky výtvarné výchovy - výtvarná pedagogika, art-centrické pojetí, výtvarný námět, motivace ve výtvarné výchově a další. V praktické části práce bude představen výtvarně-didaktický projekt nazvaný *Barva ? cesta k expresi* využívající výtvarné postupy umělců expresionismu v rámci deseti detailně propracovaných příprav na vyučovací hodiny výtvarné výchovy. Navrhované výtvarné aktivity budou ověřeny v pedagogické praxi v rámci výtvarné výchovy na druhém stupni vybrané základní školy.

DEMPSEYOVÁ, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Praha: Slovart, 2005. ISBN 80-7209-731-8

HAZUKOVÁ, Helena, ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-7290-237-7.

KITZBERGEROVÁ, Leonora. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-7290-667-3.

MÍČKO, Miroslav. *Expresionismus*. Praha: Obelisk, 1969. ISBN neuvedeno.

PADRTA, Jiří. *Osma a Skupina výtvarných umělců 1907-1917*. Praha: Odeon, 1992. ISBN 80-207-0404-3

ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8.

Garantující pracoviště: Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Tikalová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Klára Zářecká, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 26.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením své vedoucí práce Mgr. Lucie Tikalové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové

.....

Klára Mrázková

Poděkování

Děkuji Mgr. Lucii Tikalové, Ph.D. za pomoc při vedení diplomové práce. Za cenné rady, odborné vedení a připomínky, které mi poskytla při tvorbě mé diplomové práce. Mé poděkování patří též žákům za spolupráci při práci na projektu. V neposlední řadě děkuji mým nejbližším, jež mi byli oporou nejen při psaní diplomové práce, ale i po celou dobu studia.

Anotace

MRÁZKOVÁ Klára. *Expresionismus v českém prostředí ve výuce výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 129 s. Diplomová práce

Diplomová práce vychází z expresionismu – uměleckého směru, který se rozvíjel na přelomu 19. a 20. století a vrcholil v meziválečném období, a který zastává ve výtvarném umění významnou roli. Hlavním cílem diplomové práce je vhodně aplikovat výtvarné náměty a techniky expresionistických autorů do hodin výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol. Práce je zaměřena na expresionismus v českém prostředí, kde tomuto směru není věnována taková pozornost jako např. v německém prostředí. V první části práce budou představeny charakteristické rysy expresionismu se zaměřením na jeho specifika ve výtvarném umění. Dále bude pozornost soustředěna na nejvýznamnější představitele tohoto uměleckého směru, a to nejen na ty, kteří jsou v odborné literatuře často zmiňováni, ale také na výtvarné umělce, jejichž tvorba není příliš prezentována. Záměrem práce je na výtvarnou činnost těchto osobností upozornit. V teoretické části práce budou vymezeny klíčové pojmy z oblasti didaktiky výtvarné výchovy – výtvarná pedagogika, art-centrické pojetí, výtvarný námět, motivace ve výtvarné výchově a další. V praktické části práce bude představen výtvarně–didaktický projekt nazvaný *Barva – cesta k expresi* využívající výtvarné postupy umělců expresionismu v rámci deseti detailně propracovaných příprav na vyučovací hodiny výtvarné výchovy. Navrhované výtvarné aktivity budou ověřeny v pedagogické praxi v rámci výtvarné výchovy na druhém stupni vybrané základní školy.

Klíčová slova: expresionismus, výtvarná výchova, český expresionismus, výtvarně–didaktický projekt, druhý stupeň základní školy

Annotation

MRÁZKOVÁ, Klára. *Czech expressionism in upper primary school arts education*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 129 pp. Diploma Degree Thesis.

Theme of this diploma thesis is expressionism. This art movement was born at the end of 19th and beginning of 20th century, reached its peak in the interwar period and plays an important role in fine arts. Main goal of this thesis is a suitable application of artistic themes and techniques into upper primary school arts education classes. Thesis is focused on expressionism in Czech environment, where it often isn't as focused as in German environment. First part of the thesis introduces characteristic expressionist features with focus on its specifics in fine arts. The next part introduces the most important representatives of this art movement – not only those frequently mentioned in specialised literature, but also those whose work isn't presented that much. One of the goals of this thesis is to highlight art work of these representatives. The theoretical part of the thesis defines key arts didactic concepts – art pedagogy, art-centric conception, art theme, art education motivation etc. The practical part of this thesis introduces art-didactic project named *Colour – Way to Expression* using expressionist techniques in 10 elaborate art classes concepts. Proposed art activities are verified by teaching practice in upper primary school Arts classes.

Key words: expressionism, art education, Czech expressionism, art-didactic project, upper primary school

Obsah

Úvod	9
1 Současné pojetí výtvarné výchovy	11
2 Zapojení uměleckého díla do výtvarné výchovy.....	14
2.1 Práce s uměleckým dílem	14
3 RVP pro základní vzdělávání	17
3.1 RVP pro výtvarnou výchovu a jeho aktuální problematika.....	17
4 Projektová metoda jako cesta k uchopení expresionismu ve výtvarné výchově.....	22
4.1 Charakteristiky výtvarných projektů	24
5 Výtvarný projev se zaměřením na specifika dětského výtvarného projevu na 2. stupni ZŠ.....	26
6 Expresionismus a jeho edukační potenciál v hodinách výtvarné výchovy	29
6.1 Německé expresionistické skupiny.....	31
7 Český expresionismus	33
7.1 Umělecké sdružení Osma a expresionismus.....	33
8 Tvorba a život expresionistických umělců inspirací pro výtvarně-didaktický projekt	35
8.1 Josef Čapek	35
8.2 Emil Filla	37
8.3 Otto Gutfreund.....	39
8.4 Jiří Kroha	41
8.5 Bohumil Kubišta	42
8.6 Jaroslav Panuška	44
8.7 Jindřich Prucha	46
8.8 Egon Schiele	47
8.9 Václav Špála	49
8.10 Josef Váchal.....	50
9 Praktická část: Výtvarně-didaktický projekt <i>Brava – cesta k expresi</i>	52

9.1	Příprava na výtvarné hodiny s projektem Barva – cesta k expresi	53
9.1.1	Místo v barevných proměnách	54
9.1.2	Malba s přírodními barvami	59
9.1.3	Odraz Schieleho v autoportrétech.....	64
9.1.4	Pokřivený výraz.....	69
9.1.5	Lidské protiklady.....	74
9.1.6	Barva v tváři	78
9.1.7	Strach v podobě	83
9.1.8	Magický svět v nás	87
9.1.9	Barva v pohybu.....	92
9.1.10	Souboj nepřátel.....	97
9.2	Závěrečná reflexe projektu	102
	Závěr.....	104
	Seznam použitých zdrojů.....	106
	Internetové zdroje	109
	Seznam obrázků.....	110
	Seznam příloh.....	112

Úvod

Má diplomová práce se zabývá dvěma oblastmi, jež mě osobně zajímají, a proto jsem se je snažila v této práci propojit. Prvním tématem je umělecký směr expresionismus, který je mi velmi blízký svou energií, kterou díla vyzařují. Ta je pro mě viditelná v pracích německých malířů, kde je dominantní emoce, hledání sama sebe a odkrývání svého hlubokého nitra. Český expresionismus nemá takové postavení jako německý expresionismus, jenž je v té době vnímán jako národní umění. „*Jedním z mnoha důvodů je silná vazba na francouzskou kulturu, kvůli níž se zde udrželo spojení s kubismem a kvůli níž se neprosadil německý „brutální expresionismus“, jak ho nazývali čeští umělečtí kritici.*“¹ V českém uměleckém prostředí 1. poloviny 20. století je expresionismus upozaděn kubismem a surrealismem, kterým je v českých zemích věnována větší pozornost. Můžeme to pozorovat i v tvorbě jednotlivých umělců. Expresionistická tvorba je pro většinu tvůrců pouze krátkou etapou a později přejdou k jinému směru, často kubismu, jako příklad zmíním Bohumila Kubištu nebo Josefa Čapka. Další mladí umělci, kteří se v tomto směru realizují a jejichž tvorba se zabývá z větší části pouze expresionismem, umírají velmi záhy, proto není možné předvídat, jak by se jejich tvorba vyvíjela dále. Příkladem by mohl být Jindřich Prucha.

Druhým tématem je výtvarná edukace, která mě velmi zajímá, a dokonce jsem si ji mohla v různých podobách vyzkoušet přímo v praxi. Například v rámci výuky na základní škole nebo při edukativních programech v muzejním a galerijním prostředí.

Cílem mé diplomové práce je přiblížit téma českého expresionismu žákům druhého stupně základních škol prostřednictvím výtvarné tvorby. Náměty expresionistických děl jsou někdy náročné i pro dospělé publikum, ale myslím si, že emoce, které jsou obsaženy v uměleckých dílech, mohou oslovit a být blízké i dospívajícím jedincům. V tomto období procházejí emoční rozladěnostmi, jejich pocity jsou velmi intimní. Na pocitech jsou založena rovněž expresionistická díla, a proto žáci mohou své skryté emoce vyjádřit prostřednictvím obrazu. Výtvarné aktivity jsou navrženy a realizovány v rámci výtvarně-didaktického projektu s názvem *Barva – cesta k expresi*. Ten zahrnuje výtvarné náměty, které jsou inspirovány expresionistickým umělci nebo jejich tvorbou.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena na dvě části. První část se věnuje aktuálním tématům výtvarné pedagogiky, která jsou důležitá pro vytvoření výtvarně –

¹ Michal BREGANT, Alena POMAŽLOVÁ, *Expresionismus a české umění 1905-1927*, Praha 1994, 33.

didaktického projektu vhodného pro výuku na základní škole. Klíčové pojmy jsou podrobně popsány v prvních kapitolách diplomové práce, kde jsou uvedeny různé výklady těchto klíčových pojmů z dostupné odborné literatury. Druhá část se zaměřuje na umělecko-historickou oblast expresionismu a mapuje české prostředí na počátku 20. století, kdy se expresionismus objevil. V práci jsou prezentovány charakteristické rysy směru a jeho specifika. Dále jsou představeni vybraní autoři, kteří patří k hlavním představitelům expresionismu v českých zemích. Vedle nich jsou postaveni i méně známí, o to možná zajímavější umělci české umělecké scény. Záměrem práce je skrz tvorbu ve výtvarné výchově přiblížit tyto autory a jejich tvorbu žákům 2. stupně ZŠ.

V praktické části bude představen výtvarně-didaktický projekt *Barva – cesta k expresi*, který tvoří deset tematických příprav na hodiny výtvarné hodiny. Předkládané výtvarné náměty byly ověřeny hodinách výtvarné výchovy na 2. stupni ZŠ, konkrétně v 7. třídě. Z důvodu současné pandemické situace neprobíhá výuka na českých školách standardně, a proto některé náměty byly ověřeny distanční formou jako samostatná práce zadávána žákům online. Druhá polovina navržených aktivit se dočkala realizace v pedagogické praxi během prezenčního vyučování.

1 Současné pojetí výtvarné výchovy

Následující kapitola je věnovaná výtvarné výchově a jejímu současnému pojetí. Stav výtvarné výchovy je dán postupným vývojem, který prošel mnoha změnami. V současné době je podoba předmětu stanovena Rámcově vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, kde je výtvarná výchova spolu s hudební výchovou zahrnuta v oblasti s názvem Umění a kultura. Nejaktuálnějším problémem je nová revize RVP, která probíhá právě v této oblasti a snižuje počet hodin na úkor předmětu informační a komunikační technologie.

Výtvarná výchova, na některých školách známá jako estetická výchova, je jedním z nejstarších oborů, neboť pracuje s vizuálně obraznými znaky, jež tu jsou od počátku lidské civilizace. „*Jsou jedinečným a nezastupitelným nástrojem poznávání a prožívání existence, prostředkem jejího členění v lidské mysli, a tedy i jejího utváření. Ve výtvarné výchově je pojímán kontakt člověka s realitou jako vzájemný vztah, interakce, v níž se přetvářejí obě strany, které do ní vstupují*“² I přes výjimečnost předmětu a jeho pozitivní rozvoj člověka je výtvarná výchova vnímána jako okrajový předmět, který může učit v případě neaprobovaného pedagoga kdokoliv. Je to pravděpodobně z důvodu toho, že jeho náplň není vnímána jako významná. Přestože je výtvarná výchova součástí základního vzdělávání již mnoho desetiletí má specifické postavení. Na rozdíl od ostatních předmětů, velkou roli tu hraje osobnost a přístup výtvarného pedagoga, který podstatně určuje průběh a obsah výtvarných hodin. Každý učitel přistupuje k volbě náplně hodin zcela jinak, a to i k hodnocení výtvarných prací.³

Současné pojetí výtvarné výchovy se odlišuje od původních představ předmětu kreslení, který byl součástí školního vyučování od konce 18. století. Kreslení ve smyslu spíše rýsování bylo chápáno jako ryze praktická činnost pro potřebu řemesla. „*Zásadním problémem výtvarné výchovy, která dosud trvá, byl způsob jejího uchopení a přijetí té etapy moderny, která znamenala přechod k nefigurativnímu, „abstraktnímu“ umění. Výtvarná výchova tak dostala za úkol vztáhnout se k něčemu, vůči čemu chybí až dosud obecné porozumění a co tedy ani ve výtvarně pedagogické reflexi nemůže získat širší společenský ohlas a tudíž ani podporu.*“⁴ Současné umění je mnohdy nepochopeno a není v souladu s vkusem většinového veřejnosti. S tím to je spojení i vnímání výtvarné

² Helena HAZUKOVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy I.*, Praha 2005, s. 31.

³ Martina ŽELAZKOVÁ, *Specifika výtvarné výchovy jako vyučovacího předmětu na všeobecném gymnáziu: Průniky teorie a praxe*, disertační práce, PF Masarykova univerzita, Brno 2019, s. 59.

⁴ Leonora KITZBERGEROVÁ, *Revize RVP – Výtvarná výchova, podkladová analytická studie*, Praha 2019, s. 3.

výchovy širokou veřejností, pokud není pochopeno nebo je dokonce považováno za zbytečné současné umění, předmět výtvarná výchova nebude vnímaná odlišně. Podměty a aktuality současného umění probíhají rychle a výtvarný pedagog by měl sledovat a reagovat na nejnovější dění v této oblasti. To však všichni učitelé nebudou chtít postupovat.⁵

V našem prostředí tomu ani nepomohla politická změna a nástup totalitních režimů. Výtvarná výchova dostala svůj název až v 60. letech minulého století a s ním také příklon k rozvoji dětské tvořivosti a přiblížení se k umění. Tomu jistě napomohl i vliv INSEA, která měla právě v 60. letech v Praze úspěšný celosvětový kongres. V období normalizace byly náměty i hodnocení žáků ovlivněny politickými tlaky. K rozvolnění došlo až po roce 1989, kdy se i ve výtvarných kruzích otevírají nové možnosti a dochází k novým možnostem experimentálním pokusům tvorby.⁶

Současný stav výtvarného umění a výtvarné výchovy je v dnešní podobě složitý. Dnešní výtvarné umění se bouřlivě rozvíjí, např. konceptuálním směrem, který je těžko pochopitelný pro běžného diváka. A jeho prezentace se často dostane do povědomí diváků přes mediální skandály nebo provokace. V tomto smyslu dochází k oddělení výtvarného umění a výchovy podle Vančáta. Pokud pohlédneme na situaci i z druhé strany, dochází k velkému rozvoji vizuální komunikace a digitální obrazových technologií. Tyto poznatky a dovednosti mohou být rozvíjeny právě v předmětu výtvarná výchova. Je zde, ale třeba reagovat na rychle měnící se situace, aby dostala lepšího zájmu společnosti, než má nyní.⁷

Výtvarná výchova má své pevné místo mezi všeobecnými vzdělávacími předměty, přesto její postavení nemá takovou váhu jako ostatní předměty. Výtvarná výchova bývá považována za zbytečnou a vnímána jako oddechový a výplňový předmět do rozvrhu na běžné škole. Výtvarná výchova podle Kitzbergerové je mnohem složitější a obsahově bohatší proces. Žákovým cílem nemá být výsledný výtvar, ale jeho samotná tvořivá činnost, která ho vede ke vzniku nového uměleckého díla. Tento stav se snaží

⁵ Martina ŽELAZKOVÁ, *Specifika výtvarné výchovy jako vyučovacího předmětu na všeobecném gymnáziu: Průniky teorie a praxe*, disertační práce, PF Masarykova univerzita, Brno 2019, s. 58.

⁶ Jaroslav VANČÁT, *Kde hledat budoucnost výtvarné výchovy?*, in *Současný stav a perspektivy výtvarné výchovy: Reflexe kurikulárních dokumentů pro všeobecné vzdělávání*, ed. P. Šobánková, Olomouc 2016, s. 20.

⁷ Jaroslav VANČÁT, *Kde hledat budoucnost výtvarné výchovy?*, in *Současný stav a perspektivy výtvarné výchovy: Reflexe kurikulárních dokumentů pro všeobecné vzdělávání*, ed. P. Šobánková, Olomouc 2016, s. 21.

vymezit minulosti, kdy se žáci snažili plnit zadání pedagoga podle jeho představ. Subjektivita tvůrčí činnosti byla potlačena a výsledné práce se ve výsledku shodovaly.⁸

V současné době se potýká výtvarná výchova s velmi diskutovaným tématem, a to s revizí RVP. Dle revidovaného RVP by měla výtvarná výchova přijít o část svých vyučovacích hodin ve prospěch informatiky. Můžeme se nyní zamýšlet nad otázkou, jaké důsledky to oboru přinese.

Doufejme, že i výtvarné výchově bude věnována dostatečná pozornost a adekvátní prostor v základním vzdělávání, který si bezesporu zaslouží. Kultura hraje při vývoji člověka klíčovou roli. Prostřednictvím výtvarní výchovy je možno žáky vést k respektu ke kulturnímu dědictví a budovat hodnoty kultivující každého jedince.

⁸ Leonora KITZBERGEROVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy*, Praha 2014, s. 7.

2 Zapojení uměleckého díla do výtvarné výchovy

Každý výtvarný pedagog při svém studiu absolvuje mnoho předmětů z dějin umění a teorie výtvarné výchovy, tento teoretický základ mu má pomoci v budoucí praxi ve školním prostředí. I když pro některé je to stále velmi rozporuplná oblast, zvlášť když zmíníme abstraktní nebo konceptuální umění. Tyto zmíněné oblasti jsou pro mnoho osob velmi nesrozumitelné na pochopení. Bohužel se to může týkat i výtvarných pedagogů, kteří mohou být bezradní a nevhodně využívají umělecké dílo k prezentaci žákům, např. vciťování a zdůraznění expresivního účinku. Pokud se učitel nechce zabývat větším významem uměleckých děl, často využívá pouze výtvarnou techniku a postupy, které autor využil pro dílo. Tento přístup ztrácí tvořivý potenciál žáka a vede k předem danému očekávanému výsledku.⁹

„Vztah mezi výtvarnou výchovou a výtvarným uměním a celou vizuální kulturou je obousměrný. Výtvarné umění a oblast vizuální kultury jsou ve vztahu k vyučování výtvarné výchovy tradičně vnímány především jako zdroj inspirace, témat či „nápadů“, jak ztvárnit zvolené téma a jaké vyjadřovací prostředky k tomu použít.“¹⁰ Pedagog výtvarné výchovy je autoritou, která zprostředkovává výtvarné umění pro žáky. Výtvarná výchova vede k pochopení světa ve vizuálním vyjadřování, ukazuje různé proměny uměleckých forem a motivuje k vlastnímu výtvarnému vyjádření a vztahu k výtvarnému umění. To vše může napomoci dítěti v orientaci ve vlastním myšlení a prožívání.

2.1 Práce s uměleckým dílem

Na propojení uměleckého díla a výtvarné výchovy upozorňuje i jeden z programových směrů české výtvarné výchovy, který byl teoreticky popsán v 90. letech 20. století a jenž klade do centra pozornosti právě umělecké dílo – jedná se o artcentrické pojetí výtvarné výchovy. Artcentrické pojetí reprezentují teoretici Jan Slavík, Igor Zhoř nebo Radek Horáček. *„Umělecký výchova by tedy měla upoutat pozornost k uměleckému dílu, ukázat jeho postavení v dějinách umění a objevovat vztah uměleckého sdělení k soudobému vnímání světa.“¹¹ Cíle artcentrismu je probudit v žácích zájem o umělecké*

⁹ Leonora KITBERGEROVÁ, *Revize RVP – Výtvarná výchova, podkladová analytická studie*, Praha 2019, s. 7.

¹⁰ Leonora KIZBERGEROVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy*, Praha 2014, s. 13.

¹¹ Radek HORÁČEK a kol., *V dialogu s uměním*, Brno 1994, s. 9–10.

dílo a vyvolat citový zážitek. Výtvarná výchova by měla poskytnout informace o vývojových etapách dějin umění a rozvíjet vlastní názor k samotnému dílu.¹²

Cíle artcentrického proudu může v různé podobě realizovat v praxi. Klasickým příkladem může být místnost se sádrovými odlitky soch nebo bust, které slouží jako model pro klasické cvičení kresby. Pro žáky může být výhodou stabilita modelů a snadná dostupnost, proto své práce mohou snadno opakovat nebo vylepšovat. Nevýhodou je normativní pohled na práce, které mohou vést k porovnávání a třídění žáků na dobré a špatné. S touto formou se setkali pravděpodobně všichni žáci různých stupňů umělecky zaměřených škol.

Modernější přístup nabízí zkoumání světa a společnosti přes umělecká díla. „*Učitel se svými žáky vstupuje do světa současného a moderního umění v oblasti recepcce, tvorby i reflexe, formou tvůrčích experimentů ohledává různé možnosti výpovědi.*“¹³ Žáci jsou svou tvořivostí vedeny k pochopení zásad umělecké tvorby a svým tvůrčím procesem mohou pochopit myšlenky umělce. Výtvarné úkoly by měly být pojaty tak, aby žáci měli volnost ve vlastním výtvarném vyjádření, a tak mohli svobodně hledat překvapující možnosti vyjádření svého záměru.

Důležitou otázkou, nad kterou by se měl každý pedagog zamyslet je, v jaké podobě a kvalitě zprostředkovává umělecká díla svým studentům?

„*Nastavení oboru předpokládá, že vyučující budou díla výtvarného umění ‚brát do hodin‘ v různých kontextech a v různých úlohách a směřovat k tomu, aby byla ve výuce žáky pochopena a přijata jako součást jejich běžného života.*“¹⁴ Pro pedagoga tu nastává těžký úkol, upoutat žáky a přesvědčit je o přitažlivosti umění a tím si získat jejich pozornost. Pokud chceme po studentech, aby věnovali úsilí a pozornost předkládanému uměleckému dílu, měli bychom náležitě prezentovat dílo a předložit ho ve vynikající kvalitě.¹⁵

Obrazové reprodukce mohou být v tištěné formě nebo v dnešní době jsou častěji promítané na plátno. Pedagog by neměl zapomenout ověřit si podobnost promítaného díla s tím, co vidí on sám v počítači. Mám na mysli například barevnost nebo kvalitu detailů. Je dobré se ujistit i velmi základními otázkami, jestli žáci chápou, co je jim prezentováno.

¹² Jan SLAVÍK, *Od výrazu k dialogu ve výchově*, Praha 1997, s. 161.

¹³ Leonora KIZBERGEROVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy*, Praha 2014, s. 14.

¹⁴ Leonora KIZBERGEROVÁ a kol., *Revize RVP – Výtvarná výchova, podkladová analytická studie*, Praha 2019, s. 8.

¹⁵ Tamtéž.

Promítaný objekt je socha, tedy je ve skutečnosti ve 3D podobě nebo předkládaný obraz je v podobě tří částí a mohlo by se jednat o oltář. A tudíž byl vytvořen pro jiný účel než běžný obraz.

Reprodukce obrázku promítaného na školní plátno nikdy nenahradí samotnou návštěvu galerie, kde si dílo mohou žáci prohlédnout osobně a lépe ho vnímat. Návštěva galerie nebo muzea nemusí být pouze vyplněním volného času na konci školního roku, ale měla by se stát součástí hodin výtvarné výchovy. Žáci mohou absolvovat jakýkoliv edukační program v rámci galerie. Návštěva může probíhat i s pedagogem, kdy může být motivací pro budoucí výtvarný projekt, kterému se bude třída věnovat delší období. Práce s uměleckým dílem v galerii by měla probíhat ve třech základních fázích. Prvním je příprava ve školním prostředí, kdy se žáci a učitel seznámí se základními informacemi o galerii a co společně uvidí na výstavě. Druhou fází je samotná prohlídka výstavy, která rozvíjí předem nabyté informace ze školního prostředí. A celé to uzavírá společná reflexe o viděných uměleckých dílech a společné a jednotlivé reflexi žáků.¹⁶

Chce-li pedagog dosáhnout kvalitní výuky výtvarné výchovy, měl by do hodin zapojit umělecké dílo. Během školní docházky v rámci hodin výtvarné výchovy by měl žák několikrát navštívit i galerii, kde by se zblízka seznámil s uměleckým dílem v prostoru. Škola je mnohdy pro některé žáky jediným zprostředkovatelem s galerijním prostředím a tím jedinou možností, jak se s originálem uměleckého díla setkat. Pro žáky je rovněž přínosné zúčastnit se galerijní edukace, jež nabízí drtivá většina těchto institucí. Žáci díky ní získají zprostředkování výtvarného umění přímo v uměleckém prostoru, mohou se seznámit s dílem na vlastní oči. Výhodou je i to, že žáky edukačním programem provází jiná osoba, tedy galerijní pedagog a učitel výtvarné výchovy zůstává v pozadí jako účastník programu. Tyto podněty by mohly být přínosem v žakově běžném výtvarném vzdělávání, protože změna prostředí a autority žáka motivuje a přitahuje jeho pozornost a zvyšuje zájem.

¹⁶ Tamtéž, s. 16.

3 RVP pro základní vzdělávání

V České republice je platný systém kurikulárních dokumentů, který je zdokumentován v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) a je tvořen ve státní a školní úrovni. „*Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací program (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.*“¹⁷

RVP pro základní vzdělávání určuje společný základ pro vzdělávání žáků. Vytýčuje obsah ve vzdělání, který by měli žáci základní školy obsáhnout. Obsáhnuté učivo je specifikováno díky klíčovým kompetencím, která žáci mají splnit po skončení své základní docházky. Tento dokument je i podkladem pro navazující středoškolské vzdělávání, které díky tomu mohou určovat požadavky pro přijímací zkoušky.¹⁸

Ve všech RVP se klade důraz na větší autonomii ve vzdělávání. Školy si mohou na základě RVP vytvářet své vlastní školní vzdělávací program. ŠVP si každá škola vytváří sama a může ho profilovat na určitou oblast zájmů. Oproti ostatním školám však musí zachovat hlavní body, které jsou stanoveny v RVP.

3.1 RVP pro výtvarnou výchovu a jeho aktuální problematika

Výtvarná výchova je zařazena spolu s hudební výchovou do vzdělávací oblasti s názvem Umění a kultura. Prezentuje žákům svět lidské tvorby a duchovního působení, které proměňují umění v dějinách a roli člověka v tomto procesu. Kultura je součástí každodenního života nás všech, a proto vzdělávání právě v této oblasti rozvíjí žáky v estetickém vnímání. V procesu estetického poznávání, dochází k rozvíjení specifické tvořivosti, citění, vnímavosti uměleckého díla a jeho přes toto poznání také okolního světa. Na základě procesu hledání a nalézání společných vazeb mezi druhy umění, které spojuje společné téma, citění kulturních potřeb lidí a tvoření vlastní uměleckých hodnot.¹⁹

¹⁷ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 6, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 22. 2. 2021].

¹⁸ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 6, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 22. 2. 2021].

¹⁹ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 82, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 22. 2. 2021].

Výtvarná výchova užívá vizuálně obrazné znakové systémy, které jsou důležité pro lidské vnímání a poznávání okolního světa. Využití těchto prostředků ovlivňuje osobní zkušenost každého jedince, která napomáhá osobnímu vyjadřování pocitů a poznatků. V základním vzdělávání je výtvarná výchova pojímána ve třech základních tvůrčích činnostech, a to je vnímání, tvorba a interpretace. Tyto disciplíny napomáhají rozvíjet u žáků citění, myšlení, prožívání. Tyto aktivity napomáhají rozvíjet vlastní vnímání, citění, prožívání, myšlení, fantazii a intuici.²⁰

RVP rozděluje vzdělávací obsah do tří obsahových domén, které rozvíjejí jedince v různých oblastech. Z nich poté učitelé budou vycházet při formulování očekávaných výstupů nebo členění obsahu učiva do okruhů. Zmiňované domény se vzájemně prolínají, mají jedinci zajistit vnímavost a interpretaci, nesou název Rozvíjení smyslové citlivosti, Uplatňování subjektivity a Ověřování komunikačních účinků. Pro osnovy, které jsou připravovány v rámci ŠVP, je třeba dbát na to, aby žák měl co nejbohatší pestrost interakcí se světem.²¹ „*Podstatné je, aby žák dostal příležitost osobitě se vyjadřovat, ať již jako vnímatel, tvůrce či interpret, experimentovat s širokou škálou prostředků a postupů nejen tradičních (kresba, malba grafika, prostorová tvorba), ale i prostředků vycházejících ze současných tendencí umělecké i běžně užívané vizuální produkce (komunikační grafika, vizualizované dramatické akce, animovaný film, komiks, fotografie, videotvorba, počítačová animace, reklama).*“²²

Rozvíjení smyslové citovosti jejímž obsahem jsou „*činnosti, které umožňují žákovi rozvíjet schopnost rozeznávat podíl jednotlivých smyslů na vnímání reality a uvědomovat si vliv této zkušenosti na výběr a uplatnění vhodných prostředků pro její vyjádření.*“²³ Učitel by měl pro žáky vytvořit možnost smyslového zážitku „osahat si umění“, hmatovým vjemem by si žáci rozvíjeli své poznání a lépe by si uvědomili své vjemy. Žáci by tento zážitek měli nějakým způsobem reflektovat a to slovně nebo zvolenou vizuální podobou. Učitel by se měl zaměřit, aby žáci měli dostatek času na uvědomování si okolního světa a jeho vjemů, které jedinec postupně zaznamenává. Důraz

²⁰ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 83, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 22. 2. 2021].

²¹ Tamtéž

²² Markéta PASTOROVÁ, *Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura*, dostupné online (<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/43/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCI-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html>), [cit. 25. 2. 2021].

²³ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 83, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 25. 2. 2021].

by měl být kladen i na interpretaci vizuálně obrazných vyjádření, stejně jako na tvůrčí proces, protože role diváka je stejně důležitá jako autora.²⁴

Uplatnění subjektivity je druhá oblast, ve které je dán důraz na rozvíjení emocí, citů, fantazie, nálad a osobních zkušeností, které rozvineme využitím výtvarných technik např. akční malba, prostorová tvorba, práce s tělem. Seznámení s vizuálně obrazným vyjádřením (skulptura, komiks, reklama) a přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením (např. z hlediska jejich motivace).²⁵

V bodě ověřování komunikačních účinků jsou představeny aktivity, které umožní prezentaci ve veřejném prostoru. Žáci si vyzkouší spolupráci s ostatními i vyššími autoritami na společném projektu, kde mohou prezentovat své myšlenky a tvorbu. Žáci by měli být seznámeni i s inspiračními zdroje (např. publikace, internet, umělecké spolky), kde mohou čerpat nové vjemy a propojovat je v nové celky. Podstatná je interpretace současného umění, které je okolo nás. S tím souvisí i mediální produkce, která je dominantnější a obklopuje každého z nás.²⁶

Aktuálně často diskutovaným tématem je revize RVP pro základní vzdělávání, které je hojně probírané. V rámci tzv. malé revize rámcově vzdělávacího programu základního vzdělávání došlo ke zkrácení hodinové dotace pro vzdělání v oblasti Umění a kultura, to se samozřejmě dotýká i předmětu výtvarná výchova. Uvolněné hodiny mají být přiděleny předmětu informační a komunikační technologie.

Výtvarná výchova rozvíjí tvořivé myšlení, napomáhá kreativnímu přemýšlení, experimentování a podporuje fantazii. Žák získává vztah a respekt ke kulturnímu dědictví a vizuální gramotnosti. „*Význam výtvarné výchovy pro vývoj dítěte je mnohem širší: učení se prostřednictvím vlastní tvorby se opírá o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy, rozvíjí tvůrčí potenciál, kultivuje projevy dítěte a jeho potřeby, utváří jeho autentickou hierarchii hodnot.*“²⁷ Tímto je výtvarná výchova výjimečná a žádný jiný předmět nenabízí stejné možnosti, proto je její postavení nezastupitelné. Pokud

²⁴ Markéta PASTOROVÁ, *Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura*, dostupné online (<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/43/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCI-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html>), [cit. 25. 2. 2021].

²⁵ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 25. 2. 2021].

²⁶ Markéta PASTOROVÁ, *Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura*, dostupné online (<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/43/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCI-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html>), [cit. 25. 2. 2021].

²⁷ Petra ŠOBÁŇOVÁ, *Otevřený dopis MŠMT s vyjádřením nesouhlasného stanoviska České sekce INSEA*, dostupné online (<https://www.insea.cz/nesouhlasn%C3%A9-stanovisko-k-reviz%C3%ADm-rv>), [cit. 24. 3. 2021].

se u žáků potlačí umělecké vzdělávání, je ohrožen všeobecný rozvoj osobnosti žáka. Pokud nebude u žáků rozvíjeno kritické myšlení a kreativita, nebude mít dobré vzdělávací základy pro svůj život. A právě kritické myšlení je rozvíjeno prací se zdroji a ověřování informací, to však není v souladu s informačními technologiemi, které jsou založeny na matematické logice a programování.²⁸ Propojení kritického myšlení a výtvarné výchovy je aktuálním tématem, na něž se zaměřují katedry výtvarných výchov většiny vysokých škol. „*Tvořivost je jednou z nejvýznamnějších klíčových kompetencí, jejíž význam směrem do budoucna stále poroste. Schopnost ekonomicky konkurovat je vázána především na lidskou tvořivost, ať se jedná o tradiční odvětví průmyslu, kreativní průmysl či počítačová odvětví. Schopnost inovace je vázána na tvořivost, tu je v systému základního vzdělávání možné podporovat především ve výtvarné výchově.*“²⁹ Dále výtvarná výchova i hudební výchova rozvíjí u žáků jemnou motoriku, práci s materiálem a přirozený sociální kontakt. Všechny tyto zkušenosti využije každý člověk v běžném životě v pracovní i osobní sféře. Naopak osamocené sezení za monitorem počítače a tlučení do klávesnice nenavodí sociální vazby ani nerozvine zručnost.³⁰

Informatika výrazně posílí svou hodinovou dotaci oproti původnímu stavu. Je nezpochybnitelné, že tento obor si zaslouží větší pozornost, protože v dnešní době se jeho znalosti hojně využívají. Nemělo by tomu však být na úkor právě uměleckých oborů, které jsou stejně důležité a nezastupitelné. Řešením mohlo být propojení mezi obory, v minulých letech probíhal projekt s názvem Podpora rozvoje digitální gramotnosti. V tomto projektu byly zapojeno mnoho vysokých škol pod vedením Univerzity Karlovy, jednalo se o zapojení ICT a rozvoje digitální gramotnosti do výuky výtvarné výchovy na všech stupních vzdělávání. „*Výsledky projektu ukázaly, že je cesta zapojení ICT do výuky všech předmětů možná (a v souvislosti se současným vývojem výtvarného umění také žádoucí) a že není potřeba redukovat obsah předmětu ve prospěch výuky Informatiky a navyšovat hodinovou dotaci nově vzniklého předmětu. Informační a digitální kompetence je vždy nezbytné rozvíjet ve vazbě na konkrétní vzdělávací oblast.*“³¹

²⁸ Pavel TRNKA, *Stave Jobs nestudoval obor programování, ale uměleckou školu*, Učitel'ské noviny, 124, 2021, s. 22-24.

²⁹ Mária HROMADOVÁ, *Otevřený dopis ministru Plagovi: Neredukujme vzdělávání v oblasti umění a kultury*, dostupné online (<https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf/aktualne/otevreny-dopis-ministru-plagovi-neredukujme-vzdelavani-v-oblasti-umeni-a-kultury>), [cit. 24. 3. 2021].

³⁰ Pavel TRNKA, *Stave Jobs nestudoval obor programování, ale uměleckou školu*, Učitel'ské noviny, 124, 2021, s. 22-24.

³¹ Mária HROMADOVÁ, *Otevřený dopis ministru Plagovi: Neredukujme vzdělávání v oblasti umění a kultury*, dostupné online (<https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf/aktualne/otevreny-dopis-ministru-plagovi-neredukujme-vzdelavani-v-oblasti-umeni-a-kultury>), [cit. 24. 3. 2021].

Další oblastí, kde jsou znatelné rezervy, je příprava budoucích pedagogů a vzdělávání těch stávajících. Studenti oboru informatiky nejsou, a ještě dlouhodobě nebudou, připravováni na nový systém. Studenti výtvarně pedagogického oboru jsou postaveni před těžkou úlohu, již před vstupem na vysokou školu si musí velmi vážít výběr vhodného dvouoborové programu, který jim zajistí po studiu uplatnitelnost. Výběr není příliš velký, jedná se o přírodovědné obory, o které není příliš velký zájem a také není obvyklý v kombinaci s výtvarnými obory. Druhou volbou je jazyk, ten má vyšší hodinovou dotaci na všech stupních vzdělávání a je tedy lépe uplatnitelný. Tento krok vede k tomu, že studenti po dokončení studia budou velmi těžko shánět uplatnění nebo výtvarnou výchovu budou učit neaprobovaní pedagogové, kteří budou mít místo v jejich dosavadním úvazku.³²

RVP určuje směr vzdělávání v České republice napříč všemi stupni. Výtvarná výchova je součástí výuky žáků již přes sto let, v současné době dochází ke snížení hodinové dotace výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol na úkor hodin informačních a komunikačních technologií. Ty nemohou již ze své podstaty technického předmětu nabídnout a rozvíjet u žáků potřebné dovednosti jako umělecké předměty. Jedinou možností by bylo provázat tyto dva předměty a nabídnou společná témata, která by se mohla doplňovat v mnohých projektech. Spojení nabízí projekt s názvem Podpora rozvoje digitální gramotnosti, do něhož se zapojilo 9 pedagogických fakult. Nabízí propojení didaktické a metodické podpory ve vzdělávacích aktivitách s rozvojem digitální gramotnosti napříč všemi stupni vzdělávání. Zůstává na zamyšlenou, že ministerstvo na jedné straně garantuje projekt rozvíjející digitální vzdělávání v jednotlivých předmětech, a to včetně výtvarné výchovy, na druhé straně však snižuje hodinovou dotaci předmětů, aby se rozvíjela digitální gramotnost v informatice. Digitální gramotnost lze velmi kvalitně rozvíjet v rámci výtvarné výchovy. Pro výtvarné pedagogy je ovšem nutné mít k dispozici kvalitní metodickou a didaktickou oporu.³³

³² Pavel TRNKA, *Stave Jobs nestudoval obor programování, ale uměleckou školu*, Učitelství noviny, 124, 2021, s. 22-24.

³³ *Podpora rozvoje digitální gramotnosti*, dostupné online (<https://digigram.cz/o-projektu/>), [cit. 1. 7. 2021].

4 Projektová metoda jako cesta k uchopení expresionismu ve výtvarné výchově

Projektová metoda se ve školním prostředí objevuje běžně v rámci jednotlivých předmětů nebo se dokonce spojují tematicky do celodenních nebo týdenních akcí. Podle Kratochvílové se v projektové metodě spojuje práce žáka a učitele. Aktivnější část tu zastávají žáci a učitel má dohlížející a podporující roli, společným přičiněním dosáhnou smyslu a cíle projektů.³⁴ Podle Maňáka je projektová metoda komplexní a má praktický dopad na rozdíl od jiných metod. Dále zvyšuje u žáků iniciativu a motivaci. Rozvíjí toleranci, vytrvalost a hlavně spolupráci, která je nutná při skupinové práci.³⁵

Základy projektové výuky můžeme nalézt na přelomu 19. a 20. století v USA, kde se objevilo hnutí progresivní výchovy. V této době přichází kritika tradičního školství, kde je vytýkáno nerespektování a omezení aktivit žáka, nedostatečná pozornost pro žákovi individuální potřeby. Zastánci hnutí se snaží přiblížit vyučování přirozeným činnostem dětí. To má za následek zrušení výuky na jednotlivé předměty a podpora projektové a problémového vyučování ve škole.

Za zakladatele projektové metody je považován John Dewey, americký představitel vzdělávacího progresivismu. Snažil se nejen o reformu školství, ale i společnosti, proto je pro něj důležitým faktorem sociální hledisko na vzdělávání. Jeho cílem bylo, aby děti měly vlastní potřebu se učit. Pro tento účel se snažil přizpůsobit učivo blíže dětem, které znají a nebylo uměle konstruováno. Příkladem mohou být úkoly, které zadával dětem, ty se zabývaly pěstování plodin nebo stavbou domu. Myšlenky Deweye více zužitkoval v praxi jeho spolupracovník Wiliam Heard Kilpatrick. Pro Kilpatricka bylo podstatné rozvoj osobnosti žáka a jejich zájem o učivo. Rozhodl se koncentrovat obsah učiva do projektů, ty zaměřoval tématem k životním potřebám žákům.³⁶

Po druhé světové válce dochází v USA k ústupu od projektového vyučování, důraz se klade na systematičnost a řád. V Československu se první snahy o projektovou výuku objevují koncem 70. letech 20. století na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Didaktický seminář, který vedli Hana Dvořáková a Leonid Ochrymčuk, zadali

³⁴ Jana KRATOCHVÍLOVÁ, *Teorie a praxe projektové výuky*, Brno 2006, s. 37.

³⁵ Josef MAŇÁK, *Výukové metody*, Brno 2003, s. 171.

³⁶ Jana COUFALOVÁ, *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: Náměty pro učitele*, Praha 2006, s. 7-8.

svým studentům důkladně koncipované úkoly na výuku. V průběhu svých pedagogických praxí řešili výtvarná témata nebo otázky, tímto vznikaly první výtvarné řady.

V 80. letech se rozvíjela projektová výuka na různých místech i prostředích nezávisle na sobě. V Brně se o to zasloužil Igor Zhoř, který vedl skupinu amatérských výtvarníků. „Při řešení navazovali na postupy výtvarného umění dvacátého století, které nabízely zájemcům vyjadřovací prostředky soudobého výtvarného jazyka a naznačovaly možnosti jeho užívání.“³⁷ Karla Cíkanová využívala výtvarná témata pro výtvarné řady, ale již v prostředí základní školy. Pro každý školní rok si připravila několik zajímavých témat, kterým věnovala různě dlouhou dobu. Dokončenou a ucelenou výtvarnou řadu vystavila v prostoru školní chodby, kterou i prezentovala v člancích v časopise *Estetický a Výtvarná výchova*. Další skupinou jsou učitelé na základních uměleckých školách, kteří rozvíjeli výtvarné náměty v malých řadách pomocí návazných kroků. Ty později spojily do promyšlených výtvarných projektů.³⁸

Podle předešlého popisu se zdá, že spojitost není příliš velká. Kilpatrick zastával názor, že řešení projektu má mít praktický význam a práce žáků má mít přesně jasný účel a výsledek práce má mít vždy oceněna. Výtvarné projekty jsou v hlavní roli pedagoga, také propojení výukového obsahu s životními situacemi dětí není ve výtvarných zadáních prioritní. V projektech je důležité předložení hlubších otázek, které se nemusí týkat zrovna každodenních situací v životě.

Projektová metoda se přizpůsobila specifikám a potřebám výtvarné výchovy a dnešnímu vzdělávacímu systému. Nalezneme tu i společné rysy, které se propojují v obou případech. Můžeme zmínit prvek zkušenosti a experimentu, ty jsou zásadním prvkem. Dalším je individualita a osobní zkušenost žáka, ty získá díky praktické činnosti a řešení výtvarných problémů spolu s tvořivostí. Důležitý je i Deweyův prvek na praktické zkušenosti dítěte při výuce, ty jsou ve výtvarných projektech nezbytností. Skupinový aspekt je tu také zastoupen, kdy děti vytváří své výtvarné projekty ve skupině, to rozvíjí kooperativní učení a komunikaci. Projektová metoda je v dnešní době uplatňována ve výuce stále ve větší míře.³⁹

³⁷ Věra ROESELVÁ, *Řady a projekty ve výtvarné výchově*, Praha 1997, s. 29.

³⁸ Tamtéž

³⁹ Hana STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ a kolektiv, *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc 2015, s. 45-46.

4.1 Charakteristiky výtvarných projektů

Projekty ve výtvarné výchově jsou vhodnou a využívanou metodou, protože poskytují žákům hlubší záběr poznání výtvarného tématu, na které mohou nahlížet z mnoho nabízených možností díky výtvarným námětům a podílet se na řešení výtvarného problému. Učitel výtvarné výchovy může využít výtvarné řady nebo výtvarné projekty. „*Výtvarné projekty jsou rozsáhlejší celky s promyšlenou stavbou úloh a vyznačují se náročným myšlenkovým obsahem a tvůrčím přístupem pedagoga i žáků. Jde o určitý způsob zvolené cesty, která umožňuje plnění výchovně-vzdělávacích cílů, kdy učitel a jeho žáci zkoumají a rozvíjejí základní myšlenku a problém zvolené učební látky. Důraz se klade na svobodné vyjádření žáka při vlastním přístupu k tématu.*“⁴⁰ Výtvarný projekt má mnoho podobných znaků s výtvarnou řadou. Pracují s promyšlenou skladbou výtvarných úkolů, které na sebe navazují. Výtvarná řada je kratší a rozvíjí téma v jednodušších celcích a jednotlivé úkoly na sebe logicky navazují.

Při přípravě výtvarného projektu je dobré myslet na několik zásad při jeho tvoření. Jednotlivé náměty by měly být provázané myšlenkovou linií, která je zásadní pro téma výtvarného projektu. Je důležité zvážit, jestli je zamýšlený projekt vhodný pro vybranou věkovou skupinu žáků a úměrný jejich schopnostem. U projektu není rozhodující čas nebo dílčí části nutné k dosažení cíle. Důležitější je výchovný aspekt projektů, kde je nutné zachovat svobodný přístup k výtvarnému vyjadřování na společné zadané téma s myšlenkovou linií. Je třeba být otevřený různým úpravám a nápadům, které mohou přijít v průběhu samotné práce. Žáci se mohou podílet na i na obsahu projektu, pedagog může již od začátku sdílet své nápady a náměty. Žáci tím mohou ovlivnit průběh projektu svými myšlenkami a náměty, tím může dojít k obohacení výtvarného projektu.⁴¹

Je nutné promyslet i jaké výtvarné techniky v projektu využít? Některé projekty si svým tématem předurčí pro zvolenou techniku. Jak bylo zmíněno výtvarný projekt trvá delší čas a žáci by měly zažít pestrost výtvarných technik. Měly by poznat různost výtvarných postupů a využít jejich výrazové prostředky.⁴²

Výtvarný projekt je moderní formou vyučování, kterou by každý výtvarný pedagog měl alespoň někdy zařadit do svého vyučování. Žáci se tímto způsobem mohou lépe

⁴⁰ Petr EXLER, *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefaktickými postupy*, Olomouc 2015, s. 17.

⁴¹ Tamtéž, s. 22.

⁴² Věra ROESELLOVÁ, *Řady a projekty ve výtvarné výchově*, Praha 1997, s. 34-35.

orientovat ve výtvarných tématech, jež poznají z více pohledů. Záleží však na věku žáka a jeho schopnostech.

5 Výtvarný projev se zaměřením na specifika dětského výtvarného projevu na 2. stupni ZŠ

Výtvarný projekt s názvem *Barva – cesta k expresi* zahrnuje náměty pro hodiny výtvarné výchovy, jež zaměřené na 2. stupeň základních škol. Žáci na 2. stupni ZŠ procházejí kritickým obdobím dospívání, které je náročné pro žáky samotné, tak pro učitele a rodiče. Výtvarný pedagog by měl znát specifika jednotlivých vývojových období dětského výtvarného projevu, aby mohl být žákům nápomocen při jejich překonání. Krizi DVP lze lépe zvládnout, pokud pedagog zná vhodné způsoby, jak výtvarnou výchovu v této vývojové etapě vést. Jedná se především o volbu témat, výtvarných technik a další nástroje, jež mohou napomoci k hladkému překonání tohoto složitého období.

Žáci 2. stupně procházejí obdobím rané adolescence, které se označuje také jako pubescence, jedná se přibližně o období mezi 11. – 15. rokem. K nejviditelnějším změnám patří biologické proměny jedince. S nimi souvisí i několik dalších proměn jako například sebepojetí nebo chování k okolí. Hormonální změny jedince způsobují proměny emočního prožívání, které přicházejí často ve velkých výkyvech a mohou ovlivnit jeho hodnocení. Dochází také ke změně způsobu myšlení, dospívající jedinec postupně ustupuje od závislosti na realitě a začíná využívat abstraktní myšlení. Toto období se vyznačuje i několika typickými znaky, na které je třeba myslet v průběhu hodiny a v přítomnosti dospívajících. Mám tím namysli především nadměrnou kritičnost a snahu s kýmkoliv polemizovat o tématu, protože jsou často přesvědčeni o výjimečnosti svých úvah. Zároveň jsou radikální a reagují zkratkovitě, přesto se objevuje i vztahovačnost a přecitlivělost.⁴³

Role učitele na 2. stupni základní školy není snadná, musí se vypořádat s úskalími souvisejícímu s důležitým psychologickým i biologickým vývojem. V každé třídě jsou nadaní žáci, ale i podprůměrní a je důležité podporovat všechny skupiny. Každý žák je, ale také jedinec, který se odlišuje svým temperamentem a nadáním, které je třeba rozvíjet a respektovat. Jejich dovednosti jsou ovlivněny i jejich předešlými zkušenostmi a schopnostmi.⁴⁴

Žáci 2. stupně se nacházejí v období tzv. krize dětského výtvarného projevu, která kopíruje věkové období rané adolescence. Tato fáze je typická „nerovnoměrností vývoje

⁴³ Marie VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie dětství a dospívání*, Praha 2012, s. 369-388.

⁴⁴ Jiří MAREŠ, *Pedagogická psychologie*, Praha 2013, s. 558.

*jednotlivých složek dětské osobnosti má ve výtvarném projevu za následek, že se výtvarná práce stává obvykle suchopárnou, popisnou, současně je nedokonalá podle měřítek vizuální podobnosti i podle realistických požadavků.*⁴⁵ Pozornost se zaměřuje na vizuální realitu, vnější objekty a na práci podle modelu a přírody. Lidská postava již není dominantní v námětech jako tomu bylo v dřívějších fázích, žák si je vědom anatomické nedokonalosti své práce. Snaží se to vynahradiť co největším počtem detailů, kterým se snaží postavu vylepšit. Problémem výtvarného projevu tohoto období je snaha o přesné reprodukování objektů, které se nedaří. Ke zlepšení je potřeba dlouhodobé píle, která je nezáživná a vyžaduje mnoho práce. Toto vše může způsobit nezájem o výtvarnou tvorbu. Z těchto důvodů mají žáci sklony k obkreslování nebo napodobování cizích prací. U dětí dochází ke ztrátě důvěry ve vlastní výtvarné schopnosti. Výtvarná tvorba již není tvořena osobními prožitky, ty jsou nahrazeny neosobními dějovými prvky.⁴⁶

Podle Jaromíra Uždila se dá krize dětského výtvarného projevu metodicky překlenout. Vhodné jsou vědecké náměty, které se mohou například zaměřovat na přírodní útvary nebo využít hru s výtvarnými prostředky. Z vhodných výtvarných technik doporučuje využít linoryt, koláž, fotogram nebo prostorovou tvorbu.⁴⁷

Věra Roeselová vytvořila typologii žáků podle dětského výtvarného projevu, kterou dělí na tři základní typy.

Převážně dekorativně citící a reagující žák „dává přednost výtvarným hodnotám – liniím, barvám a tvarům, materiálu, gestu spojenému s vedením nástroje.“⁴⁸ Kresba je často stylizovaná, v malbě převládají kontrastní barvy nebo naopak jemné harmonické tóny. Žák v důsledku nepocituje krizi výtvarného projevu.⁴⁹

Převážně imaginativně citící a reagující žák má rozvinuté smyslové vnímání, které se prolíná s okolním pozorovaným světem, ten zobrazují pomocí symbolů a asociací. Na tvorbě je znatelná intenzita vnitřního světa dítěte, která se upoutává pozornost až do dospělosti. Spojujícím prvkem pro tento typ je slovo tajemství. Žáci s imaginativními sklony nepocitují během tzv. krize výtvarného projevu nějaké změny. „Jejich výtvarný projev úzce souvisí s emociálním pojmáním okolního světa, a proto se

⁴⁵ Hana HAZUKOVÁ, Pavel ŠAMŠULA, *Didaktika výtvarné výchovy I.*, Praha 1990, s. 34

⁴⁶ Jana LAMSEROVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy IV.: výtvarný projev dospívající mládeže*, Praha 1990, s. 14.

⁴⁷ Jaroslav UŽDIL, *Výtvarný projev a výchova*, Praha 1978, s. 133.

⁴⁸ Věra ROESELOVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké škol*, Praha 2003, s. 27.

⁴⁹ Tamtéž, s. 28.

*nedostávají do konfliktu s realitou, ale přizpůsobují ji svému niternému životu. Kresba je měkká, s lehkou, plynoucí linií, podobně, jako grafický projev.*⁵⁰

Převážně vizuálně citící a reagující žák vyznačuje se bohatou kresbou, kterou doplňuje o mnoho detailů. Důvodem je, že pozorně sleduje své okolí, které promítá do své tvorby. Brzy přichází dochází ke strnulému projevu po ztrátě bezprostřednosti. V grafické tvorbě udržuje přirozený přístup nejdéle. To je dáno nepoddajným materiálem, který umožňuje volnější zpracování než kresba. Klíčovým prvkem pro jeho tvorbu je výstižné zpodobnění. „*Příznaky tzv. krize výtvarného projevu se dostávají předčasně a velmi dlouho trvají.*“⁵¹ Z tohoto dělení je patrné, že tento typ prochází nejkomplicovanějším obdobím a je třeba jim věnovat citlivější individuální přístup. To jim pomůže dodat sebedůvěru ve výtvarném projevu. V hodinách je vhodné zvolit výtvarné hry nebo malířská témata, která nejsou zaměřena na přímou realitu. Vhodné jsou i výtvarné úkoly, které se věnují řeči barev, linií nebo barev.⁵²

⁵⁰ Věra ROESELVÁ, *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké škol*, Praha 2003, s. 26.

⁵¹ Tamtéž, s. 24.

⁵² Tamtéž, s. 24-25.

6 Expresionismus a jeho edukační potenciál v hodinách výtvarné výchovy

V následujících kapitolách se zaměřím na teoretická východiska a charakteristiku expresionistického uměleckého směru. Dále také jeho významu pro vývoj evropského umění na začátku 20. století. Kořeny českého expresionismu vycházejí z německého výtvarného umění, pro úplné seznámení s pojmem nesmí tedy chybět ani seznámení s počátky uměleckého směru v Německu, kde expresionismus vznikl.

Expresionismus je první umělecké hnutí, které plně reflektuje psychiku 20. století před první světovou válkou v německém prostředí. Slovo expresionismus je odvozen od latinského slova *expresio*, jež znamená výraz.⁵³ Název jako první použil umělecký kritik Louis Vauxcelles, jenž pojmenoval i současně vznikající umělecký směr fauvismus ve Francii.⁵⁴

Přístup expresionismu nelze tak jednoduše definovat, protože v sobě pojímá rozdílné záměry a odlišné znázornění podob vizuální řeči. „*V obecných rysech lze mluvit o odmítnutí umělecké konvence, tak aby nezatíženě projevovala emoce, o proniknutí skrze vnější plášť skutečnosti při vyhledávání vnitřních stavů bytí, o následné deformaci a rozpouštění tvarů tak, aby se odhadovalo jejich duchovní „nitro“, o odkrývání lidskosti ve stavu primitivním i vznešeném a o nové symbolické řeči, s níž se umělci vyjadřovali k překotně se měnícímu světu.*“⁵⁵ Expresionismus byl především zachycením a spojením stavu myslí, proto se se projevil především v Evropě, kde se umělci chtěli osvobodit od akademismu a tradiční společnosti. V obrazech zachycují napětí a zlobu panující v období před první světovou válkou. Zobrazují představy o novém podobě společnosti, která je zatížena sociální nerovností a nespokojeností a měla by naopak přinést svobodu.⁵⁶

Expresionismus se výrazově vyhranil proti impresionismu, který byl začátkem 20. století rozšířeným uměleckým směrem. Od roku 1905 se začaly objevovat v různých zemích nové formy výtvarného umění. Rozdílné byly především svým používáním barvy a linie, jež byly použity v umění emotivně a symbolicky. Pro umělce je nejdůležitější zaznamenat své vnitřní pocity z okolního světa. Na rozdíl od toho impresionistický malíř

⁵³ Jan BALEKA, *Výtvarné umění: výkladový slovník*, Praha 1997, s. 99

⁵⁴ Miroslav MÍČKO, *Expresionismus*, Praha 1969, s. 24.

⁵⁵ Janina DAHLMANN, *Tváře expresionismu (1905-1925): Slovinsko – Čechy – Německo (1905-1925)*, Kutná Hora 2019, s. 15.

⁵⁶ Tamtéž.

znázorňuje dojem, jakým na něj působí svět. Expresionistický přístup a znázornění se stal revolučním v umění a byl v té době označován za „moderní“.⁵⁷

V expresionistických dílech lze vidět, kromě niterných pocitů autorů, také záměrnou deformaci skutečnosti, která měla u diváka vzbudit nejsilnější emocionální dojem. Deformován byl i obsah, jenž byl výrazně narušen ostrými barevnými akordy a narušenými konturami. Tyto znaky nalezneme především v německém výtvarném umění.⁵⁸

Za předchůdce expresionismu bývá označován holandský postimpresionistický malíř Vincent van Gogh. Pro jeho dílo je charakteristický rázný rukopis a sklon k nadsázce. Největší inspirací je pro něj zachycení stavů člověka, které se odehrávají v jeho nitru. Dále také symbolický a psychologický význam barev, ty jsou patrné v jeho obrazech.⁵⁹

Expresionisty však nejvíce ovlivnila tvorba norského umělce Edvarda Muncha. Munch byl na jedné straně odmítán a na druhé s nadšením sledován těmi, již pochopili hloubku jeho umění. Ve svých dílech se soustředil na tíživé vnitřní pocity. On sám v životě prožíval těžké deprese, které se odrazily právě i v jeho pracích. V jeho umění nenajdeme společenské konvence, jak bylo běžné v té době, ale naopak vyplouvaly na povrch temné lidské stránky. Témata v jeho obrazech se odvíjejí od hrůzy, úzkosti, sexuality nebo smrti. Můžeme zmínit jeho slavný obraz *Výkřik* (1895), kde je ústředním motivem křičící hlava. Její vytřeštěné oči a propadlé tváře působí děsivě a více zdůrazňují samotnou lebku. K postavě směřují všechny linie na obraze, to vzbuzuje skličující dojem i krajina naznačuje podobné pocity. Kromě samotné děsivé postavy znepokojuje diváka fakt, že neznáme příčinu křiku. Dalším známým obrazem je *Úzkost*, kde je znázorněna autorův strach ze smrti. V této práci se snoubí několik typických znaků Munchova rukopisu, můžeme zde vidět fauvistickou barevnost, emotivní symbolismus a zvlněné tahy štětcem ovlivněné secesí.⁶⁰

Munch výrazně ovlivnil německý a český expresionismus, jenž probíhá ve dvou vlnách od roku 1900-1914 a poté po první světové válce. Expresionisté ve svých dílech znázorňují chudobu, lidské utrpení, ale i vášeň. Zastávají názor, že ukazovat pouze krásu

⁵⁷ Amy DEMSEY, *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*, Praha 2005, s. 70.

⁵⁸ Alena ODEHNALOVÁ, *Vybrané kapitoly z dějin kultury XX. století*, Brno 2001, s. 49.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

a harmonii je pokrytecké. V roce 1933 byl expresionismus v nacistickém Německu jako mnoho dalších uměleckých směrů, zakázán. Umělci utekli do zahraničí a tím se vlastně více proslavili.

6.1 Německé expresionistické skupiny

Před první světovou válkou se v Německu objevily dvě umělecké expresionistické skupiny. První je Die Brücke neboli v českém překladu Most, název má symbolizovat přechod do budoucnosti. Skupina vznikla v roce 1905 v Drážďanech a sdružovala mladé malíře, kteří byli inspirováni pracemi malířů Gogha a Muncha. Zájem byl i o nevšední africké a oceánské primitivní umění. Skupina neměla pevně vytvořený program, jejich fungování bylo na základě vzájemných představ. Malíři chtěli žít po vzoru Gogha a Gauguina, a proto tvořili ve společném uměleckém společenství. Znamenalo to, že spolu žili, sdíleli ateliér i malířské potřeby a najímali modelky pro práci. „*Styl skupiny Brücke se vyznačuje plošností, tvrdým i hlubokým linearismem a intenzivní někdy až křiklavou barevností.*“⁶¹ V obrazech se často objevují náměty krajin nebo akty. Po postupném přesídlení členů skupiny do Berlína přicházejí témata spojená s městem a lidmi, např. cirkus, život berlínských ulic. Znovu objevenou technikou se stal dřevorez, který s velkou oblibou vytvářel Albrecht Dürer, expresionistům nabízel nový způsob znázornění výrazných emocí.⁶² Die Brücke se prezentovala v časopise Der Sturm, k nejvýraznějším osobnostem patří Ludwig Kircher nebo Emil Node. Skupina se rozpadla v roce 1913 z důvodu osobní prezentace některých členů.⁶³

Druhou významnou expresionistickou skupinou je Der blaue Reiter, tedy v překladu Modrý jezdec. Vznikla v roce 1911 v Mnichově. Za zakladatel jsou považováni dva autoři, ruský malíř Vasilij Kandiskij a Franc Marc. Název skupiny je pravděpodobně pojmenován dle obrazu Vasilije Kandinského, stejný název nesl i vydávaný almanach od této dvojice zakladatelů. Existuje i teorie, že oba zakladatelé měli rádi modrou barvu a chovali obdiv ke koňům a jezdcům.⁶⁴

⁶¹ Miroslav MÍČKO, *Expresionismus*, Praha 1969, s. 28.

⁶² Janina DAHLMANN, *Tváře expresionismu (1905-1925): Slovinsko – Čechy – Německo (1905-1925)*, Kutná Hora 2019, s. 31.

⁶³ Alena ODEHNALOVÁ, *Vybrané kapitoly z dějin kultury XX. století*, Brno 2001, s. 51.; Miroslav MÍČKO, *Expresionismus*, Praha 1969, s. 28–32.

⁶⁴ Alena ODEHNALOVÁ, *Vybrané kapitoly z dějin kultury XX. století*, Brno 2001, s. 51.

Skupina Der blaue Reiter byla pouze volným sdružením umělců, nespojoval je jednotný styl, ale společná ideologie a víra v tvůrčí svobodu umělecky se vyjádřit formou zvolenou podle vlastního mínění. Kandinského myšlenky ovlivňovaly celou skupinu, jeho abstraktní práce byly již známě v začátcích utváření skupiny. Tematika obrazů se odvíjí od mystiky, symbolů primitivních umění, lidovou tvorbu i dětskou kresbou. Zánik skupiny Der blauer Reiter způsobilo vypuknutí první světové války, Kandinskij se musel vrátit zpět do Ruska a Marc zahynul během první světové války. Der blauer Reiter byla inspirací pro vznik abstraktního expresionismu.⁶⁵

Mezi německými expresionistickými skupinami panoval rozdíl především ve filozofickém postoji. Der Brücke prosazovali v dílech čistě emocionální intuitivní přístup, tvorbu ovlivňoval bezprostřední cit. Kandinskij a Marc svou tvorbu podkládali teoretickou koncepcí. Ve svých dílech chtěli především zachytit duchovní rozměr moderny.⁶⁶

Myšlenky expresionismu umožnily tvůrcům plně vyjádřit své psychické stavy. V německém prostředí se expresionismus rozvinul ve velké míře, což je způsobeno momentálními náladami v zemi. To můžeme spatřovat ve vývoji a dílech umělců zastoupených ve skupinách Die Brücke a Der Blauer Reiter. Zásadně ovlivnil směr svou tvorbou i norský malíř Edvard Munch, jenž výstavou v Praze zapůsobil na českou Skupinu Osma.

⁶⁵ Amy DEMPSEY, *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedistický průvodce moderním uměním*, Praha 2005, s. 97.

⁶⁶ Janina DAHLMANN, *Tváře expresionismu (1905-1925): Slovinsko – Čechy – Německo (1905-1925)*, Kutná Hora 2019, s. 37.

7 Český expresionismus

Expresionismus v českém prostředí je složité obsahově vymezit. I když v českém i německém expresionismu nalezneme stejné zaměření, tak se od sebe zásadně liší. S německým expresionismem se český shoduje v motivech lidské psychiky (např. strach, úzkost, smrt). To se propojuje s tématy na přelomu století, jež můžeme nalézt u symbolistů. Na druhé straně český expresionismus přebírá neutrální prvky francouzského kubismu, můžeme zde nalézt figuru, zátiší nebo městské prostory.

Jako expresionistické tendence v českém umění se mohou označovat i ty, které nelze zařadit do jiné z kategorií, jako je poetismus, kubismus, sociální civilismus. Zároveň se v dílech neobjevují impresionistické prvky. Z těchto důvodů je nutné určovat expresionistické vlastnosti u každého autora, jeho uměleckého období nebo konkrétního díla. Český expresionismus je ještě méně programově pevný než německý expresionismus. U nás můžeme mluvit o jednotlivých autorech jako je Josef Váchal, Jan Zrzavý a Jan Konůpka. Dále je tu skupina umělců, pro něž byl expresionismus zastávka na cestě ke kubistické tvorbě. Příkladem můžeme uvést Emila Fillu, Otto Gutfreunda, Bohumila Kubištu, Antonína Procházku nebo Josefa Čapka.

Expresionismus v našem prostředí byl ovlivněn i blízkostí a kontakty mezi Prahou a Berlínem. Díla německých autorů např. Pechsteina nebo Kirchner mohla být k vidění na výstavách SVU Mánes, zde se autoři nechávali inspirovat pro svou vlastní tvorbu a čerpali zde nové umělecké vlivy. Proti německému novému umění se však zcela postavila česká umělecká kritika reprezentována Karlem Čapkem, Antonínem Matějčkem nebo Vincentem Kramářem. Postavili se proti „brutálnímu expresionismu“ a „výtvarnému ideologismu“⁶⁷ a zasadili se o stálý vliv francouzské linie, tedy o vliv kubismu na české umění. Tímto se objasňuje otázka, proč není v českých zemích tak silný vliv expresionismu, jak by se mohlo původně očekávat.⁶⁸

7.1 Umělecké sdružení Osma a expresionismus

V letech 1907-1908 změnila české moderní umění svým nástupem skupina Osma, která představila svůj program, jenž představuje český osobitý expresionismus. Velkou inspirací i impulsem k nové tvorbě byla výstava Edvarda Muncha v Praze v roce 1905.

⁶⁷ Michal BREGANT, Alena POMAŽLOVÁ, *Expresionismus a české umění 1905-1927*, Praha 1994, s. 33.

⁶⁸ Tamtéž, s. 29-33.

Následně se Filla, Procházka Feigl vydali na cestu po západní a jižní Evropě, aby navštívili významné evropské galerie a poznali nové umělecké tendence.

Skupina se představila Výstavou 8 pojmenované podle názvu katalogu psaného v českém i německém jazyce. To ukazuje na smíšenou skupinu výtvarníků z českého i německy mluvícího prostředí. Autoři vystavující na této výstavě byli Emil Filla, Bohumil Kubišta, Otakar Kubín, Antonín Procházka, Willi Nowak, Friedrich Feigl a Max Horb. Posledním účastníkem je Emil Pittermann studující v té době na Akademii, proto měl své obrazy skryté pod záclonkou. Recenze na výstavu nebyly ve většině případů pozitivní.⁶⁹

Většina umělců tvořící skupinu Osma se poznala na Akademii, kde je spojil negativní postoj k vyučované klasické výuce malby. Jejich styl malby se projevuje viditelnou strukturou tahů štětce. V obrazech je patrná různost charakterů rukopisů malby. Technika jejich tvorby působila na první pohled rychlým zpracováním a výrazně se lišila od akademických prací jejich učitelů.⁷⁰

Členové Osmy z větší části nepocházeli z Prahy, rovněž odlišnost od hlavního proudu přinášela umělcům potíže. Zároveň umělce spojoval odklon od tradičního způsobu malby a víra, že za hranicemi těchto konvencí začíná cesta ke svobodné umělecké tvorbě, i když je to provázena veřejnou kritikou.⁷¹

Český expresionismus nedosáhl takového věhlasu jako ten německý, ale přesto by neměl být opomíjený. Pro velkou část umělců tohoto období byl expresionismus pouze chvilkovou záležitostí v uměleckém vývoji, ale i díky němu mohli tvořit svá slavnější díla. Významnou roli sehrála i první světová válka, během níž zahynulo několik umělců.

Skupina Osma spjatá s českým expresionismem změnila přístup k umění té doby, radikálně se odklonila od akademické tvorby a své zkušenosti sbírala na cestách po Evropě. Členové skupiny patří k předním autorům meziválečné avantgardní tvorby.

⁶⁹ Michal BREGANT, Alena POMAŽLOVÁ, *Expresionismus a české umění 1905-1927*, Praha 1994, s.37-45.

⁷⁰ Nicholas SAWICKI, *Na cestě k modernosti: Umělecké sdružení Osma a jeho okruh v letech 1910*, Praha 2014, s. 47-67.

⁷¹ Tamtéž, s. 156-157.

8 Tvorba a život expresionistických umělců inspirací pro výtvarně-didaktický projekt

Následující kapitoly se věnují vybraným umělcům z českého prostředí a výtvarným umělcům expresionistického období. Umělci jsou vybráni pro jejich expresionistickou tvorbou, i když se u většiny případů jednalo pouze o krátké umělecké období, jelikož autoři přešli k jinému uměleckému směru, v němž se proslavili. Expresionismus v českém prostředí nemá tak významné postavení jako např. kubismus či surrealismus. Jména některých zvolených autorů nejsou známá široké veřejnosti, je to pravděpodobně dáno i tím, že jejich aktivní tvorba trvala méně než deset let nebo se proslavili v jiném než výtvarném odvětví. Jejich tvorba je zajímavou a obohacující inspirací pro výtvarné náměty do hodiny výtvarné výchovy.

V následující části textu bude představena díla vybraných expresionistických umělců, jejich tvorba byla inspirací pro jednotlivé náměty projektu. Pro svůj projekt jsem se snažila vybírat různorodé autory, protože mým záměrem bylo ukázat pestrost české tvorby ve stylu i námětech tohoto období. Jsou zde zastoupeni umělci, kteří jsou typickými představiteli tohoto výtvarného směru. K nim jsem doplnila méně známé výtvarníky. Pestrost představitelů, jejich různorodost témat a způsob techniky mohou být zajímavou inspirací pro výtvarnou tvorbu žáků.

8.1 Josef Čapek

Josef Čapek (1887-1945) byl mnohostranně nadanou uměleckou osobností, věnoval se malířství, grafice, ilustraci, scénografii, ale i literatuře a kritice. V oblasti literatury často spolupracoval se svým známým bratrem Karlem Čapkem.

Josef Čapek si musel prosadit studium umělecké školy proti přání rodičů. Začátkem 20. století studoval sice výtvarnou školu, ale více se prosazoval v literárních kruzích stejně jako jeho bratr Karel. To se změnilo po cestě do Paříže, jež v této době byla nejvýznamnějším uměleckým centrem. Během jeho pobytu proběhly v Paříži dvě přelomové kubistické výstavy, které ovlivnily jeho budoucí uměleckou tvorbu. Kubismus Čapek vnímá jako princip moderní výtvarné formy, jež otevírá nové možnosti výtvarné svobody a nové zobrazení věcí a ne pouze jejich kopírování.⁷²

⁷² Pavla PEČINKOVÁ, *Josef Čapek*, Praha 2009, s. 14-18.

Čapek se na rozdíl od jiných umělců zaměřil i na grafickou tvorbu, známé jsou převážně jeho linoryty.⁷³ Grafika měla jednu velkou přednost oproti malbám, protože byla nejdostupnější prostředkem pro kopii v tištěných médiích. „K suverénnímu grafickému stylu dospívá Čapek za první světové války, kdy vytváří sérii expresivních figur a hlav, v nichž se odráží vnitřní napětí, úzkost a depresivní bezvýchodnost válečné doby.“⁷⁴ Tvorbě dominuje jediné téma a tím je lidská existence, snoubení se lidské krásy a radosti ze života v kontrastu s hořkostí a bídou. Je zajímavé, že Čapek se cítil být spíše malířem, a to i přes svou velmi početnou sbírku vytvořených grafik, již můžou konkurovat jen velké osobnosti jako Kirchner nebo Matisse.

Život i uměleckou kariéru Josefa Čapka ukončila německá okupace Československa. Hned na začátku války byl Josef Čapek zatčen a deportován do německého koncentračního tábora. I zde se snažil umělecky tvořit, a to jak výtvarně, tak literárně. Bohužel konce války se již nedočkal a zemřel zřejmě v Buchenwaldu.⁷⁵

Obr. 1 – Josef Čapek, *Závistivec* (1919)

⁷³ Výtvarná aktivita s názvem *Lidské protiklady*, s. 72.

⁷⁴ Pavla PEČINKOVÁ, *Josef Čapek: grafika*, Praha 2009, s. 17.

⁷⁵ Pavla PEČINKOVÁ, *Josef Čapek*, Praha 1995, s. 7-60.

Obr. 2 – Autoportrét (1918)

8.2 Emil Filla

Emil Filla (1882–1953) patří k nejvýznamnějším a nejvýraznějším představitelům své generace. Je to jeden z řady umělců, který je známější díky své kubistické tvorbě a pro kterého byl expresionismus jen etapa tvorby. Filla je autor, jehož si většina lidí spojí s malbou zátiší, ta maloval v průběhu svého tvůrčího období. Podoba zátiší byla ovlivněna aktuálním malířovým stylem.

Filla studoval na Akademii výtvarných umění v Praze, kde nepobyl sice příliš dlouho, ale seznámil se zde s umělci Bohumilem Kubištou, Antonínem Procházkou, Václavem Špálou s ním posléze založil skupinu Osma. Pro expresionistickou tvorbu byly zásadní dva momenty. Prvním je cesta s Antonínem Procházkou a Bedřichem Frieglem po Evropě, při níž navštívili mnoho galerií a seznámili se s uměním Henriho Matisse, Paula Cézanna, Vincenta van Gogha a dalších. Druhou událostí je pražská výstava norského umělce Edvarda Muncha, jeho práce Fillu uchvátily a inspirovaly pro vlastní tvorbu.

K nejcennějším dílům tohoto období je Čtenář Dostojevského. Obraz je jedinečný v mnoha bodech. Propracovaná je kompozice, která vystihuje kontrast mezi zoufalstvím jedince a lhostejností okolí. Protikladné jsou i barvy využitě v malbě. Tělo čtenáře působí až zlomeným dojmem, z něhož můžeme vnímat bolest a utrpení zračící se i v jeho pevně sevřených očích.⁷⁶

⁷⁶ Vojtěch LAHODA, *Emil Filla*, Praha 2007, s. 493-495.

Filla se postupně přiklání ke kubistické tvorbě, jež patří k vrcholům jeho kariéry. Od roku 1936 se objevuje ve Fillově tvorbě cyklus zaměřený na „Boje a zápasy“.⁷⁷ Jedním důvodem je zaujetí antickou mytologií, druhým je situace v Evropě té doby. Jedná se o alegorii zápasu v zastoupení zvířat – slabšího se silnějším nepřítelem. Příkladem může být tygr se lvem nebo kůň se lvem, výsledek boje je znám předem. Drápy lva se zarývají do bezbranného těla koně, ten se bolestí celý chvěje a nemůže uprchnout. Tento výjev můžeme spatřit např. v díle Kůň drásaný lvem.⁷⁸

Obrázek 3 – Emil Filla, Čtenář Dostojevského (1907)

Obrázek 4 – Emil Filla, Zápas Hérakla s Diomédivým koněm (1937)

⁷⁷ Výtvarné aktivity s názvem *Souboj nepřátel*, s.90.

⁷⁸ Tamtéž, s. 493-500.

8.3 Otto Gutfreund

Otto Gutfreund (1889–1927) je český sochař a je známější kubistickou tvorbou. V českých zemích vystudoval Umělecko-průmyslovou školu v Praze, po jejím dokončení odešel do Paříže, kde působil v ateliéru profesora Bourdella, jenž byl žákem slavnějšího umělce Rodina. V jeho ateliéru se učil i známější expresionistický sochař Alberto Giacometti. V Paříži se seznámil i s jinými českými umělci působícími v té době ve Francii, např. s Antonínem Matějčkem nebo Bohumilem Kubištou.⁷⁹

Před návratem do Čech procestoval západní Evropu, kde se seznamoval s uměním, příchodu do vlasti začíná tvořit v duchu expresionismu. Hlavními náměty se staly biblické motivy a reliéfní podobizny.

V roce 1914 odjel do Paříže, kde se seznámil s Emilem Fillou a kde ho zastihly události první světové války. Již na začátku konfliktu se přihlásil s jinými Čechy a Slováky do cizinecké legie ve Francii v rotě Nazdar. Zde zažil otřesné zážitky v zákopových bojích a byl v bezprostřední blízkosti smrti. Během vojenské služby se projevovalo i jeho silné vlastenecké cítění a to tak, že se v rotě vzbouřil proti jejímu rozpuštění kvůli zákonu zakazujícímu přítomnost cizinců ve francouzské armádě. Tento akt byl považován za vzpouru a Gutfreund byl vojenským soudem a poslán do internačního tábora. Osvobozen byl až na konci války díky přimluvě představitelů Národní rady v Paříži.

Do Československa se vrací až dva roky po vzniku státu, vzápětí se stává uznávaným českým sochařem, tato pozice mu přinášela i významné veřejné zakázky. S Janem Štursou se podílel na začátku 20. let na výzdobě průčelí Legiobanky, která byla postavena na návrh Josefa Gočára. Gutfreund vytvořil vlys s názvem Návrat legií, kde využívá lidové prvky a zpodobňuje vojáky při příchodu z války zpět do vlasti. Postavy jsou zobrazeny za sebou a kráčejí k ženě ve středu, která symbolizuje nově vzniklou samostatnou republiku.⁸⁰ Dalšími známými zakázkami byl Pomník Babičky a dětí v Ratibořicích a socha T. G. Masaryka v Hradci Králové. Tyto práce z něj vytvořily jednoho z nejznámějších sochařů v nově vzniklé republice, i přesto dal později přednost nezávislé tvorbě.⁸¹

⁷⁹ Helena STAUBOVÁ, *Bourdelle a jeho žáci Giacometti, Richier, Gutfreund*, Praha, 1999, s. 38.

⁸⁰ Ilona KRBCOVÁ, *František Kupka – Otto Gutfreund: umění ve službách národa (1914-1918)*, Hradec Králové, 2012, s. 4.

⁸¹ Výtvarné aktivity s názvem *Pokřivený výraz*, s. 67.

Své sochy tvořil ve směru civilismu i kubismu, tyto práce jsou známější než jeho krátké období expresionismu. Gutfreund se stal v mladém věku profesorem na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Jeho úspěšnou uměleckou kariéru ukončila nečekaná smrt, Otto Gutfreund utonul ve Vltavě.⁸²

Obr. 5 – Otto Gutfreund, Don Quijote (1911–1912)

Obrázek 6 – Otto Gutfreund, Úzkosti (1911–1912)

⁸² Jiří ŠETLÍK, *Otto Gutfreund: cesta ke kubismu*, Praha, 2012, s. 75-125.

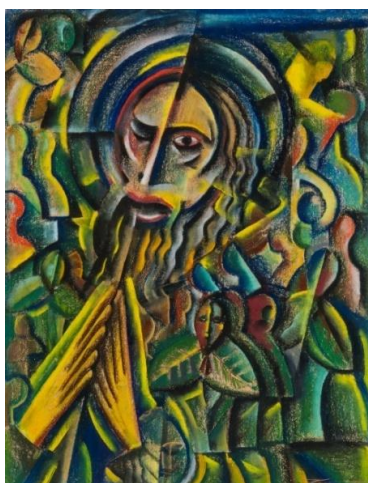
8.4 Jiří Kroha

Jiří Kroha (1893–1974) patří k významným českým architektům 20. století. Jeho tvorbu můžeme nalézt i v jiných odvětvích umění a to např. výtvarná scénografie, malířství, sochařství a také architektuře.

Krohovy výtvarné práce začínají již při studiu architektury, nalezneme zde převážně ženské figurativní kompozice v barevné kresbě pastelem, díky ní docílil měkké modelace tvarů. Svou tvorbou se přibližuje pracím Josefa Čapka nebo Vlastislava Hofmana.⁸³ Po první světové válce se jeho styl mění a dostává se svou kresbou až k hranicím abstrakce. Snaží se námětu vdechnout dynamiku pomocí barev a tvarů. Silný expresionistický výraz nalezneme u děl s duchovní tematikou, typická pro tyto práce je výrazně členěná hlava vyzařující psychiku postavy.

Architektonickou tvorbou vynikal v meziválečném období a byl představitelem české levicové avantgardy. Jeho architektonická tvorba je odsouzena v té době hlavním ideologem české avantgardy Karlem Teigem do pozadí. Kroha byl kritizován pro svůj styl, který se zdál některým příliš romantický nebo formalistický.

Kritizován je i za své radikální politické názory, přikláněl se k levicovému smýšlení od utopického socialismu až po stalinismus. Po druhé světové válce jako jeden z prvních posazoval v české architektuře socialistický realismus po vzoru Sovětského svazu. Krohova aktivita a sympatie k režimu po roce 1948 mu přinesla prestiž a politický vzestup. Získal pozici rektora na VUT a výhodné politické zakázky.⁸⁴

Obr. 7 – Jiří Kroha, *Prorok* (1920)

⁸³ Výtvarné aktivity s názvem *Barva v pohybu*, s. 90.

⁸⁴ Marcela MACHÁČKOVÁ, *Jiří Kroha v proměnách umění 20. století: 1893-1974: architekt, malíř, designér, teoretik*. Brno, 2007, s. 32-79.

Obrázek 8 – Jiří Kroha, *Mušky ve vzduchu* (1919)

8.5 Bohumil Kubišta

Bohumil Kubišta (1884–1918) je považován za důležitého zakladatele českého moderního umění. Pocházel z chudých poměrů a vyrůstal v malé vesnici nedaleko Hradce Králové. S podporou strýce se dostal na výtvarná studia do Prahy, kde však pro neshody dlouho nezůstal. Poznal tam ale mladé malíře, které měli podobné názory a později se sdružili ve skupině Osma. Více než pražské studium ovlivnila tvorbu Kubišty výstava Edvarda Muncha v Praze v roce 1905. Tímto zážitkem se proměňuje původně impresionistická malba v expresionistickou. Dále se zabýval o teorii barev, optiku a kompozici, již studoval na starých mistrech, i o nové zákonitosti moderní malby avantgardních umělců. Ve svých dílech se zaměřoval na plasticitu tvaru daného předmětu. Plasticity docílil dynamickou linií, jež prolamovala tvar a oddělovala jej od pozadí s barevnou plochou. To můžeme pozorovat na obraze *Hráči* nebo *Ve vlaku*.⁸⁵ Druhou možností je modelování tvaru pomocí kontrastních barevných tónů, které byly k sobě záměrně laděné do kombinace, to můžeme vidět na obraze *Modrý autoportrét*.⁸⁶

Jeho uměleckou tvorbu přerušila roční vojenská služba, která byla až v Pulje, tedy v dnešním Chorvatsku, které v té době patřilo k území Rakouska-Uherska. Po skončení vojny se přesunul Kubišta do Florencie, kde byl přijat do studia, ale ani zde školu nedokončil. Roku 1907 se vrací zpět do Prahy, kde má možnost se účastnit první výstavy skupiny Osma. Zahraněční pobyt na jihu Evropy se odráží v tvorbě pestrostí stylů,

⁸⁵ Výtvarné aktivity s názvem *Barva v tváři*, s. 76.

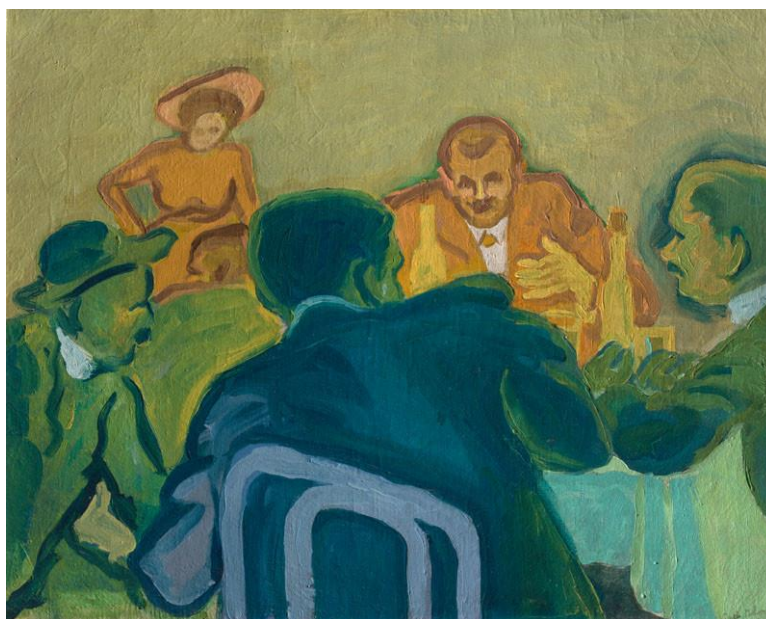
⁸⁶ Mahulena NEŠLEHOVÁ, *Bohumil Kubišta 1884-1918*, Praha, 1993, s. 7.

perokresbou, kolorovanými pastely a obrazy malovanými olejovými barvami. Pobyt v něm vzbudil zájem o nové umělecké tendence.

Kubišta rovněž pobýval dvakrát v Paříži, kde objevil díla Paula Cézanna, jehož vliv můžeme nalézt v Kubištových zátiších. Při druhé pařížské cestě se Kubišta zaměřuje na barevnost, inspiroval se i od postimpresionistických malířů, převážně od Vincenta van Gogha a Éduarda Maneta. Jejich vliv spatřujeme v technice modelace, ta probíhá pomocí světelnosti a promyšlenosti v pokládání kontrastních barevných tónů vedle sebe.

V Paříži objevuje první kubistická díla, do své tvorby nepřejímá všechny kubistické metody, ale obohacuje expresionistické tvorbu o kubistické prvky. Tímto se stává jeho umění kuboexpresionistickým. V jeho dílech se objevují také prvky z futurismu, jež pomohly do jeho děl přenést dynamiku pohybu.⁸⁷

Kvůli finančním problémům nastupuje Kubišta roku 1913 do armády k dělostřelectvu, svou službu opět vykonává na jihu Evropy. V tomto období a během první světové válce se malbě příliš nevěnuje. Velmi krátce po konci války Bohumil Kubišta umírá na španělskou chřipku.⁸⁸

Obr. 9 – Bohumil Kubišta, *Hráči* (1909)

⁸⁷ Tomáš RYBIČKA, *Bohumil Kubišta*, Hradec Králové, 2005, s. 6-7.

⁸⁸ Karel SRP, *Bohumil Kubišta: zářivý krystal*, Ostrava, 2014. s. 188-260.

Obrázek 10 – Bohumil Kubišta, *Kuřák* (1910)

8.6 Jaroslav Panuška

Jaroslav Panuška (1872–1958) patřil do skupiny pražské bohémy soustředěné okolo Jaroslava Haška, Josefa Lady, Františka Langra a dalších. Nebyl považován za buřiče a anarchistu jako členové skupiny. Panuška vyznával především svobodu, cestování, možná až tuláctví

Pocházel z velmi početné rodiny, rodina kvůli otcově zaměstnání často cestovala, a tak navštívili i nezvyklé kouty Rakouska-Uherska. Několik let pobýval intenzivně na Balkáně. Byl žákem známého malíře Julia Mařáka a během studia publikoval kresby v novinách, později kreslil i karikatury s politickým podtextem.

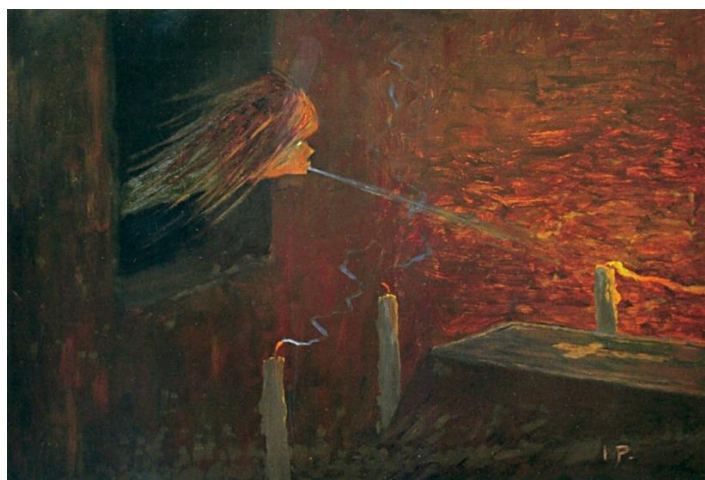
Po založení rodiny se Panuška politicky stáhl a v jeho tvorbě se začínaly objevovat pohádkové motivy. Strašidla, bludičky, umrlce i duchové obklopovali Panušku od dětství, kdy mu o nich vyprávěla příběhy jeho babička. Strašidla, která maloval, miloval, vracel se díky nim zpět do dětství. Strašidla uměl zobrazit velmi poutavě, aby přitáhla oči diváka. Strašidla měla velké kulaté vytřeštěné oči se skvrnami, aby působily hypnoticky. Velmi působivě je znázorněn Vodník, který je monochromní, a hrůza vychází ze samotné hmoty barvy. Toto děsivé zobrazení možná souvisí s Panuškovým zážitkem z dětství, kdy málem utonul. Panuška kladl důraz na kresbu, která je zásadnější a intimnější než malba.

Jaroslav Panuška nepatří ke generaci, již by ovlivnila výstava Edvarda Muncha roku 1905, ale ve svých dílech jsou si podobní. *„Na rozdíl od Munchových upírů ti Panuškoví nejsou úplně z tohoto světa, splývají se světem sfér, skulin a škvír,*

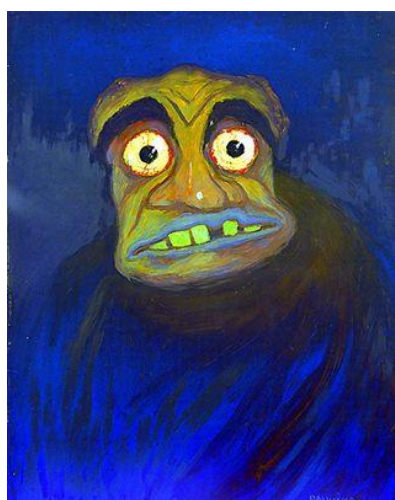
*pronikajících z onoho světa cestou klíčových dírek, jimiž můžeme zahlédnout cosi děsivého na druhém břehu.*⁸⁹

Ve tvorbě Jaroslava Panušky je velmi početně zastoupená krajina. Je to pravděpodobně z více důvodů – byl studentem J. Mařáka, malba krajin ho převážně živila a krajiny často propojoval s milovanými strašidly. Krajinu zachycoval ve všech ročník období a také ji uměl vdechnout mystiku a náladu.⁹⁰

V meziválečné době opustil i tyto motivy a zajímal se především o historické vědy a archeologii. Panuška svými ilustracemi doplnil knihu Eduarda Štorcha *Lovci mamutů*.⁹¹

Obr. 11 – Jaroslav Panuška, *Pomsta mrtvému* (1898–1901)

Obrázek 12 – Jaroslav Panuška, *Čarodějnice* (1901)

⁸⁹ Martina VÍTKOVÁ, *Jaroslav Panuška*, Hradec Králové, 2010, s. 7.

⁹⁰ Výtvarné aktivity s názvem *Strach v podobě*, s.81.

⁹¹ Martina SCHNEIDEROVÁ, Markéta ODEHNALOVÁ, *Jaroslav Panuška: 1872-1958*, Havlíčkův Brod, 2012, s. 9-30.

Martina VÍTKOVÁ, *Jaroslav Panuška*, Hradec Králové, 2010, s. 7-32.

8.7 Jindřich Prucha

Jindřich Prucha (1886–1914) neměl k umění jednoduchou cestu. Byl jediným synem a autoritativní otec měl jiné představy o jeho budoucím povolání. Velkou podporu měl od své sestry, která po jeho smrti i spravovala a uchovávala jeho umělecká díla.

Prucha výtvarně tvořil přibližně sedm let a během této krátké doby byl ovlivněn několika uměleckými směry, které v té době rezonovaly. Byl ovlivněn impresionismem, i u něj se projevil expresionistický vliv výstavy Edvarda Muncha v Praze, objevily se u něj i prvky fauvismu a v závěru svého života se vrátil pod vlivem Antonína Slavíčka k impresionismu. Svým uměleckým stylem vybočoval tehdejšími představami o modernistickém umění, byl na pomezí mnoha uměleckých stylů 19. a 20. století.

Jindřich Prucha pracoval samostatně, nepatřil k aktivní skupině Osma, ta představovala uskupení stejně spřízněných umělců. Pravděpodobně se nestýkal s někým z jeho členů. To, že se nezařadil do žádné skupiny, se projevilo na jeho tvorbě, proto se nadšeně věnoval malbě přírody. Naopak v jeho pracích nenalezneme figurativní náměty a městské prostředí.

Přelomovým se stal pro Průchu rok 1911, kdy se vrátil z vojenské služby. V tomto období vytvořil nejlepší práce svého krátkého života. Expresionistické vlivy čerpal přímo od skupiny Die Brücke. Inspiraci přebíral od francouzského kubismu i od německé avantgardy. Od Muncha přebral naléhavost obsahu a od fauvismu zacházení s barvou. Z těchto důvodů se Průcha liší od jiných malířů své doby. Obraz *Vnitřek bukového lesapatří* k nejuznávanějším dílům, malba provedená v červených a modrých tónech.⁹²

Prucha zemřel v pouhých 26 letech na haličské frontě, záhy po vypuknutí první světové války. Veřejnost jeho díla mohla poznat až v roce 1916, kdy byla uspořádána jeho posmrtná výstava.⁹³

⁹² Výtvarné aktivity s názvem *Místo v barevných proměnách*, s.52.

⁹³ Tomáš POSPISZYL, *Jindřich Prucha*, Hlinsko, 2000, s. 7-8.
Jan Marius TOMESŠ, *Jindřich Prucha*. Praha, 1987, s. 10-50.

Obr. 13 – Jindřich Prucha, Vnitřek bukového lesa (1911)

Obrázek 14 – Jindřich Prucha, Autoportrét v zimním šatě (1910–1911)

8.8 Egon Schiele

Egon Schiele (1890–1918) je rakouský umělec, měl však blízký vztah i k Čechám. Jeho matka pocházela z Českého Krumlova, kde i Egon sám nějakou dobu žil a tvořil. Z důvodu autorovy vazby na české prostředí, jsem ho zařadila k vybraným umělcům.

Egon Schiele patřil s Gustavem Klimtem a Oskarem Kokoschkou k významným umělcům počátku 20. století. Schiele studoval na akademii ve Vídni, v jeho pracích se odrážely prvky secese. Vídeň v této době byla centrem kultury střední Evropy, bylo to multikulturní město plné různých jazyků, národů a kultur. Byl ovlivněn myšlenkami

Sigmunda Freunda známého teorií psychoanalýzy, na jeho myšlenky reagoval Schiele svou otevřeností ve výtvarné tvorbě.

S postupujícím časem přechází k expresionismu, díky němuž může lépe znázornit svůj umělecký postoj. V jeho dílech jsou nejpočetněji zastoupeny kresby, jež mají autorův charakteristický rukopis. Můžeme to pozorovat na autoportrétech a portrétech, v nichž nalezneme netradičně zlomený postoj, dramatickost výrazu, nepříliš pevné linie.⁹⁴ Modelem pro jeho kresby byl často on sám nebo mladé krásné dívky, což mu způsobilo i problémy se zákonem. Mužskému aktu dominují expresivní rysy zdůrazněné hranatostí kontur ukazující citovou nahotu.

Po odchodu z akademie Schiele odjel na rok do Českého Krumlova s milenkou a zároveň modelkou Wally. Tu umělec vyobrazoval v různých odvážných expresionistických aktech a portrétech, dokonce i při milostném aktu. Obyvatele Českého Krumlova byli z přítomnosti Schieleho ve městě nervózní, nelíbilo se jim, že kreslí jejich děti, a proto Schiele raději odjel z města. Kresby nezletilých polonahých dívek se u něj našly i později.⁹⁵

Po smrti Gustava Klimta byl Schiele již uznávaným autorem, a dokonce byl považován za vůdčí osobnost vídeňských umělců. Bohužel se s manželkou nakazili španělskou chřipkou a roku 1918 umírá.⁹⁶

Obr. 15 – Egon Schiele, *Vlastní podobizna* (1914)

⁹⁴ Výtvarné aktivity s názvem *Odraz Schieleho v autoportrétech*, s.62.

⁹⁵ Jiří KRUTVOR, *Egon Schiele*, Praha,1991, s. 68-70.

⁹⁶ Reinhard STEINER, *Egon Schiele: 1890-1918: umělcova pŕlnoční duše*, Praha, 2003, s. 6-54.
Jiří KRUTVOR, *Egon Schiele*, Praha,1991, s. 68-94.

Obrázek 16 – Egon Schiele, *Autoportrét s čínskými lampiony* (1912)

8.9 Václav Špála

Václav Špála (1885–1946) je český malíř a grafik, patří k jedněm z nejvyhledávanějších umělců moderního umění první poloviny 20. století. Svůj výtvarný talent chtěl rozvíjet, proto šel studovat na Akademii výtvarných umění v Praze. Studium nedokončil, ale během tohoto období se stihl seznámit s členy skupiny Osma.

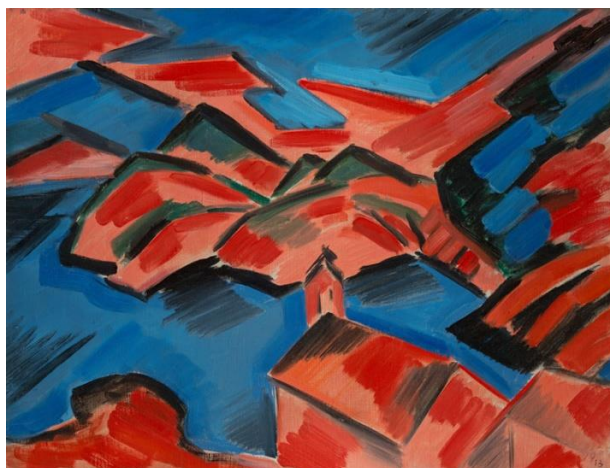
I Špála navštívil roku 1905 výstavu děl Edvarda Muncha v Praze, která ovlivnila i mnoho dalších malířů. Špála byl díly silně ohromen a vliv Muncha můžeme nalézt v následující letech v jeho tvorbě. Kvůli zdravotním problémům musel odcestovat k moři do Dubrovníku, zde vzniklo mnoho jeho obrazů převážně krajin, na nichž můžeme spatřit expresionistický vliv. Je zde patrný Munchův vliv, ale nikoliv v barevných temných tónech barev, projevil se v nich jeho umělecký motiv. Velkou inspirací Špálovi byl i Vincent van Gogh, u nějž Špála obdivoval práci s barvou a plochou. Po pobytu na jihu Evropy se v jeho pracích objevují výrazné tóny modré.

Václav Špála nikdy nebyl členem skupiny Osma, to se dá odůvodnit osobními spory s některými členy skupiny, obzvláště s Emilem Fillou. Již před vypuknutím války se objevují u Špály kubistické motivy, charakteristické pevnou obrazovou kompozicí a zjednodušenou paletou barev tvořenou převážně modrou, červenou a bílou.⁹⁷ K jeho častým tématům patří krajina a zátiší.⁹⁸

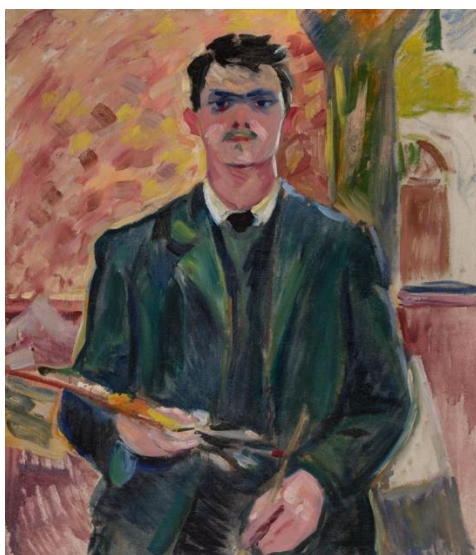
⁹⁷ Výtvarná aktivita s názvem Malba s přírodními barvami, s.57.

⁹⁸ Jiří KOTALÍK, *Václav Špála*, Praha 1972, s. 5-30.

Richard DRURY, *Václav Špála (1885-1964): Vybraná díla se sbírek českých autorů*, Praha 2004, s. 8-23.

Obr. 17 – Václav Špála, Krajina z Dalmácie (1913)

Obrázek 18 – Václav Špála, Autoportrét (1908)

8.10 Josef Váchal

Josef Váchal (1884–1969) byl všestranný umělec, který se proslavil v literárních i výtvarných kruzích. Nejlepším příkladem propojenosti různých druhů umění je literární dílo *Krvavý román*. Toto dílo Váchal napsal, ilustroval a rovněž mu dal topografickou podobu, dokonce ho i sám vydal.

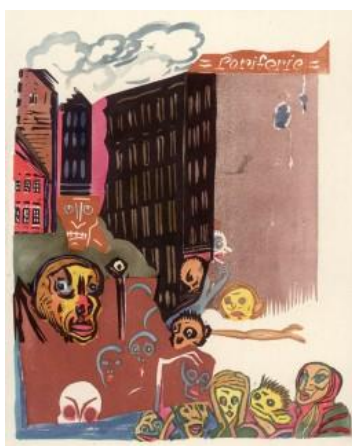
Váchal svůj život zasvětil umělecké tvorbě, tu chtěl tvořit po svém bez ohledu na kritiku. V jeho dílech se odráží psychické stavy, které Váchal aktuálně prožíval. Z toho důvodu můžeme říct, že se jedná o jakýsi druh arteterapie. Právě depresivní stavy a úzkosti dávají dílům expresivní nádech. I pro dnešního diváky vyzařují vnitřní boj. V dílech nacházíme různé druhy děsů nebo přímo démonů, kteří autora pronásledovali.

Zároveň se s některými rád ztotožňoval, ve svých dopisech se podepisoval slovy „Váš oblíbený pekelník Váchal“.⁹⁹ Váchal je znám i pro svou oblibu v okultismu, o který se nejen zajímal, ale i se mu sám aktivně věnoval. Díky němu ve svých halucinacích a psychických stavech hledal nové významy a rozměry.

Obrazů s okultní tematikou nalezneme u autora hned několik, příkladem může být výzdoba litomyšlského Portmonea nebo mnou vybraný obraz *Vzývači d'ábla*¹⁰⁰. Unikátní je svou malbou prostupující i přes dřevěně vyřezávaný rám, zde opět nalezneme ukázkou Váchalových prolínajících se technik. Podobná tematika je výjimečná, můžeme ji nalézt u Jeana Tooropa.¹⁰¹

Obr. 19 – Josef Váchal, *Vzývači d'ábla* (1909)

Obrázek 20 - Josef Váchal, *Periferie* (1919)

⁹⁹ Martina VÍTKOVÁ, *Josef Váchal*, Hrade Králové 2006, s. 4

¹⁰⁰ Výtvarná aktivita s názvem *Magický svět v nás*, s. 85.

¹⁰¹ Marie RAKUŠANOVÁ, *Josef Váchal – magie hledání*, Praha 2014, s. 20-58.

Marie RAKUŠANOVÁ, *Josef Váchal: napsal, vyryl, vytiskl a svázal*, Plzeň 2014, s. 27-60.

9 Praktická část: Výtvarně-didaktický projekt *Barva – cesta k expresi*

Praktická část je věnována výtvarně-didaktickému projektu s názvem *Barva – cesta k expresi*. Cílem mého projektu je přiblížit žákům méně známý umělecký směr expresionismus v českém prostředí.

Pomocí deseti výtvarných aktivit je představen umělecký směr žákům 2. stupně základních škol. Myslím si, že by témata mohla žáky oslovit, nebo jim být dokonce blízká svou otevřeností, osobitostí a nespoutaností. Žáci 2. stupně prochází obdobím puberty, v němž si jedinec prochází hormonálními změnami a proměnami emočního prožívání s častými velkými výkyvy. V tomto období se začíná rozvíjet abstraktní myšlení. Myslím si, že v období těchto změn, je vhodné zařadit expresionismus díky jeho pestrosti a volnosti v zobrazování a silnému emočnímu základu tohoto uměleckého směru.

Barva – cesta k expresi je výtvarně-didaktický projekt zaměřený na expresionismus v českém prostředí. Náměty jsou inspirovány českými expresionistickými umělci a jejich tvorbou. Jedinou výjimkou je Egon Schiele, který byl rakouské národnosti, ale měl vazby na Čechy díky své matce. Proto byl tento výtvarník zařazen do mého výběru. Náměty, které jsem použila, jsou inspirovány tvorbou umělců, ale často jsou zaměřeny přímo na jedno jediné ikonické dílo autora. Žáci poznají osobnost autora a vyzkouší si výtvarný postup, v němž mohou projevit své emoce a rozvinout své výtvarné zkušenosti. Výtvarné techniky jsem se snažila volit různorodé, aby si žáci vyzkoušeli odlišné způsoby výtvarné práce. Měli možnost vyzkoušet si kresbu, grafiku, prostorovou tvorbu nebo malbu, která je typická pro český expresionismus. Pro některé žáky není ani klasická malba obyčejnými temperovými barvami zažitou technikou.

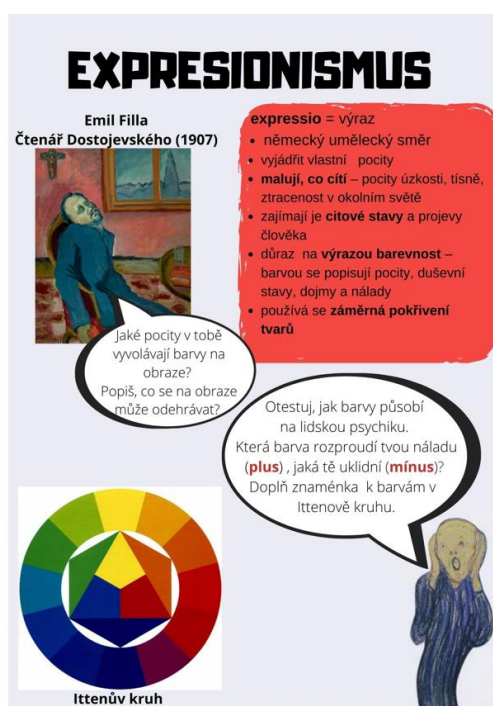
Předkládaný projekt je určen pro skupinu žáků druhého stupně základních škol, jedná se tedy o děti ve věku od 11 do 15 let. Z důvodu pandemických opatření jsou některé náměty upraveny i pro distanční výuku, kdy byly výtvarné práce žákům zadány formou domácích úkolů. S ohledem na písemnou podobu zadání bylo nutné klást důraz na jeho jednoduchost a názornost a to tak, aby bylo všem žákům co nejlépe pochopitelné. Ohled je brán i na výtvarné pomůcky. Omezují se na materiál, který má většina žáků v domácím prostředí k dispozici. Možnost zakoupení ve výtvarných nebo papírenských potřebách nebyla v době zadávání prací možná. I z těchto důvodů se objevuje v námětech častěji práce s fotografií. Toto médium bych pravděpodobně při standardní výuce

nepoužila tak často. Ostatní výtvarné náměty byly ověřeny v hodinách výtvarné výchovy po návratu dětí na základní školu v období rotační výuky.

Jednotlivé přípravy jsou věnovány vždy jednomu autorovi a jeho expresionistickému dílu. Jednotlivé výtvarné náměty seznamují žáky s expresionistickým umělcem, který není obecně příliš známý. Žáci prostřednictvím zvolených námětů zakusí různorodé výtvarné techniky a postupy. Mohou si tak vyzkoušet malbu akrylovými barvami, koláž, fotografování a následnou úpravu fotografií, kresbu fixem a další. Přípravy výtvarného projektu jsou koncipovány tak, aby rozvíjely kreativitu, fantazii, výtvarné dovednosti a abstraktní myšlení žáků.

9.1 Příprava na výtvarné hodiny s projektem Barva – cesta k expresi

S ohledem na probíhající pandemii a časovou tíseň jsem byla nucena projekt realizovat v době distanční výuky. Základní škola, na které jsem v té době působila, vyučovala přes učební platformu Google Classroom. V učebně jsem si svolala schůzku s žáky, během níž jsem představila projekt, na kterém budeme společně pracovat. V úvodu jsem uvedla umělecký směr expresionismus. Ukázali jsme si hlavní znaky směru, představitelé i rozdíl mezi českým a německým expresionismem. Pro lepší přehled a pochopení jsem vytvořila pracovní list, na němž jsou základní informace o expresionismu. Dále úkoly, které se zaměřují na úlohu barvy v dílech.

Obr. 21 – Ukázka pracovního listu k úvodu projektu Barva – cesta k expresi

9.1.1 Místo v barevných proměnách

K námětu s názvem *Místo v barevných proměnách* jsem si vybrala ne příliš známého umělce autora Jindřicha Prucha. K využití pro hodinu výtvarné výchovy mě inspiroval jeho výtvarná práce s názvem *Vnitřek bukového lesa*. Obraz upoutá na první pohled jasnými barvami, které jsou postaveny do kontrastu s temnými. Kromě barevnosti jsou tu pro mě dominantní stíny, které tu umocňují hloubku lesa a jeho atmosféru. Tento úkol byl zadán v době distanční výuky, a proto jsem zvolila fotografování přírody, která je s ohledem na její pestrobarevnost v jarním období. Fotografované místo má v žácích probouzet emoce, které zachytí ve dvou základních podobách – fotografií v přirozené barevnosti vybraného místa a jeho černobílé podobě. Třetí snímek bude odrážet jejich aktuální emoce z místa i stavu mysli a ty by měly být rozpoznatelné díky barveným úpravám vytvořené fotografie.

	Jindřich Prucha
Téma	Místo v barevných proměnách
Třída	7. třída
Časová dotace	45 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák je schopen charakterizovat tvorbu Jindřicha Pruchy. Žák dokáže zachytit atmosféru určitého místa skrze fotografii. Žák rozvíjí své vnímání barev a jejich symboliku. Žák rozvíjí digitální gramotnost prostřednictvím výtvarné tvorby.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření pro zachycení jevů, kvalit a procesů v proměnách, vývoji a vztazích.</i> <i>Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů.</i> <i>Žák k tvorbě vizuálně obrazných vyjádření užívá některých z metod uplatňovaných v současném výtvarném umění a</i>

	<i>digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace.¹⁰²</i>
Klíčová slova	Expresionismus, fotografie, kontrast, barva
Pomůcky	Mobilní telefon nebo fotoaparát
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Fotografování a úprava fotografií
Motivace	<p>Krátké představení se základními informacemi o Jindřichovi Pruchovi.</p> <div style="border: 1px solid #ccc; padding: 10px; background-color: #f0f0f0;"> <p style="text-align: center;">Místo v barevných proměnách</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prohlédni si obraz s názvem Vnitřek bukového lesa. • Povšimni si barevnosti obrazu, pozorně si všimni stromů a stínů. • Jak na tebe obraz působí? <div style="text-align: center;"> <p style="font-size: small;">Jindřich Prucha Vnitřek bukového lesa (1911)</p> </div> </div> <p style="text-align: right;">103</p> <p><i>Obr. 22 – Ukázka zadání úkolu „Místo v barevných proměnách“ - Jindřich Prucha</i></p>

¹⁰² *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89-90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/v/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

¹⁰³ Antonín MATĚJÍČEK, *Jindřich Prucha*, Praha 1941, s. 28.

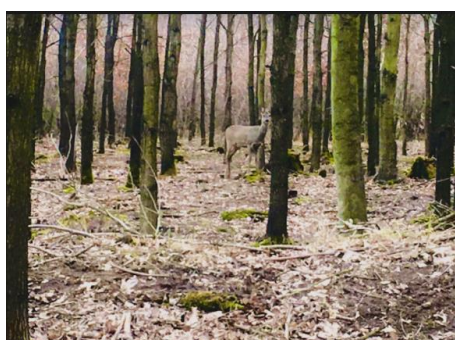
	<div data-bbox="612 264 1018 539" style="background-color: #e0d0c0; padding: 10px;"> <p style="text-align: center;">Úkol</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vyjdi ven do parku, lesa, zahrady a najdi zajímavou přírodní kompozici k fotografování. 2. Vyfoť místo. 3. Fotografii uprav do černobílé podoby. 4. Původní fotografii vdechni emoci pomocí úpravy – přidání barvy, zvýraznění kontrastu... 5. A připiš emoci, která charakterizuje třetí fotografii. </div> <div data-bbox="592 651 810 734" style="background-color: #e0d0c0; padding: 5px; margin-top: 10px;"> <p style="text-align: center;">Jindřich Prucha český malíř, portrétista a krajinář</p> </div> <div data-bbox="818 566 1018 824" style="text-align: center; margin-top: 10px;"> </div> <div data-bbox="847 831 991 869" style="text-align: center; margin-top: 5px;"> <p>Jindřich Prucha Autoportrét (1916)</p> </div> <div data-bbox="1038 853 1070 875" style="text-align: right; margin-top: 5px;"> <p>104</p> </div> <p style="margin-top: 10px;"><i>Obr.23 – Ukázka zadání úkolu „Místo v barevných proměnách“ - Jindřich Prucha</i></p>
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p>Žák se seznámí v krátkosti s umělcem Jindřichem Pruchou. Inspirací pro zadání výtvarného úkolu je obraz Jindřicha Pruchy s názvem Vnitřek bukového lesa. V tomto obraze sice dominuje barevnost, ale také výrazné stíny buků v lese. Žáci mají za úkol, najít ve svém blízkém okolí zajímavé přírodní zákoutí, které je samotné oslovuje. Pomocí svého mobilního telefonu nebo fotoaparátu vyfotí vybraný přírodní kout. Danou fotku poté převedou do černobílé podoby. Třetí fotografie bude upravená do emoce, kterou v nich daný moment fotografování příroda vyvolala. Úpravy jsou prováděny v základním nastavení mobilního telefonu nebo různých aplikací.</p>
<p>Reflexe</p>	<p>Z jakého důvodu sis vybrala své místo? Která z tvých fotografií je podle tebe emočně nejpůsobivější a proč? Jaké souvislosti vidíš mezi barvami a emocemi na výsledných fotografiích?</p>

¹⁰⁴ Antonín MATĚJÍČEK, *Jindřich Prucha*, Praha 1941, s. 24.

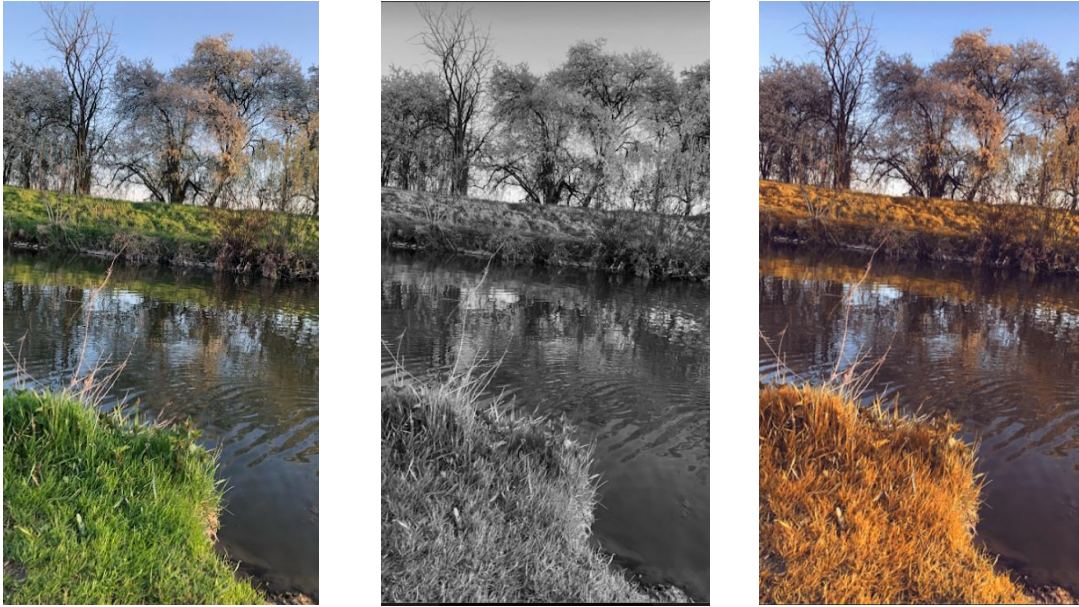
Hodnotící kritéria	<p>Počet vytvořených fotografií, tedy série tří fotografií.</p> <p>Kvalita práce s fotografií se změřením na emoční ladění.</p> <p>Kreativita a nasazení autora v práci s fotografií.</p>
---------------------------	---

Obrázek 24 – Série fotografií – západ slunce

Obr. 25 – Série fotografií – lesní okamžik

Obr. 26 – Série fotografií – okamžik u vody

Obr.k 27 – Série fotografií – ráno

Reflexe odevzdaných prací:

Výtvarný úkol byl zadán žákům 7. ročníku v době distančního vyučování. Úkol byl zadán 12. dubna 2021.

Všechny úkoly v tomto období byly zadány pomocí učebny Google Classroom, jak jsou žáci zvyklí. Zadání bylo zřejmě srozumitelné a pro žáky velmi dobře pochopitelné, protože nepřišly od žáků otázky na dovysvětlení a práce se jim velmi povedly. Fotografie měly velmi dobrou kvalitu, mám tím na mysli např. ostrost, kompozici nebo námět. Z toho je možné usuzovat, že studenti často pracují s mobilním telefonem a jeho fotoaparátem i s následnými úpravami fotografií. To můžeme přičíst vlivu sociálních sítí zvláště na mladé publikum. Žáci pracovali velmi pečlivě a zaslali ve

většině případů práce, které splňovaly určené požadavky. Častou chybou byla absence uvedení emoce, která se vztahovala k třetí upravované fotografii. Po upozornění tohoto nedostatku, žáci poslali dodatek.

Fotografie ve většině případů zachycovaly poklidnou atmosféru přírody, ke které má žák často osobní vztah, která z nich byla dostatečně cítit. Třetí byla upravena do nějaké nálady, např. radost, smutek, naděje, bláznovství a další. Musím přiznat, že jsem byla prací žáků potěšená. Žáci i dopisovali, kromě zmíněné emoce, o jaké místo se na fotografii jedná a jaký k němu mají vztah nebo to bylo možné z popisu vycítit. Myslím si, že většina z nich splnila zadaný úkol velmi dobře.

Pokud je výtvarná výchova při distanční výuce založená na principu zadávání úkolů přes vybraný školní komunikační systém, probíhá reflexe velmi komplikovaně. Z tohoto důvodu jsem zvolila dvě reflektující otázky, na které žáci měli odpovědět spolu se zasláným úkolem. Otázky byly dvě: Z jakého důvodu sis vybrala své místo? Která z tvých fotografií je podle tebe emočně nejpůsobivější a proč? Žáci na ně velmi dobře reagovali a ve většině případů i odpověděli.

9.1.2 Malba s přírodními barvami

Námět pro tuto přípravu byl zamýšlen jako výtvarný úkol v době distanční výuky. Jako inspiraci jsem použila variace na krajiny Václava Špály. V těchto dílech spatřuji charakteristický autorův styl a expresionistické znázornění krajiny, jenž můžeme nalézt v technice a především barevnosti. Pro úkol jsem zvolila téma krajiny, které je dostatečně volné pro představy žáků svou variabilitou a možností přizpůsobení technice Václava Špály. Podmínkou byla malba samostatně vytvořenými barvami, které nabízejí domácí podmínky.

Václav Špála	
Téma	Malba s přírodními barvami
Třída	7. třída
Časová dotace	60 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák se seznámí s výtvarnou tvorbou Václava Špály a dokáže ji charakterizovat. Žák experimentuje s barvou s využitím přírodních surovin. Žák je schopen ve své tvorbě

	experimentovat s barvami. Žák si vyzkouší novým způsobům tvorby.
Očekávané výstupy RVP ZV	<p>Žák vybírá, pojmenovává i samostatně vytváří bohatou škálu vizuálně obrazných elementů a jejich vztahů k vizuálně obrazným vyjádřením zkušeností z vlastního vnímání, z představ a poznání; variuje jejich různé vlastnosti k získání originálních výsledků.</p> <p>Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů.</p> <p>Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹⁰⁵</p>
Klíčová slova	Expresionismus, krajina, malba, přírodní barvy
Pomůcky	Čtvrtka, štetce, vatové tyčinky, potravinové barvivo, různé druhy koření, voda, paleta
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Malba vlastními vytvořenými přírodními barvami nebo potravinářským barvivem
Motivace	Prezentace se zadáním výtvarného úkolu v době distančního vyučování.

¹⁰⁵ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

Malba s přírodními barvami

Maďarská krajina (1915)

Dalmácká krajina (1913)

Uherská krajina (1918)

Václav Špála
český malíř, ilustrátor a grafik

106

Obrázek 28 – Ukázka zadání úkolu „Malba přírodními barvami“ – Václav Špála

Co jsou přírodní barvy?

To jsou barvy, které může vytvořit z přírodních surovin (např. špenát, červená řepa, borůvky) za pomoci vody a vybrané přírodní plodiny nebo koření.

Přírodní paleta barev - pomůcka:

žlutá - lučmaňkový čaj, kari
červená - červená řepa, červené víno, šťáva z jahod
modrá - borůvky, ovocný čaj
zelená - špenát, kopřivy
hnědá - káva, černý čaj, kakao
černá - ohořelá sírka nebo klacík

Vyzkoušej i jiné suroviny, které objevíš doma.

Úkol

1. Prohlédni si ukázky krajiny od Václava Špály. Pověšimni si barev, které využíval ve své malbě a také jak členil svou krajinu.
2. Připrav si pomůcky: čtvrtku, štětce/vatové tyčinky, vodu, paletu, suroviny na vytvoření vlastních barev.
3. Vytvořil svou krajinu pomocí vlastních barev a inspiruj se technikou Václava Špály.

Obrázek 29 -- Ukázka zadání úkolu „Malba přírodními barvami“ - Václav Špála

Žáci si prohlédnou práce Václava Špály a jeho obrazy krajín. Jsou upozorněny na jeho charakteristickou techniku, kterou se mohou inspirovat ve své práci.

Výklad a zadání práce	<p>Žák má v zadání úkolu přiloženou prezentaci s Václavem Špálou, ukázky obrazů jeho krajin. Úkolem je vytvořit vlastní krajinu, inspirovanou technikou Václava Špály. Malbu budou provádět vlastními namíchanými barvami, které mají možnost doma vytvořit. K namíchání barev je zadán návod pro vytvoření barev z přírodních surovin. Pro splnění úkolu v domácích podmínkách jsou vybrány i dvě náhradní varianty.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Namíchat barvu z přírodnin a domácích potravin (koření, čaj, káva, špenát, červená řepa, borůvky, fialky atd.). - Využít potravinové barvivo nebo barvy na vajíčka. - Barvu vytvořit pomocí krepového papíru. <p>Ukázka vzorků namíchaných přírodních barev je poskytnuta v zadání.</p>
Reflexe	<p>Popiš postup vzniku vlastní barvy? Objevily se v průběhu nějaké komplikace?</p> <p>Jak sis vybíral suroviny, ze kterých jsi připravoval barvy?</p> <p>Jakými slovy bys charakterizoval vytvořenou krajinu?</p>
Hodnotící kritéria	<p>Použití vlastně vytvořených přírodních barev.</p> <p>Využití techniky malby podle Václava Špály.</p> <p>Snaha autora při tvorbě malby.</p>

¹⁰⁶ Antonín MATĚJČEK, Václav Špála, Praha, 1935, s. 20–40.

Obrázek 30 – Malba krajiny fialkami a uhlím

Obrázek 31 – Krajina malovaná červenou řepou a vodovkami

Obrázek 32 – Krajina podle Špály malovaná temperou v kombinaci se špenátem a ovocnou šťávou

Reflexe odevzdaných prací:

Výtvarný úkol byl zadán 19. dubna 2021 7. třídě v období distančního vyučování.

Žáci v zadání úkolu obdrželi ukázky prací Václava Špály, popis úkolu a vzorky přírodních barev pro inspiraci. Počet žáků ve třídě je 26 a 10 z nich práci neodevzdalo, je to zapříčiněno i tím, že se následující týden vraceli zpět do školy. Dle mého pozorování při návratu do školy vždy v odevzdávání úkolů poleví.

Pokud se zaměřím na techniku obrazu, v níž se žáci měli inspirovat Špálovými díly, musím konstatovat, že většina žáků tento bod bohužel nesplnila. Je to způsobeno tím, že žáci tvoří doma a já jsme viděla až výsledné práce. U poloviny prací se objevuje klasické zobrazení krajiny, které znají a využívali v hodinách výtvarné výchovy na prvním stupni. Většina žáků malovala vlastnoručně vyrobenými barvami, někteří dokonce zkoušeli nové možnosti, jak ze surovin barvy vytvořit. Někteří využili potravinářské barvy nebo barvy na vajíčka, které jim zbyly doma po Velikonocích a měli s nimi již zkušenost. Část žáků nerespektovala tuto podmínku v zadání a malovala klasickými barvami (temperové nebo vodově barvy). Podle zpětné vazby žáků je tato aktivita bavila.

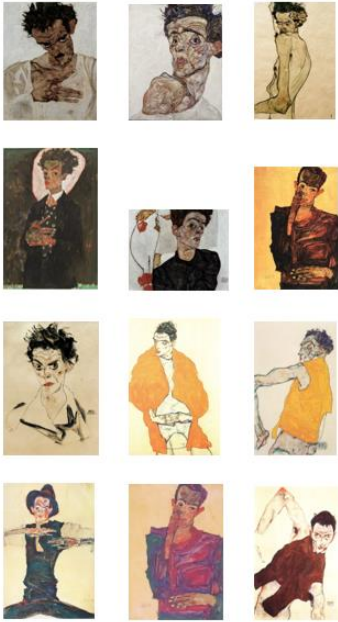
9.1.3 Odras Schieleho v autoportrétech

Egona Schieleho jsem zařadila mezi vybrané autory pro jeho netradiční výtvarný styl. Jedná se původem o rakouského umělce s českými kořeny. Schiele často a rád pobýval v Českém Krumlově, dalším pojátkem s Čechami byla jeho matka, která pocházela z Čech. Z důvodů návaznosti na české prostředí jsem zařadila do mého výběru i tohoto umělce. Inspirací k výtvarnému námětu mi byla série Schieleho originálních autoportrétů, kde se snoubí výraz, postoj a barevnost. Malby jsou zajímavé velmi osobitými výrazy autora a dále jeho někdy možná až nekomfortním postojem. Osobnost Egona Schieleho jsem vybrala i z důvodu jeho osobnosti. Známý výstřední mladý buřič a umělec bude dospívajícím žákům jistě blízký. I z tohoto důvodu jsem volila do motivační části video, aby měli žáci možnosti lépe umělce poznat.

	Egon Schiele	
Téma	Odras Schieleho v autoportrétech	
Třída	7. třída	

Časová dotace	60 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák charakterizuje výtvarnou tvorbu Egona Schieleho. Žák dokáže zachytit postoj svého těla inspirovaný uměleckém dílem. Žák dokáže sdělit své myšlenky pomocí uměleckého díla. Žák využije své tělo pro napodobení uměleckého díla.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření k zachycení nejen vizuálních zkušeností, ale i zkušeností získaných ostatními smysly pohybem, hmatem, sluchem.</i> <i>Žák k tvorbě vizuálně obrazných vyjádření užívá některých z metod uplatňovaných v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace.</i> <i>Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹⁰⁷</i>
Klíčová slova	Expresionismus, portrét, póza, výraz
Pomůcky	Mobilní telefon, PC, portréty Egona Schieleho, oděv podle modelu
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Koláž, fotografie, malba barvami
Motivace	K motivační části jsme vybrala dvě videonahrávky, které v krátkosti představí Egona Schieleho v netradičních podobách. První video je trailer k filmu z roku 2016 s názvem Egon Schiele. V krátkosti je představen umělec, jeho životní styl a způsob tvorby. K pochopení napomohou i české titulky, které jsou součástí traileru. https://www.youtube.com/watch?v=vasRU69Fvug Druhá ukázka je sice v anglickém jazyce, ale to není podstatné pro obrazovou část videa. Video ukázka je krátká

¹⁰⁷ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

	<p>a žáci v ní mohou spatřit mnoho prací autora i s názvy, což považují za přínosné.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=t5IXISkHraw</p> <p>Výběr z ukázek prací Eгона Schieleho.</p> <hr/> <p style="text-align: right;">108</p> <p><i>Obr. 33 – Ukázky prací Eгона Schieleho, které byly použity pro zadaný úkol.</i></p>
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p>Žák má k výtvarné tvorbě k dispozici dvanáct ukázek autoportrétu Eгона Schieleho, se kterými bude pracovat ve třech podobách.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Žák si vybere jednu ukázkou Eгона Schieleho a pokusí se ho, co nejlépe znázornit. Je tím myšleno především řeč těla a výraz jako je na kresbě. 2. U jedné kresby přepíše prohlášení, co vystihuje výraz portrétu.
<p>Reflexe</p>	<p>Podle čeho si vybíral ukázky k tvé práci?</p> <p>Jakou souvislost vidíš mezi výrazem a postojem těla Eгона Schieleho?</p> <p>A jak bys charakterizoval svou fotografii?</p>

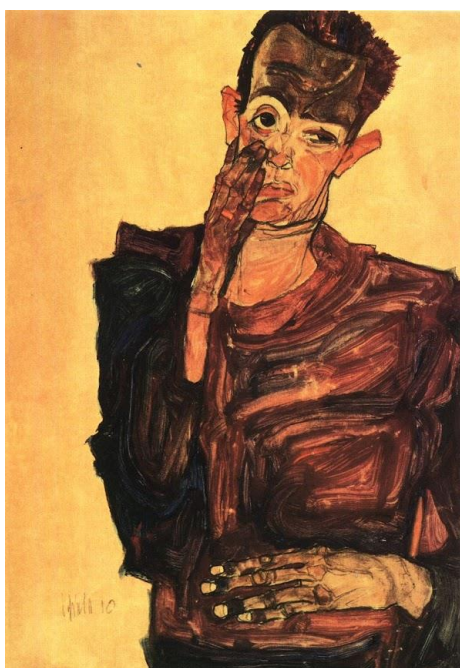
¹⁰⁸ Esther SELSDON, Jeanette ZWINGERBERGER, Ashley BASSIE, *Schiele: 1890-1918*. Praha, 2013, s. 70-200.

Hodnotící kritéria

Počet vytvořených úkolů, tedy splnění jednotlivých částí.
Kreativita autora při napodobení Egona Schieleho.

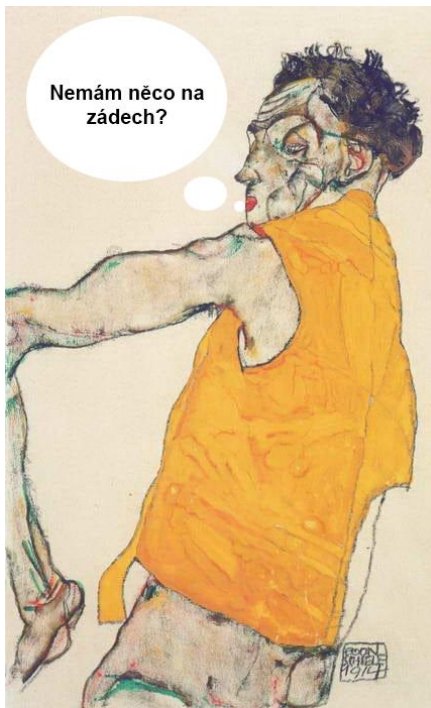
Obr.34 – Stylizace k autoportrétu Schieleho

Obr. 35 – Napodobení těla Egona Schieleho

Obr. 36 – Stylizace těla i barvy podle Schieleho

Obr. 37 – Co si myslí postava...

Obr. 38 – Co říká postava...

Obr. 39 – Promluvení portrétu

Obr. 40 – Komiksová bublina k autoportrétu

Reflexe odevzdaných prací:

Tento úkol byl připraven pro 7. třídu a zadán 19. dubna 2021 v období distanční výuky formou úkolu přes Google Classroom.

Zadání úkolu bylo připraveno ještě pro období distanční výuky, proto jsem zvolila práci s fotografií, ale v trochu jiné podobě. Žáky fotografování velmi baví, soudím tak podle reflexí předešlých úkolů a dle zpráv žáků.

K motivační části měli žáci připravené neobvykle pouze videa, o nichž si myslím, že lépe vystihnou a přiblíží osobnost Egona Schieleho, a v období domácí výuku budou vhodnější pro upoutání pozornosti žáků.

Žáci měli ke své tvorbě na výběr 12 autoportrétů Egona Schieleho, s nimiž měli pracovat. Snažila jsem se vybírat různorodé autoportréty slavného umělce, aby byla pestrá nabídka a více podnětů pro tvorbu. Je zajímavé, že i z takto velké nabídky byla použita pouze polovina předložených ukázek. Sami žáci mi to vysvětlili tím, že si vybírali podle nezvyklé pozice těla, již si chtěli vyzkoušet, jestli ji zvládnou také. Druhý přístup žáků při výběru byl zvolit, co nejjednodušší pozici, aby neměli problém ji zvládnout.

9.1.4 Pokřivený výraz

Otto Gutfreund je expresionistický sochař, který se nejvíce proslavil díky svým kubistickým dílům. Pro žáky by mohl být autor blízký svým mládím a spojitostí se sochami v Hradci Králové a jeho okolí, které mohli s jistotou osobně vidět. K námětu pro hodinu jsem si vybrala expresionistické dílo s názvem Hlava Dona Quijota, které mě

uchválilo svým silným výrazem na první pohled. Příprava hodiny je přizpůsobena k domácímu zadávání v době distanční výuky, proto jsem upřednostnila fotografii a práci s výrazem autorů/žáků.

Otto Gutfreund	
Téma	Pokřivený výraz
Třída	7. třída
Časová dotace	45 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák vytvoří autoportrét prostřednictvím mobilního telefonu nebo fotoaparátu. Žák charakterizuje dílo Otty Gutfreunda. Žák dokáže v tvorbě experimentovat s vlastní podobou a výrazem a využít je pro výtvarnou tvorbu. Žák získá digitální gramotnost pomocí výtvarné tvorby.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák k tvorbě vizuálně obrazných vyjádření užívá některých z metod uplatňovaných v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace.</i> <i>Žák vybírá a kombinuje vizuálně obrazné prostředky pro vlastní originální vyjádření a uplatnění své osobitosti; porovnává a hodnotí jejich účinek ve vizuálně obrazných vyjádřeních již existujících, či běžně užívaných.</i> <i>Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹⁰⁹</i>
Klíčová slova	Expresionismus, koláž, výraz, portrét
Pomůcky	Mobilní telefon nebo fotoaparát, nůžky, lepidlo, čtvrtka, černý fix
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Kombinovaná technika – tvorba koláže z fotografií
Motivace	Seznámení s autorem a jeho prací pomocí pracovního listu a krátkého videa, které jim pomohou přiblížit osobu Otty

¹⁰⁹ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

Gutfreunda v domácích podmínkách. Některá díla jsem záměrně uvedla, protože mají spojitost s Hradcem Králové nebo jeho okolím, díky tomu si mohou propojit známá místa s umělcem.

Pokřivený výraz

Otto Gutfreund
český sochař

Porovnej podobu
Gutfreunda z fotografie
a jeho portrétu.
Poznáš sochy, které jsi
jistě již viděl?

110

Obr. 41 – Ukázka zadání úkolu „Pokřivený výraz“ – Otto Gutfreund

Don Quijote
Prohlédni si bustu.
Co tě na ní zaujalo?
Zkus napodobit tento
výraz obličeje.

Úkol

1. Zkus vyfotit 3 různé fotky svého obličeje, při každém focení změň svůj výraz obličeje. Zkus se, co nejvíce "šklebit" nebo usmívat.
2. Tvé 3 fotografie vytiskni a rozstříhej na kusy.
3. Slož z rozstříhaných kusů portrét formou koláže.

111

Obr. 42 – Ukázka zadání úkolu „Pokřivený výraz“ – Otto Gutfreund

¹¹⁰ Jiří ŠETLÍK, *Otto Gutfreund: cesta ke kubismu*, Praha, 2012.

¹¹¹ Jiří ŠETLÍK, *Otto Gutfreund: cesta ke kubismu*, Praha, 2012.

	<p>Pro lepší přiblížení sochy Hlava Dona Quijota je přiloženo ještě minutové video, které lépe přibližuje detaily sochy k podrobnějšímu prozkoumání.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=tBia7lZ_jVM</p>
Výklad a zadání práce	<p>Inspirací pro výtvarnou tvorbu žáků je socha Hlavy Dona Quijota, která nese expresionistické prvky.</p> <p>První částí úkolu je vytvořit tři fotky netradičního výrazu sama sebe. Tyto fotografie žáci použijí pro vytvoření výsledné koláže. Tedy fotky rozstříhají a vytvoří jednu výslednou podobu expresionistického portrétu.</p>
Reflexe	<p>Z jakého materiálu bys vytvořil sochu, kdyby tvá koláž byla předlohou?</p> <p>Která z tvých fotografií je nejpůsobivější? A proč?</p> <p>Jaká emoce charakterizuje tvou koláž?</p>
Hodnotící kritéria	<p>Vyfotografování tří fotografií sama sebe v různých podobách.</p> <p>Vytvoření koláže z předem připravených vlastních fotografií.</p> <p>Kreativita a tvorba autora.</p>

Obr. 43 – Série fotografií k úkolu „Pokřivený výraz“

Obr. 44 – Série fotografií k úkolu „Pokřivený výraz“

Obr.45 – Série fotografií k úkolu „Pokřivený výraz“

Reflexe odevzdaných prací:

Výtvarný úkol byl zadán dvěma 7. třídám 26. dubna 2021, formou úkolu do Google Classroom. Toto byl poslední úkol distanční výuky a lze to poznat na počtu odevzdaných úkolů a i na kvalitě práce.

V tomto úkolu měli žáci opět využít fotografii, která je v minulém úkolu bavila, jak jsem usoudila podle zpětné vazby. V tomto úkolu měli žáci vyfotografovat autoportrét a výsledné fotografie dále využít v koláži.

Techniku výtvarné koláže jsem připomněla v zadání úkolu, kdyby někdo zapomněl (i když jsem s touto technikou žáky seznamovala již v průběhu školního roku). Přesto někteří žáci odevzdali úkol v jiné podobě – poslali typ koláže, která se objevuje na sociálních sítích. Myslím tím, že žáci srovnají pouze fotografie vedle sebe bez jakýchkoliv úprav. Omyl se vysvětlil velmi rychle, žáci nečetli pozorně zadání.

Myslím si, že techniky pro tento výtvarný úkol byly zvoleny vhodně a využiji je i pro další z úkolů. Myslím si, že je dobré kombinovat klasické výtvarné techniky, které nejsou žákům běžně známé, s moderními digitálními technologiemi.

9.1.5 Lidské protiklady

Dalším zástupcem expresionistické školy, prezentované v mém projektu je Josef Čapek, známý výtvarník a bratr slavného spisovatele Karla Čapka. Jeho výtvarná činnost je také známější díky kubistickým dílům, ale i v expresionistických kruzích zanechal výraznou stopu. V Čapkově expresionistické tvorbě nalezneme z velké části grafiku a to hlavně linoryty, kterým se převážně věnoval. Pro inspiraci k námětu jsem si vybrala jeho tisk z linorytu, s názvem Dvě ženy. Někdy lze toto dílo nalézt i pod názvem Dvě vdovy.¹¹² V tomto díle spatřuji výrazný expresionistický počín ve výrazu tváří žen, ale současně i určitý rozdíl mezi ženami. Vizually nepůsobí stejně, i když jsou si vlastně podobné. Výtvarné dílo umocňuje i technika linorytu a černobílého tisku, který přidává na výrazu dvou znázorněných žen.

Josef Čapek	
Téma	Lidské protiklady
Třída	7. třída
Časová dotace	90 minut
Cíle	Žák popíše tvorbu Josefa Čapka. Žák charakterizuje základní znaky linorytu. Žák se naučí pracovat s rydlem. Žák popíše techniku tisku linorytu.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření pro zachycení jevů, kvalit a procesů v proměnách, vývoji a vztazích. Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů. Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹¹³</i>
Klíčová slova	Expresionismus, grafika, linoryt, protiklad
Pomůcky	Čtvrtka, tiskařské barvy, lino, rydla, papír, tužka

¹¹² Janina DAHLMANNS, *Tváře expresionismu (1905–1925)*, Kutná Hora 2019, s. 132.

¹¹³ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

Výtvarné vyjadřovací prostředky	Grafika, tisky z výšky
Motivace	<p>Rozhovor s žáky o technice linorytu, charakteristika techniky a tisku.</p> <p>Druhá část motivace bude založena na konkrétních ukázkách linorytu Josefa Čapka, především na díle Dvě ženy. Diskuse s žáky o povaze díla. O jaké se může jednat ženy? Co se skrývá v obličejích? Je v práci nějaký protiklad?</p> <div data-bbox="584 685 1235 1048" data-label="Image"> <p>Linoryt</p> <p>Co je linoryt? Co potřebujeme k tvorbě linorytu? Jaké části lina se budou tisknout?</p> <p>Josef Čapek Autoportét (1918)</p> </div> <p>Obr. 46 – Ukázka z prezentace „Lidské protiklady“</p> <div data-bbox="584 1128 1235 1491" data-label="Image"> <p>Muž z biografu (1918)</p> <p>Levana a matka žalu (1921)</p> <p>Herec (1912)</p> </div> <p>Obr. 47 – Ukázka z prezentace „Lidské protiklady“</p> <div data-bbox="584 1568 1235 1930" data-label="Image"> <p>Dvě ženy/ Dvě vdovy (1918)</p> <p>Josef Čapek český malíř, ilustrátor, spisovatel</p> </div> <p>Obr.48 – Ukázka z prezentace „Lidské protiklady“</p>

Výklad a zadání práce	Žáci navrhnu práci, kde budou znázorněny dvě odlišné lidské podoby/vlastností. Důležité je upozornit na jednoduchost návrhu, aby byl vhodný pro techniku linorytu. Následně svůj návrh přenesou na připravené lino, které vyryjí a budou tisknout. Po tisku, je možné práci částečně i kolorovat. Rozhodující pro další výtvarné tvoření bude výsledný tisk.
Reflexe	Jak bys charakterizoval tvorbu Josefa Čapka? Jaký kontrast je zachycen v tvém výtvarném díle? Jaké emoce tě napadají při pohlédnutí na tvou práci?
Hodnotící kritéria	Technické propracování grafického návrhu. Zachycení lidského protikladu ve výtvarné práci. Snaha autora při tvorbě grafické matrice a tisku.

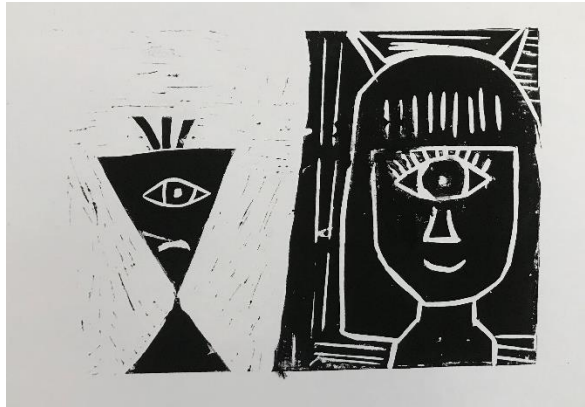
Obr. 49 – Dvě tváře člověka, radost a smutek

Obr. 50 – Dobro a zlo

Obr. 51 – Krása a ošklivost

Obr. 52 -Štěstí a neštěstí

Reflexe odučené hodiny:

Tento námět jsem využila pro předmět výtvarné činnosti. Jedná se o volitelný předmět a jsou zde přihlášeny žákyně ze šesti různých tříd, tedy paralelní 7. a 8. třídy. Tvorba na námětu se protáhla do tří po sobě jdoucích dvouhodin. První hodina byla 3. května, kdy jsem měla pouze osm žákyně z jedné 7. třídy, to bylo z důvodu proti pandemických školních opatřeních, kdy se nesměli slučovat žáci z více tříd. Hodina probíhala netradičně v parku před školou. Bylo to zapříčiněno tím, že bylo po dlouhé době krásné a letní počasí a venku nebyla nutnost nošení roušek nebo respirátoru. Hodinu jsem v rychlosti uzpůsobila venkovnímu prostředí, potřebné pomůcky jsem přenesla ven a v kroužku na trávě jsme si povídali o grafice, linorytu a práci Josefa Čapka. K ukázce reprodukce jsem využila mobilní telefon. Žákyně pracovaly ve venkovních podmínkách bez větších obtíží.

Následující hodinu přibyly i ostatní žákyně, které mají zapsaný tento výběrový předmět, protože se během týdne změnila vládní nařízení. Námět jsem zachovala a spolu s děvčaty vysvětlila zadání pro ostatní žákyně a v následující hodině proběhl tisk prací. Žákyně 8. třídy neměly s linorytem žádné zkušenosti, proto byly evidentně nadšené z tvorby a velmi zvědavé. Celkově hodnotím tyto hodiny jako velmi povedené, dívky měly šanci si vyzkoušet novou techniku od začátku až po finální tisk, se kterým neměly žádnou zkušenost. Tisky se vyvedly, z toho jsem měla upřímnou radost a i u dívek byla vidět radost z této tvorby a překvapivého výsledku.

9.1.6 Barva v tváři

Bohumil Kubišta se narodil v malé vesnici nedaleko Hradce Králové a to je jeden z důvodů, proč jej představit žákům při výtvarné výchově. Dalším důvodem je to, že patřil k nejvýraznějším představitelům českého expresionismu. Znamější jsou sice jeho díla, tvořená ve stylu kubismu, ale pro můj projekt jsem vybrala jeho tvorbu expresionistickou. V Kubištových dílech jsou nejvýraznější složkou jeho autoportréty, které můžeme nalézt v mnoha provedeních. Je otázkou, proč zrovna autoportréty se pro Kubištu staly tak zajímavým námětem. Z jeho tvorby jsem si pro můj projekt vybrala Modrý autoportrét, který je nejznámější a je inspirativní svou barevností i silou výrazu Kubišty.

Bohumil Kubišta	
Téma	Barva v tváři
Třída	7. třída
Časová dotace	2x 90 minut
Výchovné a vzdělávací cíle	Žák dokáže charakterizovat vlastnosti a vztahy mezi barvami. Žák vnímá barvy prostřednictvím vlastního autoportrétu. Žák charakterizuje tvorbu Bohumila Kubišty. Žák dokáže pomocí odstínu barvy vytvořit autoportrét.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák vybírá, pojmenovává i samostatně vytváří bohatou škálu vizuálně obrazných elementů a jejich vztahů k vizuálně obrazným vyjádřením zkušeností z vlastního vnímání, z představ a poznání; variuje jejich různé vlastnosti k získání originálních výsledků.</i> <i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření pro zachycení jevů, kvalit a procesů v proměnách, vývoji a vztazích.</i> <i>Žák vybírá a kombinuje vizuálně obrazné prostředky pro vlastní originální vyjádření a uplatnění své osobitosti; porovnává a hodnotí jejich účinek ve vizuálně obrazných vyjádřeních již existujících, či běžně užívaných.¹¹⁴</i>
Klíčová slova	Expresionismus, portrét, míchání barev, kontrast barev

¹¹⁴ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

Pomůcky	Čtvrtka, akrylové nebo temperové barvy, štětce, paleta
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Malba temperovými barvami
Motivace	<p>Nejprve se žáci seznámí s barvami a jejich principy. Povídání o základních barvách a kontrastních. Společnou diskusí popíšeme postup míchání barev, který zkusíme v technickém cvičení. Na to navážeme autoportréty Bohumila Kubišty, na třech příkladech si společně popíšeme, jak využil barvu ve svých malbách.</p> <div data-bbox="582 689 1268 1070" data-label="Image"> </div> <p>Obr. 53 – Ukázka z prezentace „Barva v tváři“</p> <div data-bbox="582 1146 1268 1534" data-label="Image"> </div> <p>Obr. 54 – Ukázka z prezentace „Barva v tváři“</p>

¹¹⁵ Marie RAKUŠANOVÁ, *Bohumil Kubišta a Evropa*, Praha 2020.

	 <p>Obr. 55 – Ukázka z prezentace „Barva v tváři“</p>
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p>Žáci si nejdříve vyzkouší míchání barev a postupné tónování barvy od nejsvětější po nejtmaší.</p> <p>Žáci si mohou zvolit jednu barvu, která bude hlavní pro jejich autoportrét. K domalování tváře mohou zvolit i kontrastní barvu jako používal Kubišta u svého Modrého autoportrétu. Žák znázorní sám sebe podle toho, jak sám vnímá svou podobu.</p> <p>Můžeme zvolnit i možnost náhodné volby. Žák si určenou barvu pro svůj autoportrét vylosuje. Např. barevnou pastelku z pytlíku.</p>
<p>Reflexe</p>	<p>Podle čeho jsi vybíral barvy pro svůj autoportrét?</p> <p>Popiš jak se ti maloval vlastní autoportrét?</p> <p>Bylo pro tebe obtížné kombinovat odstíny jedné barvy pro svou práci? A proč tomu tak bylo?</p>
<p>Hodnotící kritéria</p>	<p>Dvě technická cvičení zaměřeného na míchání barev.</p> <p>Autoportrét malovaný odstíny jedné barvy.</p> <p>Autoportrét bude namalovaný více odstíny od jedné zvolené barvy.</p>

¹¹⁶ Marie RAKUŠANOVÁ, *Bohumil Kubišta a Evropa*, Praha 2020.

Obr. 56 – Cvičné míchání barev

Obr. 57 – Cvičné míchání barev

Obr. 58 – Autoportrét žákyně

Obr.59 – Autoportrét žáka

Obr. 60 – Autoportrét žákyně

Obr. 61 – Autoportrét žáka

Reflexe odučeného hodiny:

Námět byl vybrán pro obě 7. třídy na ZŠ Josefa Gočára v Hradci Králové a hodina proběhla v obou třídách 17. května a navázala na ni ještě následující hodina. Využití stejného námětu v obou třídách jsem volila z toho důvodu, že hodiny výtvarné výchovy jsou přímo po sobě a atmosféra a pracovitost je v každé třídě zcela odlišná.

V obou třídách jsem neměla doposud možnost pracovat s barvami, z důvodu uzavření škol, tedy v období distančního vyučování, jsem vybírala úkoly k tvorbě jiného druhu, protože žáci neměli často výtvarné pomůcky doma. Začali jsme tedy zcela základními informacemi a společnou diskusí, za pomoci prezentace jsme si vysvětlili pojmy jako základní barvy, jak se míchají barvy atd. Na to jsme navázali technickým cvičením s úkoly na míchání barev. Žáci byli nadšení a zkoušeli kombinovat barvy, bylo vidět, že to nikdy před tím nezkoušeli a některé věci jsou pro ně zcela nové. Neměla jsme to v plánu, ale cvičení se nám protáhla na celou „dvouhodinovku“. Za týden jsme navázali na cvičení autoportrétem žáků podle Kubišty. Jendou barvu pro malbu si žáci zvolili sami a snažili se k tomu dokombinovat ve většině případů pouze další jednu kontrastní barvu. Při malbě někteří využili vlastní fotografií nebo se prohlédli u zrcadla přímo ve třídě.

Překvapilo mě, jak žáky práce ve většině případů bavila a jak jsou jim autoportréty podobné. Na každém výsledném autoportrétu se najde část, která je charakterizuje.

V tomto výtvarném námětu jsem neměla pocit, že by byl rozdíl v tvorbě mezi třídami, obě pracovaly se zaujetím a projevily velkou snahu.

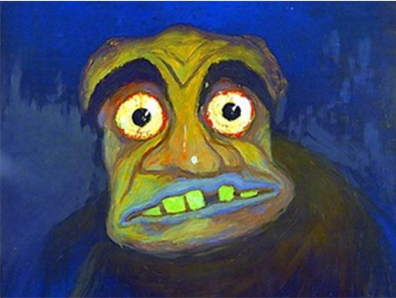
9.1.7 Strach v podobě

Jaroslav Panuška je český malíř, který se ve svých dílech zaměřuje převážně na krajinomalbu v různých podobách. Dále nalezneme v jeho tvorbě náměty z archeologie, o kterou se velmi zajímal. Já jsem našla inspiraci pro svůj projekt v ilustracích strašidel a jiných pohádkových bytostí, které patří také k autorovým expresionistickým dílům. Obraz Čarodějnice upoutal mou pozornost natolik, že jsem ho zvolila nejen jako námět pro svůj projekt, ale současně jsem se i podrobněji seznámila s dílem malíře Jaroslava Panušky, kterého jsem do této doby neznala. Obraz Čarodějnice je poutavý svým expresionistickým výrazem a hrou barev, kterou zde můžeme pozorovat. Z tohoto důvodu by toto dílo mohlo být pro žáky inspirativní.

Jaroslav Panuška	
Téma	Strachy v podobě
Třída	7. třída
Časová dotace	90 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák dokáže vyjádřit atmosféru a prostředí svého strašidla pomocí barvy. Žák charakterizuje s výtvarnou tvorbou Jaroslava Panušky. Žák interpretuje svou výtvarnou tvorbu pomocí příběhu. Žák ve své tvorbě dokáže kombinovat různé výtvarné techniky.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření pro zachycení jevů, kvalit a procesů v proměnách, vývoji a vztazích. Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů.</i>

	<i>Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹¹⁷</i>
Klíčová slova	Expresionismus, nadpřirozené bytosti, malba, příběh
Pomůcky	Čtvrtka, štětce, anilinové barvy, tuš, papír, černý fix
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Kombinovaná technika – malba anilinovými barvami, kombinovaná s kresbou
Motivace	<p>S žáky si budeme povídat o nadpřirozených bytostech. Jaké znají, kde se vyskytují, kde se o těchto tvorech můžou něco dozvědět? Pozornost by měla být zaměřena na méně známé, např. hejkal, meluzína. Tyto bytosti nejsou obrazně propagované jako např. vodník, proto se tu nabízí větší prostor pro fantazii a nehrozí tu svázanost známými vyobrazeními. Diskuse může být spojena s prezentací nebo probíhat samostatně.</p> <p>Jak na tebe obrazy působí? Myslíš si, že se jedná o bytosti s pozitivním/negativním charakterem? Čím to může být, že na tebe tak působí? Koho bytost představuje?</p> <div data-bbox="580 1182 1303 1588" data-label="Image"> </div> <p><i>Obr. 62 – Ukázka z prezentace „Strach v podobě“</i></p>

¹¹⁷ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

	<div style="display: flex; justify-content: space-around; text-align: center;"> <div data-bbox="651 230 766 259">Strašidlo</div> <div data-bbox="868 230 1031 259">Černá magie</div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> </div> <p style="text-align: center; margin-top: 10px;"><i>Obr.63 – Ukázka z prezentace „Strach v podobě“</i></p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 20px;"> <div data-bbox="635 674 922 1088"> </div> <div data-bbox="935 685 1337 1088"> <div style="text-align: center;"> <p data-bbox="938 685 1273 714">Strašidlo nahlízející do okna</p> <p data-bbox="1166 741 1307 770">Čarodějnice</p> </div> </div> </div> <p style="text-align: center; margin-top: 10px;"><i>Obr. 64 – Ukázka z prezentace „Strach v podobě“</i></p>
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p>Žák si vymyslí nadpřirozenou bytost, kterou bude chtít znázornit ve své práci. Podklad bude vytvořen anilinovými barvami a postava bude zvýrazněna kresbou tuší nebo fixem. Ke své vymyšlené postavě bude doplněn i krátký příběh, který bytost představí.</p>
<p>Reflexe</p>	<p>Popiš prostředí, ve kterém tvá postava žije? Jak by si charakterizoval svou postavu? Jaké jméno by nesla tvá postava? A z jakého důvodu?</p>
<p>Hodnotící kritéria</p>	<p>Malba prostředí, ve kterém žije bytost. Kresba vymyšleného strašidla. Napsání krátkého příběhu o vymyšleném strašidle.</p>

Děbel a Smrt
 Jednoho dne děbel se smrtí a uzavírají obchod. Budou si vyměňovat duše smrtelníků a mluvit o dalších plánech co se bude dít. Děbel se smrtí se předkvasí kvas, která tyto věci dělala. Když se domluví děbel poslal smrt na věč. Smrt vše vložila a takhle to pokračovalo po staletí.

Obr. 65 – Ukázka práce žáka – d'ábel a smrt

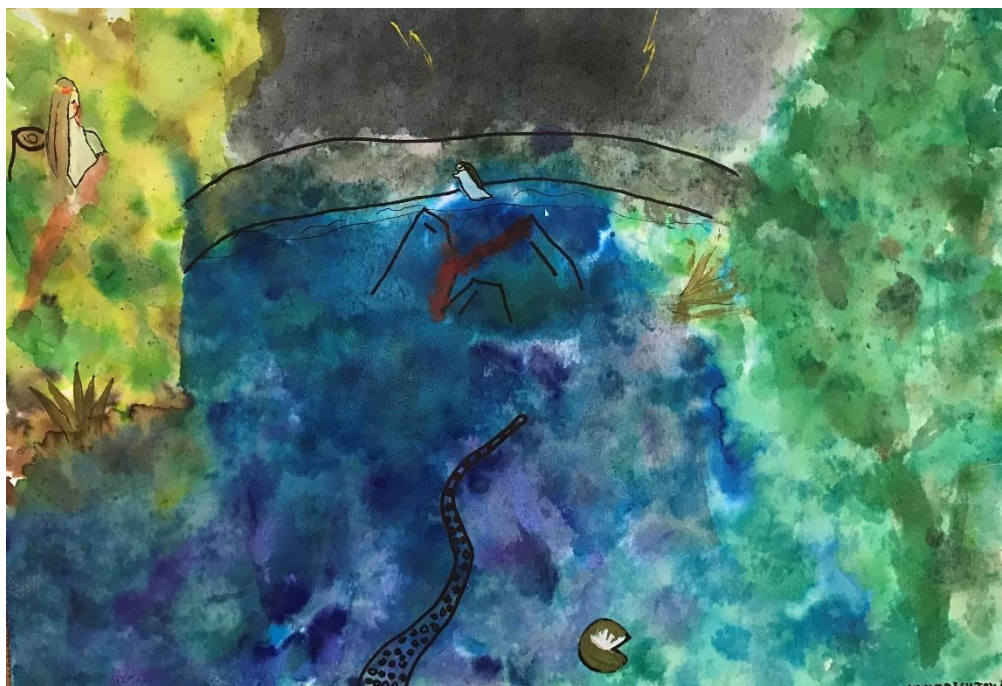

Obr.66 – Ukázka práce žáka – okultní místo

robot
 Jednoho dne jsem se rozhodla, že zničím svět. Pracovala jsem na svém robotku měsíc a přišel čas. Zapla jsem roboty a zničila celý svět. :) Všichni umřeli a já jsem byla spokojena. Pár lidí uteklo na mars a tam začali nový život.

Obr. 67 – Ukázka práce žákyně i s krátkým vyprávěním

Obr. 68 – Ukázka práce žákyně s názvem *Vodní bytosti*

Reflexe odučené hodiny:

Námět pro hodinu byl určen pro 7. třídu a proběhla 24. května.

Žáci pracovali velmi podobně jako minulou hodinu, v motivační části krásně spolupracovali. Hádali, o jaké obrazy se jedná, kde by se mohly nacházet a co je na nich zobrazeno. Byli udiveni, že se jedná o díla stejného autora. Tato tematika je jim zřejmě blízká díky různým seriálům a hrám, které znají. O nápady a postřehy nebyla nouze.

Tvorba proběhla bez problémů, žáci měli jasnou představu, co by chtěli znázornit, chodili se radit jen o technickou stránkou malby. Kombinace kresby a malby je jim blízká a umí si ji představit, proto práce vytvořili rychle a výsledky byly i velmi povedené.

Malý problém nastal u části, kdy jsem chtěla, aby svůj obraz popsali krátkým příběhem na papír. Někteří žáci protestovali a projevilo se to také na jejich písemné části, v níž je vidět, že je psaná rychle a bez velkého zamyšlení nad jejich výtvarným dílem a psaným textem. Nestalo se to u všech, je tam mnoho i pěkných prací, které zajímavě dotváří výtvarné dílo.

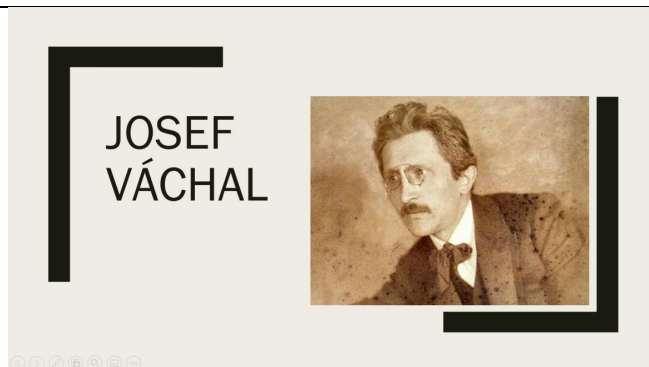
9.1.8 Magický svět v nás

Josef Váchal patří k mým oblíbeným umělcům, a tudíž jeho zařazení do projektu bylo jasné již od prvních minut plánování projektu. Jeho práce může žákům nabídnout pestrost námětů pro tvorbu. Témata, která zpracovával Váchal ve svých dílech, mohou

žáky zaujmout a propojit je se svou fantazií nebo sny. Věnoval se malířství, grafice i spisovatelské činnosti, a proto jsem Váchal vytvořil mnoho děl s okultistickou tematikou, například cyklus dřevorytů s názvem Mystikové a vizionáři. Pro námět hodin jsem vybrala ikonický obraz Vzývání d'ábla. Jedním z důvodů je i to, že je vystaven ve stálé expozici Galerie moderního umění v Hradci Králové.

Josef Váchal	
Téma	Magický svět v nás
Třída	7. třída
Časová dotace	90 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák se seznámí s výtvarnou tvorbou Josefa Váchala a dokáže ji charakterizovat. Žák se seznámí s grafickými technikami. Žák rozvíjí svoji představivost prostřednictvím fantazijního světa Váchalovy tvorby.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření pro zachycení jevů, kvalit a procesů v proměnách, vývoji a vztazích. Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů. Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.¹¹⁸</i>
Klíčová slova	Expresionismus, okultismus, děsy
Pomůcky	Čtvrtka, voskovky, tuš, štětec, špejle
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Grafika – odkrývací technika na voskovém podkladu
Motivace	V motivační části je možné představit autora pomocí prezentace nebo využít videa Galerie hlavního města Prahy. https://www.youtube.com/watch?v=3UROADRbRTM

¹¹⁸ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

Obr. 69 – Ukázka z prezentace „Magický svět v nás“

Obr. 70 – Ukázka z prezentace „Magický svět v nás“

Obr. 71 – Ukázka z prezentace „Magický svět v nás“

Diskuse s žáky o pojmech magie a okultismus spolu s obrazy Josefa Váchala.

Co na těchto tématech lidi přitahuje? Proč jsou tyto pojmy opředené tajemnem? Přitahuje magie i dnešní lidi/žáky? Kde se s magií můžeme setkat a v jaké podobě? Jak na tebe působí postavy na obraze?

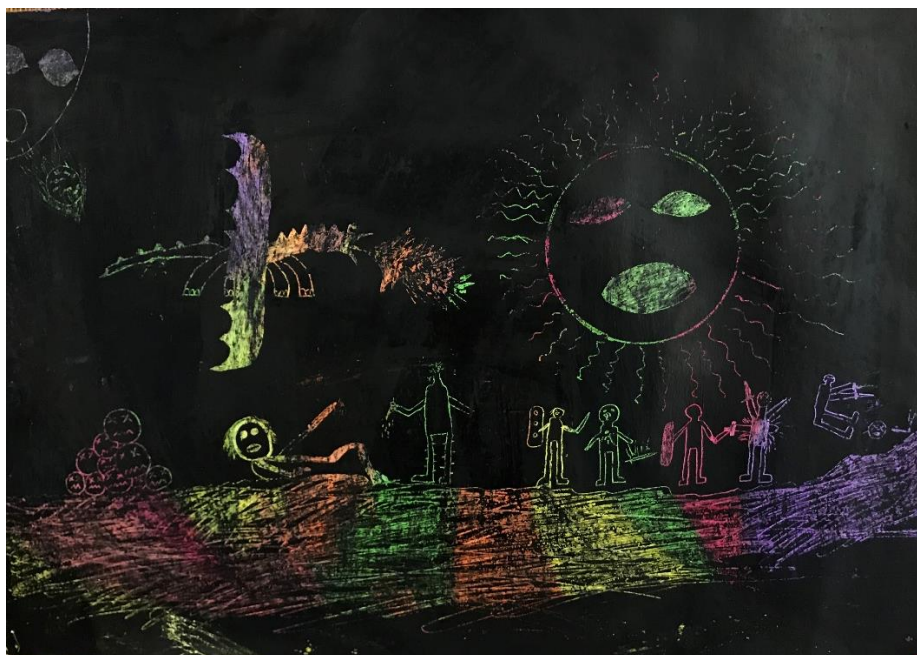
Výklad a zadání práce

Po diskusi bude nastíněno výtvarné zadání pro výtvarnou hodinu. Výtvarným úkolem bude znázornit magický svět v nás.

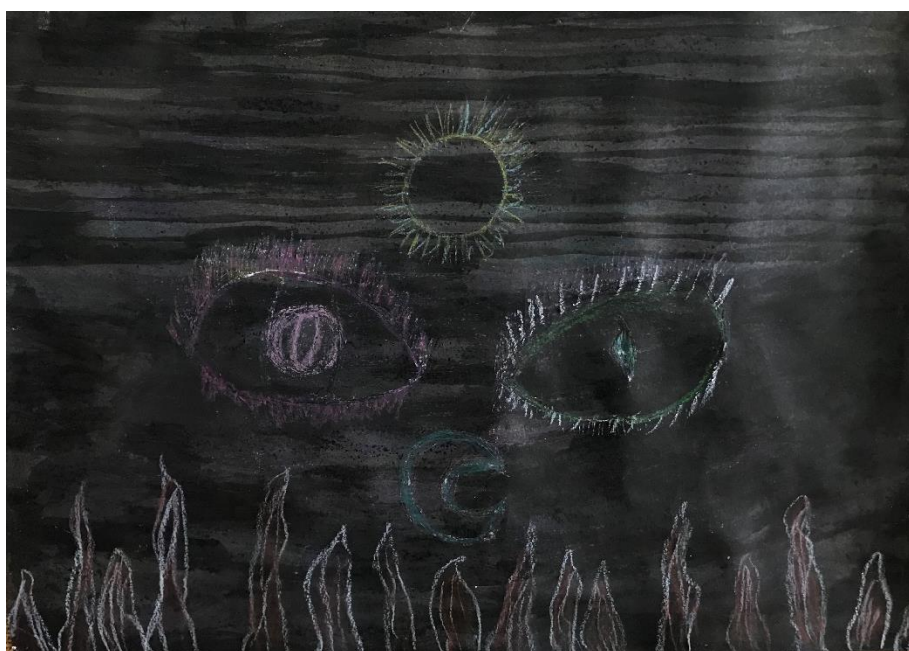
	<p>Žáci pokryjí čtvrtku vrstvou různě barevných voskovek. Tuto vrstvu přetřou tuší rychlými tahy a nechají zaschnou. Za pomoci špičaté špejle budou vyrývat magické obrazce, které je budou charakterizovat.</p> <p>Výběr techniky upozorňuje i na vyřezávaný rám, který doplňuje obraz.</p>
Reflexe	<p>Popiš, co se odehrává ve tvém magickém světě?</p> <p>Jaké postavy vystupují v tvém světě? Popiš je?</p> <p>Oslovil tě i jiný svět z prací ve třídě? A proč?</p>
Hodnotící kritéria	<p>Vytvoření voskového podkladu pro vyrývání.</p> <p>Dokončená grafika s tématem magický svět v nás.</p> <p>Prezentace výtvarného díla s popisem znázorněného magického světa.</p>

Obr. 72 – Ukázka práce žákyně s názvem Půlnoc v lese

Obr.73 – Ukázka práce žáka a s názvem Dračí svět

Obr.74 -Ukázka práce žákyně s názvem Magické oči

Reflexe odučené hodiny:

Tato hodina proběhla 7. třídě 31. května.

Motivační část proběhla nad mé očekávání. Žáci velmi pěkně diskutovali se mnou i se svými spolužáky nad Váchalovými obrazy. Obrazy je velmi upoutali, protože se diskuse nad motivy protáhla déle než jsem čekala. Žáci stále přicházeli s novými

podměty, co by jaké část mohla znamenat nebo svou fantazií posouvali význam obrazu k jiným tématům. Hledali podobnost i s dnešními motivy a popisovali náměty, které by si mohl Váchal přimalovat do některých ze svých obrazů.

Samotná tvorba probíhala také v dobré atmosféře, práce se moc povedly. U některých žáků se špatně ryla tuš, bylo to dáno jistě tím, že neměli dostatečnou základní vrstvu voskovek. Všimla jsme si také toho, že všechny voskovky nemají stejnou kvalitu, protože s jedním druhem se hůře pracuje na takto velkém prostoru. Z této hodiny mám velmi dobrý pocit, a to jak z atmosféry a tvořivosti žáků, tak z výsledných prací.

9.1.9 Barva v pohybu

Jiří Kroha je znám především jako architekt a scénograf, který tvořil hlavně v meziválečném období. Pro inspiraci v hodině výtvarné výchovy jsem zvolila výjimečně dva autorovy obrazy, které mě zaujaly svou dynamikou a příjemnou barevností. Jedná se o díla s názvem Tanečnice a Mušky ve vzduchu, které jsou nevšedním svým zachycením pohybu a barevnou pestrostí.

Jiří Kroha	
Téma	Barva v pohybu
Třída	7. třída
Časová dotace	90 minut
Vzdělávací a výchovné cíle	Žák charakterizuje tvorbu Jiřího Krohy. Žák dokáže zachytit pohyb pomocí barev. Žák umí ve své tvorbě využít prvky abstraktní povahy. Žák dokáže vytvářet osobitá díla a využít je v nevšední barevnosti a kompozici.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák rozlišuje a interpretuje obsah vizuálně obrazného vyjádření uměleckých projevů současnosti i minulosti; zkoumá jejich účinek na intenzitu svých prožitků jak v jejich celistvosti, tak na úrovni vztahů vizuálně obrazných elementů. Žák interpretuje vizuálně obrazné vyjádření jak v rovině smyslového působení, tak subjektivního psychologického účinku i sociálně přijímaného (symbolického) obsahu.</i>

	<i>Žák si uvědomuje na konkrétních příkladech různorodost zdrojů interpretace vizuálně obrazných vyjádření a jejich odlišnou kontextuální podmíněnost.¹¹⁹</i>
Klíčová slova	Expresionismus, pohyb, scénografie, barva
Pomůcky	Čtvrtka, barevné křídly, tužka, černý fix
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Kresba barevnými křídami
Motivace	<p>V motivační části se žáci seznámí s osobností Jiřího Kroha. Prezentace bude obsahovat dvě zmíněná díla, nad kterými budeme společně diskutovat. Jak se dá znázornit pohyb? Jakými prostředky lze tohoto docílit? Lze propojit divadlo a výtvarné umění? K lepšímu pochopení a inspiraci využijí fotografie, které znázorňují pohyb od fotografa Martina Kozáka. Ten se zabývá především fotografováním sportu.</p> <div data-bbox="580 965 1262 1346" data-label="Image"> </div> <p>Obr. 75 – Ukázka z prezentace „Barva v pohybu“</p> <div data-bbox="580 1420 1262 1800" data-label="Image"> </div> <p>Obr. 76 – Ukázka z prezentace „Barva v pohybu“</p>

¹¹⁹ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

	<p>Dá se zachytit pohyb?</p> <p>Martin Kozák</p> <p>Obr.77 – Ukázka z prezentace „Barva v pohybu“</p> <p>Tanečnice</p> <p>Mušky ve vzduchu</p> <p>Obr. 78 – Ukázka z prezentace „Barva v pohybu“</p>
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p>V motivační části prodiskutujeme možnosti znázornění pohybu i možné náměty. Žák si vymyslí námět, která pomocí barevných kříd nakreslí. Na konci hodiny bude třída hádat, co by obraz mohl obraz představovat.</p>
<p>Reflexe</p>	<p>Co tě inspirovalo ke kresbě pohybu?</p> <p>Jaké souvislosti vidíš mezi barvou a pohybem na tvém obraze?</p> <p>Jaký název by nesla tvá práce?</p>
<p>Hodnotící kritéria</p>	<p>Zobrazení pohybu pomocí barev.</p> <p>Kreativita a barevnost při tvoření díla.</p> <p>Snaha autora při tvorbě.</p>

Obr. 79 – Ukázka práce žákyně s názvem Točící se káča

Obr. 80 – Ukázka práce žáka s názvem Kobra

Obr. 81 – Ukázka práce žákyně s názvem Kouzlení

Obr. 82 – Ukázka práce žákyně s názvem Lov

Reflexe odučené hodiny:

Tento námět byl využit opět v obou 7. třídách. Hodina proběhla 7. června.

Myslím si, že jsem zvolila náročné téma a možná až příliš abstraktní formu pro 7. třídu. U první třídy proběhla motivační část bez problémů, jen jsme se zdrželi u diskuse o obrazech. To nebylo zapříčiněno zaujetím nad tématem, ale spíše delším vysvětlováním, aby došlo k pochopení tvorby. Mnoho žáků přemýšlelo na začátku práce nad námětem, měla jsme pocit, že si nevědí rady. Při krátkém tvůrčím motivačním rozhovoru se však pustili do práce.

Druhá třída z mého pohledu není příliš tvořivá a jsou tam i komplikovanější vztahy mezi žáky samotnými. Zde jsem měla velké problémy s technikou, kterou jsem nemohla zprovoznit, a tak jsme musela velmi improvizovat. Povídali jsme si spolu o abstraktní tvorbě i o znázornění pohybu. Ukázky jsme si ukázali až druhou hodinu, kdy jsem zprovoznila technické vybavení. V té době již měli žáci své obrazy rozpracované. Z této hodiny mám dva dojmy, po zkušenosti z první hodiny jsem možná více specifikovala a zjednodušila svůj projev, a proto byl žákům pochopitelný. Nebo zabralo i to, že žáci nebyli zatíženi obrazovou předlohou a stačil jim pouze fantazie a společná diskuse na dané téma. Třetí možností je, že jim téma lépe vyhovovalo a věděli si více rady.

Výsledné práce tříd jsou z mého pohledu rozdílné, jsou ovlivněné pochopením a jistotou v samotné tvorbě. Tato hodina byla pro mě velmi zajímavá z pohledu rozdílného přístupu a tvorby žáků, které jsem mohla porovnat.

9.1.10 Souboj nepřátel

Emil Filla je český malíř a sochař, a přestože je znám především z období kubismu i on prošel expresionistickým obdobím. Byl jedním z členů skupiny Osma, a z tohoto období pochází jeho neznámější expresionistické dílo Čtenář Dostojevského. Pro námět do hodiny výtvarné výchovy jsem si vybrala obraz s názvem Kůň drásaný lvem. V jeho námětu se odráží vypjatá atmosféra z období Mnichovské dohody v roce 1938, což je inspirující a silné téma i pro dnešní dobu. Žáci propojí události z minulosti se současnou dobou.

Emil Filla	
Téma	Souboj nepřátel
Třída	7. třída
Časová dotace	90 minut
Výchovné a vzdělávací cíle	Žák samostatně vyhledává zajímavosti z oblasti historie a umění spojené s tématem a aplikuje je pro prostorovou tvorbu ve skupině. Žák komunikuje ve skupině a tvoří společný projekt. Žák charakterizuje tvorbu Emila Filly. Žák uplatní své zkušenosti a fantazii prostřednictvím prostorové tvorby.
Očekávané výstupy RVP ZS	<i>Žák vybírá, pojmenovává i samostatně vytváří bohatou škálu vizuálně obrazných elementů a jejich vztahů k vizuálně obrazným vyjádřením zkušeností z vlastního vnímání, z představ a poznání; variuje jejich různé vlastnosti k získání originálních výsledků.</i> <i>Žák vybírá a kombinuje vizuálně obrazné prostředky pro vlastní originální vyjádření a uplatnění své osobitosti; porovnává a hodnotí jejich účinek ve vizuálně obrazných vyjádřeních již existujících, či běžně užívaných.</i>

	<i>Žák samostatně odhaluje interpretační kontext vlastního i přejatého vizuálně obrazného vyjádření tak, aby byl srozumitelný pro ostatní; porovnává je s dalšími nabízenými kontexty a hodnotí jejich účinnost.¹²⁰</i>
Klíčová slova	Expresionismus, prostorová tvorba, souboj,
Pomůcky	Dřevo, dráty, hřebíky, plast, papír, barvy, přírodní materiál, mobilní telefon
Výtvarné vyjadřovací prostředky	Prostorová tvorba
Motivace	<p>Pro motivaci žáků jsem připravila pracovní list. Tuto formu jsem zvolila i z praktických důvodů, protože kvůli technickému zázemí se třída přesune do třídy na pracovní vyučování, kde není k dispozici projektor nebo ven před školu. V pracovním listě se seznámí s Emilem Fillou a vyhledají si obrázky pro inspiraci k prostorově tvorbě. Změříme se ve společné diskusi na význam dvou zvířat a jejich vztah. Co by mohli představovat? Jak na vás obraz působí? Proč je lev znázorněn v této pozici? K vyhledávání informací využijí mobilní telefon.</p> <div data-bbox="582 1243 1029 1870" style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <p style="text-align: center;">Souboj nepřátel</p> <p style="text-align: center;">Kůň drásaný lvem (1938)</p> <div style="position: absolute; top: 10px; right: 10px; background-color: #e0e0e0; border-radius: 50%; padding: 5px; width: 150px;"> K jaké historické události by mohl obraz odkazovat? </div> <div style="position: absolute; bottom: 10px; right: 10px; background-color: #e0e0e0; border-radius: 50%; padding: 5px; width: 150px;"> Napiš 5 slov, které tě napadnou při pohledu na obraz? </div> </div> <p><i>Obr. 83 - Ukázka pracovního listu "Souboj nepřátel"</i></p>

¹²⁰ *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 89–90, dostupné online (<http://www.nuv.cz/t/rvp>), [cit. 29. 4. 2021].

	<p style="text-align: center;">Emil Filla český malíř, grafika a sochař</p> <div style="border: 1px solid gray; border-radius: 50%; width: 150px; height: 150px; margin: 20px auto; display: flex; flex-direction: column; align-items: center; justify-content: center;"> <p><i>Pro inspiraci si vyhledej:</i></p> <p>Křištof Kintera - Nervous, Trees Jakub Nepraš Eva Koťátková</p> </div> <div style="background-color: #e0e0e0; padding: 10px; margin-top: 20px;"> <p style="text-align: center;">Úkol</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prohlédni si obraz Kůň drásaný lvem. 2. Ve skupině vytvoř objekt koně/lva z předmětů. 3. Vyfoťiš váš hotový předmět ze všech stran. 4. Vyfoťiš "souboj" objekt lva a koně v zajímavé kompozici. 5. Fotografie nahraješ do Google Classroom. </div>	
<p>Výklad a zadání práce</p>	<p><i>Obr. 84 - Ukázka pracovního listu - "Souboj nepřátel"</i></p> <p>Inspirací pro tvorbu je obraz od Emila Filly s názvem Kůň drásaný lvem. Práce bude probíhat ve skupinkách. Každá skupina vytvoří jeden komponent, tedy buď koně nebo lva podle svých představ. Po zhotovení objektu žáci nafotí souboj mezi dvojicemi děl.</p>	
<p>Reflexe</p>	<p>Charakterizuj spolupráci ve skupině na společném uměleckém díle?</p> <p>Jak popíšeš váš objekt? Jaký vztah má váš objekt k ostatním? Je to rovnocenný vztah?</p> <p>Co by mohla zvířata představovat v dnešní době? Popiš situaci.</p>	
<p>Hodnotící kritéria</p>	<p>Spolupráce jednotlivých členů ve skupině na práci na uměleckém díle.</p> <p>Vytvoření objektu, které znázorňuje jedno ze zvířat.</p> <p>Fotografie skupinového objektu a fotografie souboje, které pošle zástupce skupiny.</p>	

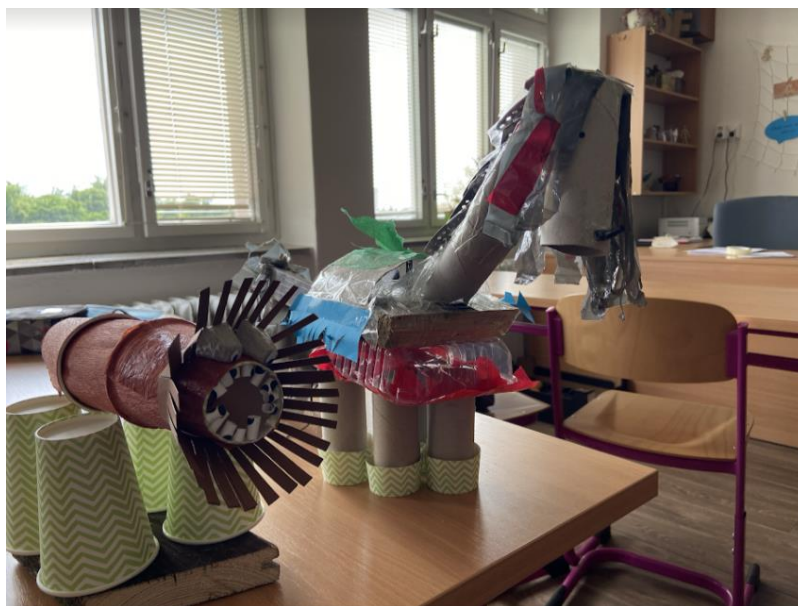
Obr. 85 – Skupinová práce žáků – Lev a kůň

Obr. 86 – Skupinová práce žáků – Lev a kůň

Obr. 87 – Skupinová práce žáků – Lev a kůň

Obr. 88 – Skupinová práce žáků – Lev a kůň

Reflexe odučené hodiny:

Tento námět jsem připravila pro 7. třídu a hodina proběhla 14. června.

Motivační část by z mého pohledu mohla proběhnout lépe. Měla jsem dojem, že je ve třídě ruch a nejsem si jistá, jestli všichni zcela vnímali a chápali informace. K odpovědím na mé otázky jsme se ale společně dobrali. Skupinky si vylosovaly, jaké zvíře budou ztvárňovat, aby se zástupci postav ve třídě rozdělili spravedlivě. Samotná tvorba žáků mě příjemně překvapila, skupiny se zapojily s velkou vervou. Kombinovaly materiály, které měly k dispozici a zkoušely vytvořit velké dílo, některým se nedařilo technické spojení jednotlivých materiálů k sobě. Na tomto bodě se práce pozdržela.

Tvorba se protáhla i do následující hodiny, kdy většina skupin dodělala své sochy. Hodina probíhala ve venkovních prostorách nedalekého parku u školy. Zde žáci nafotili své objekty v párech s druhým zvířetem. Proběhla i společná reflexe, která byla velmi úspěšná, žáci se zapojovali i pěkně hodnotili ostatní.

Na závěr jsem nechala žáky zhodnotit celý projekt, na němž se podíleli několik měsíců. Reflexe probíhala společně ve venkovních prostorech před školou. Dvojice žáků představila neboli spíše připomněla jednotlivý úkol, na němž pracovali. Všichni žáci zhodnotili, jak se jim tato tvorba líbila pomocí ukazování palce nahoru, dolů nebo neurčitě. Ve většině případů nastalo velmi kladné hodnocení. Na konci hodiny každý vyzdvihl výtvarné zadání, které ho nejvíce zaujalo. Podle mého pozorování mezi

nejoblíbenějším úkoly patřily *Barva v tváři*, *Magický svět v nás* a *Místo v barevných proměnách*.

9.2 Závěrečná reflexe projektu

Výtvarné náměty byly použity v 7. třídě Základní školy a Mateřské školy Josefa Gočára v Hradci Králové na jaře roku 2021.

Plánování i samotná realizace projektu byla ovlivněna pandemií COVID-19. Velkou část školního roku byly základní školy zcela uzavřeny a výuka probíhala pouze v online podobě. Tato situace změnila mou přípravu projektu *Barva – cesta k expresi*. Projekt jsem plánovala začít již v zimním období, abych měla dostatek času na jeho realizaci. S neustálým oddalováním příchodu žáků zpět do lavic, jsem se rozhodla část projektu přesunout do distanční výuky a navázat na něj, pokud to bude možné, v běžné výuce ve školním prostředí. Z tohoto důvodu jsem pozměnila některé výtvarné přípravy, tak aby byly pro žáky zvládnutelné i v domácích podmínkách. Velkým omezením byly chybějící výtvarné pomůcky, které žáci měli převážně ve škole, a nové byly obtížně sehnatelné z důvodu zavřených obchodů. Musíme mít také na mysli, že ve třídě jsou i žáci ze sociálně slabších rodin, a i mnoho dalších žáků nemá výtvarné vybavení doma.

Na první hodiny jsem zvolila výtvarné náměty, v nichž žáci svůj výtvarný úkol propojují s krajinou kolem sebe nebo vlastním tělem. Jedná se např. o úkoly s názvem *Místo v barevných proměnách*, *Pokřivený výraz* nebo *Odras Schieleho v autoportrétech*. Tyto úkoly jsou propojeny s fotografií a její úpravou, a dokonce i s koláží. Zvolila jsme tuto kombinaci, protože žákům je fotografování blízké, fotografování je součástí jejich běžného života, a chtěla jsem, aby se zamysleli i nad uměleckou stránkou obrazu. Z výsledných prací bylo patrné, že tato činnost není pro žáky neznámou a někteří mě dokonce zásobili několika sériemi fotografií, jimiž se chtěli pochlubit.

Po návratu žáků do školních lavic jsme ve výtvarné výchově navázali na rozběhnutý projekt započatý v distanční výuce. Pokud bych měla možnost projekt opakovat, zaměřila bych se na jiné materiály u námětu s názvem *Souboj nepřátel*. Původně jsem myslela, že by tento úkol žáci zpracovávali v dílnách pro pracovní vyučování a že by využívali práci se dřevem a jinými materiály, aby objekty dosahovaly větších rozměrů. Bohužel nám tento prostor nebyl kvůli školním pravidlům zpřístupněn, proto došlo i ke změně materiálů. I z časových důvodů jsem ponechala menší rozměry

soch. Pokud by byly lepší podmínky, změnila bych techniku na kašírování soch a ponechala bych velkou časovou rezervou na zpracování.

Barva v pohybu, výtvarný námět inspirovaný Jiřím Krohou, bych při opakování projektu pravděpodobně vyměnila za jinou tvorbu. Výtvarná tvorba byla zaměřená na abstraktní myšlení žáků, myslím si, že v této třídě to bylo příliš náročné zadání. Velká část žáků se neztotožnila se zadáním a bylo vidět, že jim činí potíže. Bylo pro ně náročné výtvarně znázornit na papír pohyb a velká část z nich nedokázala do díla zapojit abstraktní malbu. V tomto případě by bylo lepší použít jiné zadání nebo jej ponechat pro starší žáky.

Naopak velmi kladně hodnotím tvorbu inspirovanou Josefem Čapkem s názvem *Lidské protiklady*. Technika linorytu nebyla žákům známá. Tato technika obnášela dlouhé přípravy a i samotná tvorba byla velmi časově náročná a žádala si o mnoho úprav, než mohlo dojít k finálnímu tisku. Žáci ji hodnotili velmi kladně, dokonce si chtějí tuto techniku zopakovat i tento školní rok. Myslím si, že i téma tohoto úkolu bylo pro většinu žáků příjemné. Někteří dokonce měli několik skic a kombinovali různé prvky k sobě, chodili často konzultovat a společně jsme promýšleli správnou volbu, aby závěrečná podoba tisku byla co nejlepší.

Uvědomuji si, že některé výtvarné úkoly mohly být pro žáky obtížnější, zvláště v situaci probíhající pandemie a s ní souvisejících omezení. Zároveň si myslím, že se žáci úkolů zhostili velmi dobře. Věřím, že jsem v nich probudila tvořivost a chuť výtvarně se zamyslet, rovněž se řada žáků ve své výtvarné tvorbě výrazně zlepšila.

Závěr

Předkládaná diplomová práce propojuje téma českého expresionismu a výtvarné edukace v prostředí 2. stupně základní školy. Teoretická část se je věnována současnému stavu výtvarné výchovy. Velmi aktuálním tématem, které je veřejně diskutováno, je probíhající revize RVP. Ta přinese zásadní změnu pro výuku výtvarné výchovy na základních školách, snížený počet hodin ve prospěch informatiky, se významně odrazí na budoucím vzdělávání žáků.

V teoretické části byla věnována pozornost uměleckému směru expresionismu v českém prostředí. Opomíjená etapa výtvarného umění první poloviny 20. století si zaslouží větší pozornost. Během krátkého období působení skupiny Osma, která významně ovlivnila další umělecké směry.

Výsledkem praktické části diplomové práce je výtvarně-didaktický projekt s názvem *Barva – cesta k expresi*, jenž byl kompletně ověřen v pedagogické praxi. Projekt byl realizován částečně během distanční výuky a pokračoval následnou prezenční výukou na základní škole. Projekt představuje deset výtvarných aktivit inspirovaných deseti českými expresionistickými autory. Žáci díky tomu mohli hlouběji ponořit do osobnosti výtvarného umělce, významná díla a na základě tohoto poznání, mohli pracovat na předloženém výtvarném problému. Předkládaný projekt rozvíjí tvořivost a zároveň vzdělává v oblasti dějin umění i uměleckého vyjadřování. Z hodin výtvarné výchovy bylo patrné, že se žáci seznámili s novými českými umělci, výtvarnými technikami a řešením výtvarných problémů, které jim přinášely výtvarné aktivity během celého projektu.

Předkládané výstupy z projektu hodnotím jako velmi obohacující z pohledu budoucí pedagogické praxe. Překvapilo mě, že se žáci pustili s nadšením do všech úkolů a předkládali možnosti jejich řešení v rozličných podobách. Myslím si, že pro projekt byla věková skupina vhodně vybrána. V budoucnu bych ráda využila i možnost vyzkoušet projekt u žáků starších ročníků, u nichž by tento způsob výtvarné práce mohl přinést rovněž zajímavé výsledky. O to víc mě zpětně mrzí, že projekt byl silně ovlivněn probíhající pandemickou situací a mnoho z mých původně plánovaných aktivit nebylo možné zrealizovat. První polovina projektu byla přizpůsobena distanční výuce s omezenými možnostmi pomůcek a mého kontaktu s žáky. Věřím, že jsem i tak v žácích probudila zájem o výtvarnou tvorbu a umění. A předala jim nové a pro ně obohacující informace o výtvarném směru expresionismu, který, jak jsem již několikrát zmínila, je v českém prostředí stále opomíjen.

Na závěr bych ráda zmínila, že výtvarná výchova umožňuje uchopit jakékoliv vybrané téma ve výtvarný projekt. Toto spojení otevře žákům nové možnosti poznání a způsoby tvorby. Záměrem mé práce bylo propojit méně známé české výtvarné období s edukací. Myslím si, že se toto spojení povedlo a jsem ráda, že práce nabízí praktické využití v podobě deseti propracovaných a ověřených výtvarných námětů a aktivit. Může sloužit dalším kolegům k přiblížení tématu českého expresionismu nebo být inspirací pro výtvarné hodiny.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

BREGANT, Michal, POMAJZLOVÁ, Alena, *Expresionismus a české umění 1905-1927*, Praha 1994.

COUFALOVÁ, Jana, *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: Náměty pro učitele*, Praha 2006.

DAHLMANN, Janina, *Tváře expresionismu (1905-1925): Slovinsko – Čechy – Německo (1905-1925)*, Kutná Hora 2019.

DEMSEY, Amy, *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*, Praha 2005.

DRURY, Richard, *Václav Špála (1885-1964): Vybraná díla se sbírek českých autorů*, Praha 2004, s. 8-23.

EXLER, Petr, *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*, Olomouc 2015.

HAZUKOVÁ, Hana, ŠAMŠULA, Pavel, *Didaktika výtvarné výchovy I.*, Praha 1990.

HLUŠIČKA, Jiří, *Emil Filla*, Brno 2003.

HORÁČEK, Radek a kol., *V dialogu s uměním*, Brno 1994.

KITZBERGEROVÁ, Leonora, *Didaktika výtvarné výchovy*, Praha 2014

KITZBERGEROVÁ, Leonora, *Revize RVP – Výtvarná výchova, podkladová analytická studie*, Praha 2019.

KOTALÍK, Jiří, *Václav Špála*, Praha 1972.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana, *Teorie a praxe projektové výuky*, Brno 2006.

KRBCOVÁ, Ilona, *František Kupka – Otto Gutfreund: umění ve službách národa (1914-1918)*, Hradec Králové, 2012.

KRUTVOR, Jiří, *Egon Schiele*, Praha, 1991.

LAHODA, Vojtěch, *Emil Filla*, Praha 2007.

- LAMSEROVÁ, Jana, *Didaktika výtvarné výchovy IV.: výtvarný projev dospívající mládeže*, Praha 1990.
- MACHÁČKOVÁ, Marcela, *Jiří Kroha v proměnách umění 20. století: 1893-1974: architekt, malíř, designér, teoretik*. Brno, 2007.
- MAŇÁK, Josef, *Výukové metody*, Brno 2003.
- MAREŠ, Jiří, *Pedagogická psychologie*, Praha 2013.
- MATĚJÍČEK, Antonín, *Jindřich Prucha*, Praha 1941.
- MÍČKO, Miroslav, *Expresionismus*, Praha 1969
- NEŠLEHOVÁ, Mahulena, *Bohumil Kubišta 1884-1918*, Praha, 1993.
- ODEHNALOVÁ, Alena, *Vybrané kapitoly z dějin kultury XX. století*, Brno 2001.
- PEČINKOVÁ, Pavla, *Josef Čapek*, Praha 1995.
- PEČINKOVÁ, Pavla, *Josef Čapek*, Praha 2009.
- PEČINKOVÁ, Pavla, *Josef Čapek: grafika*, Praha 2009.
- POSPISZYL, Tomáš, *Jindřich Prucha*, Hlinsko, 2000.
- RAKUŠANOVÁ, Marie, *Bohumil Kubišta a Evropa*, Praha 2020.
- RAKUŠANOVÁ, Marie, *Josef Váchal – magie hledání*, Praha 2014.
- RAKUŠANOVÁ, Marie, *Josef Váchal: napsal, vyryl, vytiskl a svázal*, Plzeň 2014.
- ROESELOVÁ, Věra, *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké škol*, Praha 2003.
- ROESELOVÁ, Věra, *Řady a projekty ve výtvarné výchově*, Praha 1997.
- RYBIČKA, Tomáš, *Bohumil Kubišta*, Hradec Králové, 2005.
- SAWICKI, Nicholas, *Na cestě k modernosti: Umělecké sdružení Osma a jeho okruh v letech 1910*, Praha 2014.
- SELSDON, Esther, ZWINGERBERGER, Jeanette, BASSIE, Ashley, *Schiele: 1890-1918*. Praha, 2013.

- SCHNEIDEROVÁ, Martina, ODEHNALOVÁ, Markéta, *Jaroslav Panuška: 1872-1958*, Havlíčkův Brod, 2012.
- SLAVÍK, Jan, *Od výrazu k dialogu ve výchově*, Praha 1997.
- SRP, Karel, *Bohumil Kubišta: zářivý krystal*, Ostrava, 2014.
- STAUBOVÁ, Helena, *Bourdelle a jeho žáci Giacometti, Richier, Gutfreund*, Praha, 1999.
- STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana a kolektiv, *Téma – akce – výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc 2015.
- STEINER, Reinhard, *Egon Schiele: 1890-1918: umělcova půlnoční duše*, Praha, 2003.
- ŠETLÍK, Jiří, *Otto Gutfreund: cesta ke kubismu*, Praha, 2012.
- ŠINDELKOVÁ, Mariana, *Kubišmus: k výstavě Bohumila Kubišty*, Art + antiques, 10, 2014.
- TOMEŠ, Jan Marius, *Jindřich Prucha*. Praha, 1987.
- TRNKA, Pavel, *Stave Jobs nestudoval obor programování, ale uměleckou školu*, Učitelství noviny, 124, 2021."
- UŽDIL, Jaroslav *Výtvarný projev a výchova*, Praha 1978.
- VÁGNEROVÁ, Marie, *Vývojová psychologie dětství a dospívání*, Praha 2012.
- VANČÁT, Jaroslav, *Kde hledat budoucnost výtvarné výchovy?*, in *Současný stav a perspektivy výtvarné výchovy: Reflexe kurikulárních dokumentů pro všeobecné vzdělávání*, ed. P. Šobánková, Olomouc 2016.
- VÍTKOVÁ, Martina, *Jaroslav Panuška*, Hradec Králové, 2010.
- VÍTKOVÁ, Marie, Josef Váchal, Hradec Králové 2006.
- ŽELAZKOVÁ, Martina, *Specifika výtvarné výchovy jako vyučovacího předmětu na všeobecném gymnáziu: Průniky teorie a praxe*, disertační práce, PF Masarykova univerzita, Brno 2019.

Internetové zdroje

Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, dostupné online: <http://www.nuv.cz/t/rvp>, [cit. 22. 2. 2021].

Podpora rozvoje digitální gramotnosti, dostupné online (<https://digigram.cz/o-projektu/>), [cit. 1. 7. 2021].

PASTOROVÁ, Markéta, *Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura*, dostupné online: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/43/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCI-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html/>, [cit. 25. 2. 2021].

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, *Otevřený dopis MŠMT s vyjádřením nesouhlasného stanoviska České sekce INSEA*, dostupné online: <https://www.insea.cz/nesouhlasn%C3%A9-stanovisko-k-reviz%C3%ADm-ry>, [cit. 24. 3. 2021].

HROMADOVÁ, Mária, *Otevřený dopis ministru Plagovi: Neredukujme vzdělávání v oblasti umění a kultury*, dostupné online: <https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf/aktualne/otevreny-dopis-ministru-plagovi-neredukujme-vzdelavani-v-oblasti-umeni-a-kultury>, [cit. 24. 3. 2021].

Seznam obrázků

Obr. 1. – Josef Čapek, Závistivec (1919) Dostupné z: https://www.auctions-art.cz/aukce_detail.php?lang=cz&history=1&aukce=1&moje=&id=250895&autor=&start=840&&pocet=30&polozky=2&filtr=0&filter=&online=0&charity=0

Obr. 2. – Josef Čapek, Autoportrét (1918) Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Linoryt#/media/Soubor:Josef_%C4%8Capek_-_Autoportr%C3%A9t_\(1918\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Linoryt#/media/Soubor:Josef_%C4%8Capek_-_Autoportr%C3%A9t_(1918).jpg)

Obr. 3. – Emil Filla, Čtenář Dostojevského (1907) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_3190

Obr. 4 – Emil Filla, Zápas Hérakla s Diomédovým koněm (1937) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_1693

Obr. 5 – Otto Gutfreund, Don Quijote (1911–1912) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_1390

Obr. 6 – Otto Gutfreund, Úzkost (1911–1912) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_4892

Obr. 7 – Jiří Kroha, Prorok (1919) Dostupné z: <https://www.kniznice.cz/obrazy/jiri-kroha-i-prorok-i>

Obr. 8 – Jiří Kroha, Mušky ve vzduchu (1919) Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/5715>

Obr. 9 – Bohumil Kubišta, Hráči (1909) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_5913

Obr. 10 – Bohumil Kubišta, Kuřák (1910) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_9363

Obr. 11 – Jaroslav Panuška, Pomsta mrtvému (1898–1901) Dostupné z: <https://www.jaroslavpanuska.cz/malir-jaroslav-panuska/>

Obr. 12 – Jaroslav Panuška, Čarodějnice (1901) Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/vytvarne-umeni/kricite-usta-jaky-byl-cesky-expressionismus.A061129_634389_vytvarneum_kot

Obr. 13 – Jindřich Prucha, Vnitřek bukového lesa (1911) Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jindrich_Prucha_-_Vnitrek_bukoveho_lesa_\(1911\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jindrich_Prucha_-_Vnitrek_bukoveho_lesa_(1911).jpg)

Obr. 14 – Jindřich Prucha, Autoportrét v zimním šatě (1910–1911) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_7702

Obr. 15 – Egon Schiele, Vlastní podobizna (1914) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.K_17865

Obr. 16 – Egon Schiele, Autoportrét s čínskými lampiony (1912) Dostupné z: <https://www.odaha.com/egon-schiele/malba/egon-schiele-autoportret-cinskymi-lampiony-1912>

Obr. 17 – Václav Špála, Krajina z Dalmácie (1913) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_8599

Obr. 18 – Václav Špála, Autoportrét (1908) Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_3482

Obr. 19 – Josef Váchal, Vzyvači d'ábla (1909) Dostupné z: <https://search.mlp.cz/cz/titul/vzyvaci-dabla/2231037/#/getPodobneTituly=deskriortory-eq:7895-amp:key-eq:2231037>

Obr. 20. – Josef Váchal, Periferie (1919) Dostupné z: <https://www.muo.cz/vzplanuti-expressionisticke-tendence-ve-stredni-evrope-1903ndash1936--545/>

Obr. 21 – 88 – Fotografie autorky

Seznam příloh

Příloha A Pracovní list *Expresionismus*

Příloha B Pracovní list *Místo v barevných proměnách*

Příloha C Pracovní list *Malba s přírodními barvami*

Příloha D Pracovní list *Pokřivený výraz*

Příloha E Pracovní list *Lidské protiklady*

Příloha F Prezentace *Barva v tváři*

Příloha G Prezentace *Strach v podobě*

Příloha H Prezentace *Barva v pohybu*

Příloha CH Pracovní list *Souboj nepřátel*

EXPRESIONISMUS

Emil Filla

Čtenář Dostojevského (1907)

Jaké pocity v tobě vyvolávají barvy na obraze?
Popiš, co se na obraze může odehrávat?

expressio = výraz

- německý umělecký směr
- vyjádřit vlastní pocity
- **malují, co cítí** – pocity úzkosti, tísně, ztracenost v okolním světě
- zajímají je **citové stavy** a projevy člověka
- důraz na **výraznou barevnost** – barvou se popisují pocity, duševní stavy, dojmy a nálady
- používá se **záměrná pokřivení tvarů**

Otestuj, jak barvy působí na lidskou psychiku.
Která barva rozproudí tvou náladu (**plus**), jaká tě uklidní (**mínus**)?
Doplň znaménka k barvám v Ittenově kruhu.

Ittenův kruh

Místo v barevných proměnách

- ***Prohlédni si obraz s názvem Vnitřek bukového lesa.***
- ***Povšimni si barevnosti obrazu, pozorně si všimni stromů a stínů.***
- ***Jak na tebe obraz působí?***

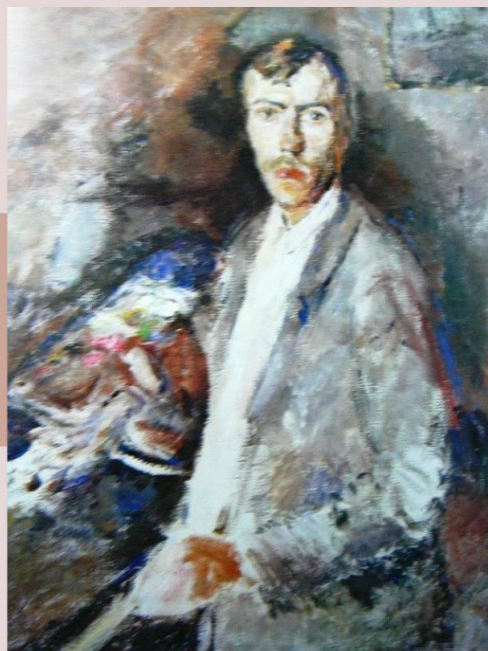

***Jindřich Prucha
Vnitřek bukového lesa (1911)***

Úkol

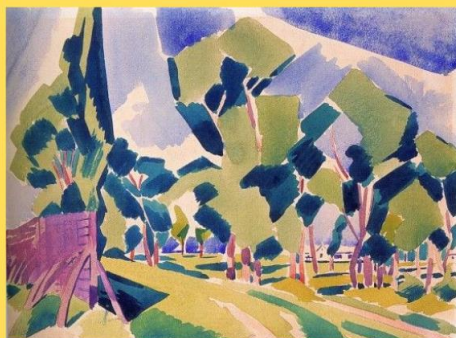
- 1. Vyjdi ven do parku, lesa, zahrady a najdi zajímavou přírodní kompozici k fotografování.**
- 2. Vyfoť místo.**
- 3. Fotografie uprav do černobílé podoby.**
- 4. Původní fotografii vdechni emoci pomocí úpravy – přidání barvy, zvýraznění kontrastu...**
- 5. A přiřpiš emoci, která charakterizuje třetí fotografii.**

Jindřich Prucha
český malíř, portrétista a
krajinář

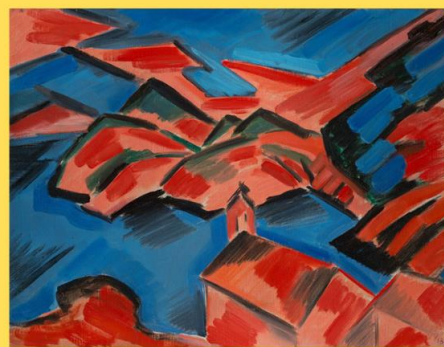

Jindřich Prucha
Autoportrét (1916)

Malba s přírodními barvami

Maďarská krajina (1915)

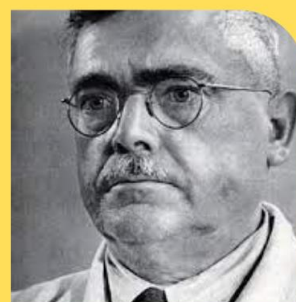

Dalmácká krajina (1913)

Uherská krajina (1918)

Václav Špála
český malíř, ilustrátor a grafik

Co jsou přírodní barvy?

To jsou barvy, které můžeš vytvořit z přírodních surovin (např. špenát, červená řepa, borůvky) za pomoci vody a vybrané přírodní plodiny nebo koření.

Přírodní paleta barev - pomůcka:

žlutá - heřmánkový čaj, kari

červená - červená řepa, červené víno, šťáva z jahod

modrá - borůvky, ovocný čaj

zelená - špenát, kopřivy

hnědá - káva, černý čaj, kakao

černá - ohořelá sirka nebo klacík

Vyzkoušej i jiné suroviny, které objevíš doma.

Úkol

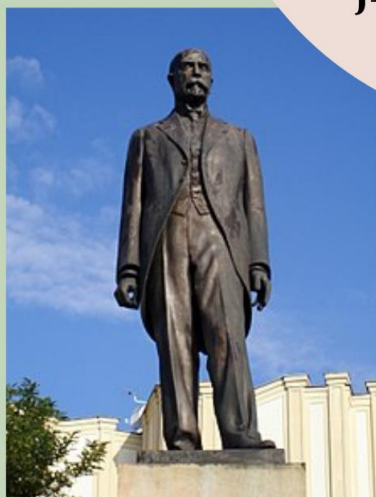
1. Prohlédni si ukázky krajiny od Václava Špály. Povšimni si barev, které využíval ve své malbě a také jak členil svou krajinu.
2. Připrav si pomůcky: čtvrtku, štětce/vatové tyčinky, vodu, paletu, suroviny na vytvoření vlastních barev.
3. Vytvořil svou krajinu pomocí vlastních barev a inspiřuj se technikou Václava Špály.

Pokřivený výraz

Otto Gutfreund
český sochař

Porovnej podobu
Gutfreunda z fotografie
a jeho portrétu.
Poznáš sochy, které jsi
jistě již viděl?

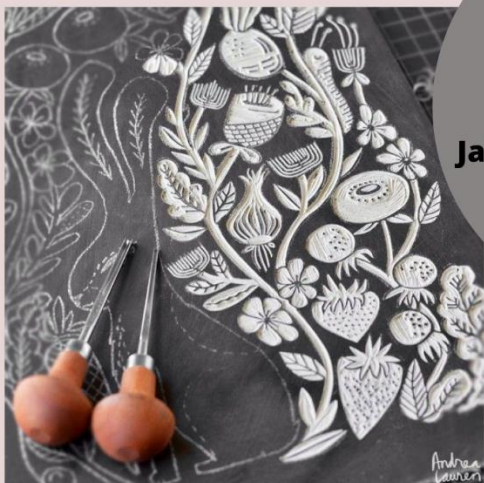
Don Quijote
Prohlédni si bustu.
Co tě na ní zaujalo?
Zkus napodobit tento
výraz obličeje.

Úkol

1. Zkus vyfotit 3 různé fotky svého obličeje, při každém focení změň svůj výraz obličeje. Zkus se, co nejvíce "šklebit" nebo usmívat.
2. Tvé 3 fotografie vytiskni a rozstříhej na kusy.
3. Slož z rozstříhaných kusů portrét formou koláže.

Linoryt

Co je linoryt?
Co potřebujeme k
tvorbě linorytu?
Jaké části lina se budou
tisknout?

Josef Čapek
Autoportét (1918)

Muž z biografu
(1918)

Levana a matka žalu (1921)

Herec (1912)

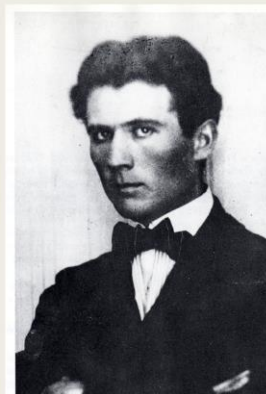
Dvě ženy/ Dvě vdovy (1918)

Josef Čapek
český malíř, ilustrátor, spisovatel

Příloha F *Prezentace Barva v tváři*

BOHUMIL
KUBIŠŤA

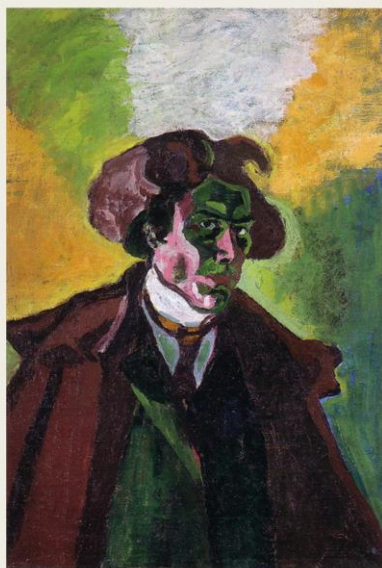

Bohumil Kubišta

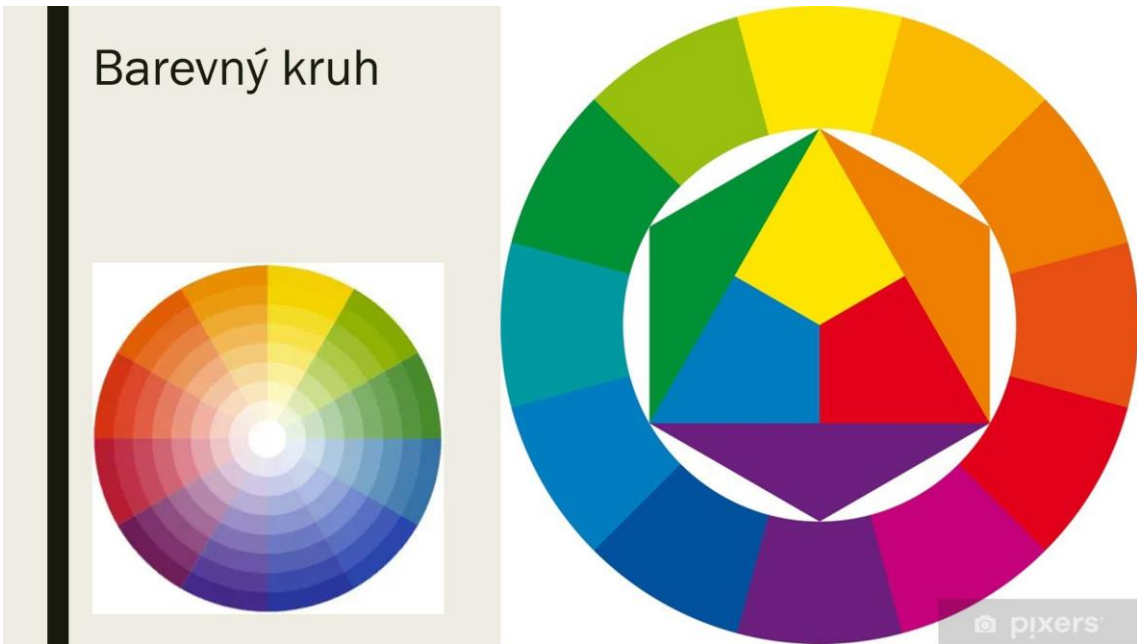
- 1884 – 1918
- český malíř
- rodák z vesnice u Hradce Králové
- cestoval po Evropě
- setkal se Pablem Picassem

Bohumil Kubišta

Kuřák (1910)

Autoportrét v haveloku (1908)

JAROSLAV PANUŠKA

Jaroslav Panuška

- 1872 – 1958
- český malíř a krajinář
- maluje strašidla
- inspiraci čerpá i z archeologie

Strašidlo

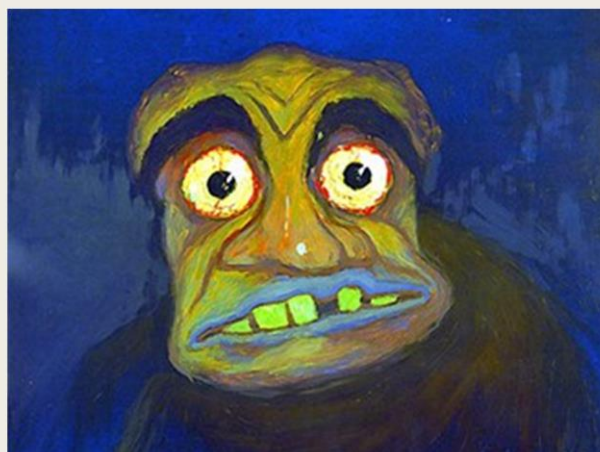

Černá magie

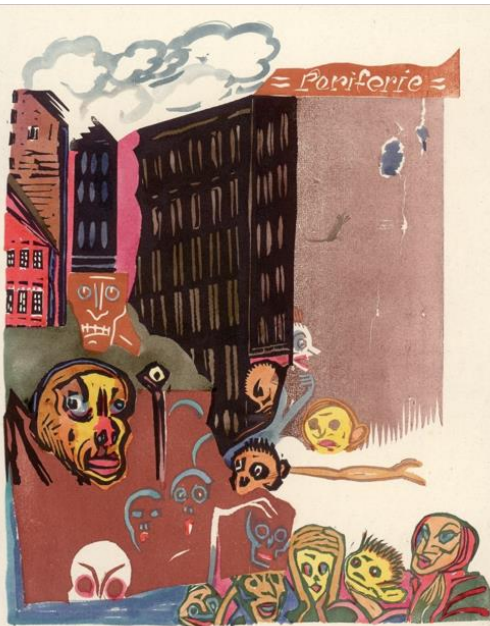

Strašidlo nahlížejí do okna

Čarodějnice

JOSEF
VÁCHAL

Vzplanutí

Magie hledání

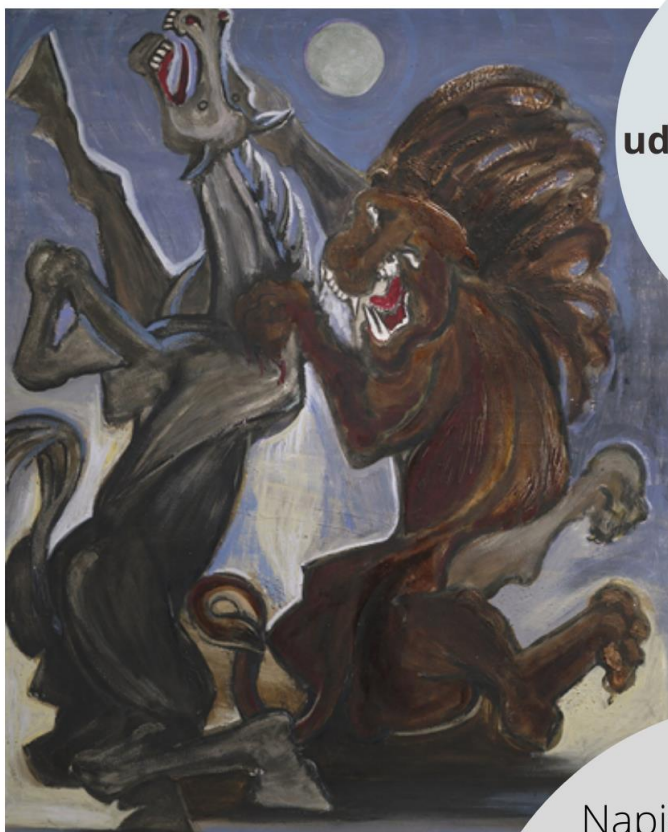

VZÝVAČI ĎÁBLA

Souboj nepřátel

**Kůň drásaný lvem
(1938)**

K jaké historické události by mohl obraz odkazovat?

Napiš 5 slov, které tě napadnou při pohledu na obraz ?

Emil Filla
český malíř, grafika a sochař

Pro inspiraci si vyhledej:

Krištof Kintera - Nervous, Trees

Jakub Nepraš

Eva Koťátková

Úkol

1. Prohlédni si obraz Kůň drásaný lvem.
2. Ve skupině vytvoř objekt koně/lva z předmětů.
3. Vyfotíš váš hotový předmět ze všech stran.
4. Vyfotíš "souboj" objekt lva a koně v zajímavé kompozici.
5. Fotografie nahraješ do Google Classroom.